

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

**KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİNDE
KULLANILAN ARAÇLAR: KATILIM
BANKALARININ VE MEVDUAT
BANKALARININ BORÇLANMA
KAPASİTELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Fatih Ramazan ÖZDEMİR

Danışman: Doç. Dr. Selahattin YAVUZ

Erzincan, 2019

TEZ BİLDİRİMİ

“Katılım Bankalarının Mevduat Değerlendirme Araçları” isimli “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Fatih Ramazan ÖZDEMİR

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Fatih Ramazan ÖZDEMİR' e ait Katılım Bankacılığı Sisteminde Kullanılan Araçlar: Katılım Bankalarının ve Mevduat Bankalarının Borçlanma Kapasitelerinin Karşılaştırılması adlı çalışma, jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri : Doç. Dr. Selahattin YAVUZ

Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Şule Yüksel YİĞİTER

Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Fatma BAŞAR

**KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİNDE KULLANILAN ARAÇLAR:
KATILIM BANKALARININ VE MEVDUAT BANKALARININ
BORÇLANMA KAPASİTELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Fatih Ramazan ÖZDEMİR

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2019

Danışman: Doç. Dr. Selahattin YAVUZ

ÖZET

Faiz hassasiyeti olan insanlar açısından konvansiyonel bankalara alternatif kuruluşların bulunmaması, elde edilen kazançların altın, döviz ve gayrimenkul gibi banka dışı yollarda değerlendirilmesine ve tasarrufların pasif kalmasına sebep olmuştur. Bu açıdan, faizsizlik ilkesine uygun bir şekilde hizmet veren, tasarruf sahiplerinin ellerindeki tasarrufları ekonomiye kazandırılmasını sağlayarak, ülke ekonomisinin kalkınması için gerek duyulan sermayeye ilave kaynak sunan finansal kuruluşlar başta Körfez Ülkeleri olmak üzere, Türkiye gibi birçok Müslüman ülkede hizmet vermeye başlamış ve gelişerek devam etmiştir. Bu çalışmada bankacılık kavramı, nasıl oluştuğu, fonksiyonları, türleri katılım bankacılığı kavramının ortaya çıkış sebepleri, çalışma prensipleri, amacı, önemi, özellikleri anlatılmıştır. Katılım bankacılığının dünyada ki ve Türkiye'deki gelişimi ve uygulamaları katılım bankalarının mevcut durumu, Türk ekonomisine kazandırdıkları, fon toplama ve fon kullandırma faaliyetleri ve son olarak sukuk ve tahvil karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Bu çalışma ile geleneksel bankacılık ile katılım bankacılığının özellikleri anlatılmış ve katılım bankalarının fon kullandırma faaliyetleri ayrıntılı olarak incelenmiş, geleneksel bankacılık ve katılım bankacılığın farklı uygulamalar olduğu ve katılım bankacılığın sisteminin faizsizlik prensipleri üzerine kurulduğu ve buna göre çalıştığı sonucuna varılmıştır. Bu tezin sonucunda bankacılık ve katılım bankacılığının tümüyle anlatıldığı özelliklerinin ve farklarının ortaya konduğu, geleneksel bankacılık ürünü olan tahvil ve katılım bankacılığında ürünü olan sukukun ayrıntılarının ortaya konduğu bir çalışma olmuştur. Ayrıca tahvil ve kira sertifikası

ürünlerinin fon büyüklüğü ve yatırımcı sayıları 2012-2018 yılları itibariyle incelenmiş ve 2019, 2020 ve 2021 yılları için yatırımcı sayısı ve fon büyüklükleri ile ilgili tahmin verileri ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Katılım Bankacılığı, Faizsiz Finans, Sukuk, Tahvil

**METHODS USED IN THE SYSTEM OF PARTICIPATION BANKING:
COMPARING DEBT CAPACITY OF PARTICIPATION BANKS AND
DEPOSIT BANK**

Fatih Ramazan ÖZDEMİR

Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences

Department of Business Administration

Master Thesis, September 2019

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Selahattin YAVUZ

ABSTRACT

The absence of alternative institutions to conventional banks led to the evaluation of the gains obtained on the non-bank roads such as gold, foreign exchange and real estate, and the savings remained passive. In this regard, financial institutions that interest-free policy to an appropriately serving, by saving that the gain to the economy of savings in hand with the country's economy the need for the development of the needed capital to additional resources that offer, particularly the Gulf countries including, has started to provide services in many Muslim countries such as Turkey. In this study, It is mentioned the concept of banking, how to form , functions, types, reasons of emerging of participation banking concept, working principles , purpose importance, features, developing in Turkey and World , present situation of participation banks, gainings to turkish economy, collecting funds ,activities of using funds, comparison of non interest bearing note and bond. With this study, it is mentioned features of tratidional banking and participation banking, examined activities of using funds of particiation banks in detail, tratidional banking and

participation banking are different implemetions and participation banking system concluded is consisted of non interest principles and working according to these.As a result of this study, it is a work that telling features and differences of banking and paticipation banking , bond is product of traditional banking and non interest bearing note is the product of participation banking. It is examined total net asset value of fund of bill of exchange and lease certificate outputs and number of investors by applying trend analysis by years and presented estimated data related coming years.

Keywords: Banking, Participation Banking, Interest-free Finance, Noninterst bearing note, Bond

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIV
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XV
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
BANKACILIK SEKTÖRÜNE GENEL BAKIŞ.....	3
1.1.Bankacılık Kavramı.....	3
1.2.Bankacılığın Oluşumu Ve Tarihsel Gelişimi	4
1.3.Bankacılığın Fonksiyonları.....	6
1.4.Banka Türleri	7
1.4.1.Halk Bankası	7
1.4.2.Yatırım Bankası	8
1.4.3.Emlak Bankası	9
1.4.4.Ticaret Bankası	9
1.4.5.Kalkınma Bankası	10
1.4.6.Katılım Bankası.....	10
1.4.7. Merkez Bankası.....	11

1.5.Türkiye’de Bankacılık Tarihi.....	12
İKİNCİ BÖLÜM.....	17
KATILIM BANKACILIĞI.....	17
2.1.Katılım Bankacılığı Kavramı	17
2.2.Faiz Kavramı Ve İslamda Faiz.....	19
2.3.Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Sebepleri.....	25
2.3.1.Dini Sebepler	26
2.3.2.Ekonomik Sebepler	28
2.3.3.Sosyal Sebepler	29
2.3.4.Siyasi Sebepler	31
2.4.Katılım Bankacılığının Çalışma Prensipleri	32
2.5.Katılım Bankacılığının Amacı	34
2.6.Katılım Bankacılığının Önemi	36
2.7.Katılım Bankacılık Sisteminin Özellikleri.....	37
2.9.Katılım Bankacılığının Dünyadaki Gelişimi	43
2.10.Dünyadaki Katılım Bankacılığı Uygulamaları.....	48
2.10.1.Amerika Birleşik Devletleri (ABD)	52
2.10.2. İngiltere.....	53
2.10.3.Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)	54
2.10.4.Suudi Arabistan	54
2.10.5.Mısır	55
2.10.6.Katar	55
2.11.Katılım Bankacılığının Türkiye’deki Gelişimi	56
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	62

Türkiye’de Katılım Bankaları Ve Mevduat Değerlendirme Araçları	62
3.1.Türkiye’deki Katılım Bankalarının Mevcut Durumu.....	62
3.2.Katılım Bankacılığının Türk Ekonomisine Kazandırdıkları.....	62
3.3.Katılım Bankaları Ve Mevduat Bankaları Arasındaki Farklar	64
3.4. Katılım Bankalarında Müşteri Ve Çalışan Memnuniyeti	65
3.5.Katılım Bankacılığı Fon Toplama Yöntemleri	66
3.5.1.Özel Cari Hesaplar	66
3.5.2.Yatırım Hesapları	67
3.5.3.Katılma hesapları.....	67
3.6.Katılım Bankalarının Fon Kullanırma Faaliyetleri	67
3.6.1. Murabaha (Maliyet + Kâr Marjlı Satış).....	67
3.6.1.1. Kurumsal Finansman Desteği.....	68
3.6.1.2. Bireysel Finansman Desteği	70
3.6.1.3. Mal Karşılığı Ticari Vesaikin Alım Satımı Yoluyla Fon Kullanırılması.....	71
3.6.2. Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı)	72
3.6.3. Müşareke (Sermaye-Sermaye Ortaklığı)	74
3.6.4. Azalan Müşareke.....	75
3.6.5. Müzarra ve Muskat.....	75
3.6.6. İcara (Leasing)	75
3.6.6.1. Finansal Kiralama (Finansal Leasing).....	77
3.6.6.2. Operasyonel Kiralama (Operasyonel Leasing).....	77
3.6.6.3. Kiracıya Mal Üzerinde Hak Tanıyan Kiralama	78
3.6.6.4. Taraflara Hurda Değer Üzerinden Hak Tanıyan Kiralama	78

3.6.6.5. Dolaylı Kiralama	79
3.6.6.7. Kamu Tüzel Kişi Kiralaması	79
3.6.6.8. Tam Ödemeli Kiralama	79
3.6.6.10. Satış ve Yeniden Kiralama	80
3.6.7. Selem ve İstisna (İleriye Dönük Satın Alma ve Siparişe Dayalı Satın Alma)	81
3.6.8. Karz-ı hasen (Karşılıksız Borç Verme)	82
3.6.9. Tavarruk (Uluslararası Murabaha)	82
3.6.10 Kira sertifikası (sukuk)	85
3.6.10.1 Tanımı	85
3.6.10.2 Tarihçesi	85
3.6.10.3 Özellikleri	86
3.6.10.4 Kira sertifikası(sukuk) türleri	87
3.6.10.4.1 Endeks türlerine göre	87
3.6.10.4.1.1 Proje endeksli sukuk	87
3.6.10.4.1.2 Varlık endeksli sukuk	88
3.6.10.4.1.3 Bilanço endeksli sukuk	88
3.6.10.4.2 Finansman modellerine göre sukuk çeşitleri	89
3.6.10.4.2.1 Murabaha sukuk	89
3.6.10.4.2.2 Mudaraba sukuk	91
3.6.10.4.2.3 Muşaraka sukuk	93
3.6.10.4.2.4 Selem sukuk	95
3.6.10.4.2.5 İcara sukuk	97
3.6.10.4.2.6 İstisna sukuk	99

3.6.11. Gayri Nakit Fon Kullanırma Yöntemleri.....	101
3.6.11.1. Referans Mektubu	101
3.6.11.2. Harici Garanti Mektubu	101
3.6.11.3. Teminat Mektubu	101
3.7. Türkiye’de Katılım Bankacılık Performansına İlişkin Görüşler	105
3.8. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Geleceği	106
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	108
4.1. Kira Sertifikası (Sukuk) Ve Tahvil Karşılaştırması	108
4.2 Kira Sertifikası (Sukuk) İle Tahvil Ürünlerinin Fon Büyüklüğü Ve Yatırımcı Sayıları Açısından Karşılaştırılması.....	112
4.3 Kira Sertifikası(Sukuk) Tahvil Ürünlerinin Fon Büyüklüğü Ve Yatırımcı Sayısı Açısından Trend Analizi İle İncelenmesi.....	126
SONUÇ.....	132
KAYNAKLAR.....	135
İNTERNET KAYNAKLARI.....	149

TABLolar LİSTESİ

		Sayfa No
Tablo 1	Bankacılığın Oluşumu ve Tarihsel Gelişimi	5
Tablo 2	Türk Bankacılık Sektöründeki Bankaların Dağılımı	15
Tablo 3	Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Şube ve Personel Dağılımı	16
Tablo 4	SWOT Analizi: Katılım Bankacılığı Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler	41
Tablo 5	Dünyadaki Faizsiz Banka Sayısı	51
Tablo 6	Katılım Bankaları Şube ve Personel Sayısı Gelişimi	59
Tablo 7	Katılım Bankacılığına İlişkin Başlıca Göstergeler	61
Tablo 8	Sukuk-Tahvil Arasında ki Farklar	111
Tablo 9	Tahvil ve Kira Sertifikası Yatırımcı Sayılarının Karşılaştırılması	124

Tablo 10	Tahvil ve Kira Sertifikası Fon Büyüküklerinin Karşılaştırılması	125
----------	--	-----

ŞEKİLLER LİSTESİ

		Sayfa No
Şekil 1	İslami Finansın Temel İlkeleri	38
Şekil 2	Kurumsal Finansman Desteği Uygulaması	69
Şekil 3	Lesaing İşlemi Uygulaması	81
Şekil 4	Murabaha Sukukunun İşleyişi	90
Şekil 5	Mudaraba Sukukunun İşleyişi	92
Şekil 6	Muşaraka Sukukunun İşleyişi	94
Şekil 7	Selem Sukunun İşleyişi	96
Şekil 8	İcara Sukunun İşleyişi	98
Şekil 9	İstisna Sukunun İşleyişi	100
Şekil 10	Teminat Mektubunun İşleyişi	102

GRAFİKLER LİSTESİ

		Sayfa No
Grafik 1	Global Faizsiz Finans Sistemi	46
Grafik 2	Global Faizsiz Bankacılık Aktiflerinin Ülkelere Göre Dağılımı	47
Grafik 3	Türkiye’de Katılım Bankacılığı Aktiflerinin Bankacılık Sektöründe İçerisindeki Gelişim Trendi(%)	60
Grafik 4	Kira Sertifikası(Sukuk) Fon Büyüklüğü(2016)	113
Grafik 5	Kira Sertifikası(Sukuk) Fon Büyüklüğü(2017)	114
Grafik 6	Kira Sertifikası(Sukuk) Fon Büyüklüğü(2018)	115
Grafik 7	Kira Sertifikası(Sukuk) Yatırımcı Sayısı(2016)	116
Grafik 8	Kira Sertifikası(Sukuk) Yatırımcı Sayısı(2017)	117

Grafik 9	Kira Sertifikası(Sukuk) Yatırımcı Sayısı(2018)	118
Grafik 10	Tahvil Fon Büyüklüğü(2016)	119
Grafik 11	Tahvil Fon Büyüklüğü(2017)	120
Grafik 12	Tahvil Fon Büyüklüğü(2018)	121
Grafik 13	Tahvil Yatırımcı Sayısı(2016)	122
Grafik 14	Tahvil Yatırımcı Sayısı(2017)	123
Grafik 15	Tahvil Yatırımcı Sayısı(2018)	124
Grafik 16	Kira Sertifikası(Sukuk) Yatırımcı Sayısı Trend Analizi	127
Grafik 17	Tahvil Yatırımcı Sayısı Trend Analizi	128
Grafik 18	Tahvil Fon Büyüklüğü Trend Analizi	129
Grafik 19	Kira Sertifikası(Sukuk) Fon Büyüklüğü Trend Analizi	130

GİRİŞ

Dünya geneline “faizsiz bankacılık” ismi altında yayılmaya başlayan Katılım Bankaları, genellikle Körfez Ülkeleri ve o bölgede Müslüman nüfusun yoğun olduğu yerlerde büyük ölçülerde tasarrufların birikmesi ve bahsi geçen tasarrufların ekonomiye kazandırılmasının zorunluluğundan dolayı ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de 2005 senesine kadar Özel Finans Kurumları (ÖFK) şeklinde nitelendirilen finansman kurumları, 19.10.2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılığı düzenleyen kanun ile Katılım Bankaları olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

Katılım bankacılığı Müslümanlığın finans ilkelerine uyumlu bir bankacılık şekli olarak, İngiltere’de doğmuştur. Katılım Bankacılığının ortaya çıkış noktası faizsizlik ilkesine dayanmaktadır. İslam’ın kutsal kitabı olan Kur’an-ı Kerim’de riba(faiz) haram olarak ifade edilmiş bir kavramdır.

Geleneksel bankacılık sistemlerinde kritik bir görev yapan faiz kavramı ekonominin işleyişine katkıda bulunan faktördür, fakat İslam dinindeki faizsizlik ilkesine uymayı amaçlayan katılım bankacılığı düzeninde sistemin işleyişinde faiz bulunmaz ve ticari esaslara göre işlem yapılarak kâr- zarar ortaklığı prensibiyle işlem yapılır. Böylece dini şüpheleri sebebiyle tasarruflarını yatırım şeklinde değerlendiremeyen kişilerin, tasarruflarının kullanılması ve yatırıma dönüştürülmesi hedeflenmektedir.

Bugün, pek çok ülkede faizsizlik prensibine uygun bir şekilde bankacılık faaliyetlerini devam ettiren finansal kuruluşlar olduğu gibi, bu alandaki gelişimi takip ederek faizsizlik prensibine göre çalışan bölümleri ile İslam ülkeleri haricinde hizmet veren yabancı kuruluşlar da bulunmaktadır. Bu kuruluşlara; Union Bank of Switzerland, GoldmanSachs, KleinwortBenson, Citibank, HSBC, ANZ Grindlays örnek gösterilebilir.

Katılım bankalarının ülkemizdeki şube sayısı her geçen gün hızla artmaktadır. Bu durum, katılım bankalarının sunduğu hizmetlere olan talebin, katılım bankalarının sahip olduğu müşteri miktarının ve katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki yerinin her geçen gün önemli bir noktaya geldiğini göstermektedir. Yani; katılım bankacılığı, ortaya çıktığı dönemden bugüne kadar bankacılık sektörü içerisinde kendisi için önemli bir noktada yer edinmiştir.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; bankacılık sektörüne genel bakış, ikinci bölümde; katılım bankacılığı, üçüncü bölümde; Türkiye’de katılım bankaları ve mevduat değerlendirme araçları, dördüncü bölümde ise; kira sertifikası ve tahvil karşılaştırılması yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNE GENEL BAKIŞ

1.1. Bankacılık Kavramı

Banka, fon ve mevduat olarak topladığı kaynakları ihtiyaç sahibi kişi ya da kurumlara veya devlete uzun veya kısa vadeli krediler şeklinde veren finans kuruluşudur (Güney, 2014: 1). Başka bir ifade ile banka, tasarruf sahiplerinin ekonomik fayda sağlaması ve tasarruflarının değer kaybetmemesi için bankacılık sistemine uygun ve hukuki düzenlemeler etrafında faaliyet gösteren ticari kuruluştur (Altay, 2014: 8).

Literatüre bakıldığında, banka kavramının ülkelere göre farklı ifade edildiği görülmektedir. Bu bağlamda banka kavramının İtalyanca “banco” şeklinde ifade edilmeye başlandığı ve daha sonra banka olarak değiştiği belirtilmektedir. Banka, İtalyanca tezgâh, masa ve sıra anlamına gelmektedir. Bunun nedeni ise ilk bankerlerin bankacılık faaliyetlerini bir pazar yerinde ve bir banco üzerinde gerçekleştirmelerinden ileri gelmektedir (Parasız, 2007: 17).

Bankacılık sistemi her geçen gün biraz daha gelişim sağlamakta ve bankalarda yapılan işlemlerin sayısı buna bağlı olarak hızla artmaktadır. Bankalar günümüzde eskisi gibi sadece mevduat ve kredi işlemleri değil, bunların dışında daha birçok işlemi de gerçekleştirebilmektedir. Bu işlemler şunlardır (Yıldırım, 2004: 12):

- Banka kartı ve kredi kartı ile sağlanan ödeme kolaylıkları,
- Finansal işlemlerde aracılık sağlaması,
- Menkul kıymet alım-satım işlemleri,

- Ülke ekonomisindeki kredi uygulamaları ve para politikalarını desteklemesi,
- Kıymetli varlıkların kiralık kasa sistemi ile muhafaza edilmesi,
- Hem iç hem de dış ticaret işlemlerinde aracılık sağlamasıdır.

Bankalar sadece para ile ilgili işlemlerde değil, ülke ekonomisi bakımından da önemli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bir ülkenin finansal yapısı, bankalar sayesinde güç kazanmaktadır. Dolayısıyla finans sistemi için hayati bir önem taşıyan bankacılık sektörü, ekonomik alanda gelişme ve büyüme sağlanabilmesi için önemli bir araç olarak kabul edilmektedir (Yıldırım, 2004: 12).

1.2.Bankacılığın Oluşumu Ve Tarihsel Gelişimi

Bankacılığın tarihsel sürecine bakıldığında insanlık tarihi kadar eski olduğu görülmektedir. İnsanoğlu yerleşik düzene geçip beraber yaşamaya başladığında, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için mallarını takas etme yoluna gitmiştir. Daha sonra paranın ticarete bir değişim aracı haline gelmesi ve kullanılması, parasal konularla alakalı kurumların ortaya çıkmasını gerekli kılmıştır. Bununla beraber insanların emanet ve borç ihtiyaçlarını giderilmesi ve paranın dolaşım arzına karşın ortaya çıkan şahsi ya da bölgesel taleplerin karşılanması için de yine bu kurumlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda ilk bankaların Milattan Önce 3500 yılında Sümerler tarafından Uruk (Ourok) kenti çevresinde inşa edilen mabetler (maketler) olduğu bilinmektedir. Kızıl Tapınak ise bu mabetler arasında bilinen en eski bankadır (Yardımcıoğlu ve Büyükşalvarcı, 1993:153).

İlk dönemlerde bankacılık ile ilgili işlemlerin yalnızca bu mabetler tarafından yapıldığı, ancak ilerleyen dönemlerde zengin tacirlerin de bankacılık alanında faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bu anlamda bankacılık işlemleri paranın ticarete kullanılmaya başlanmasından önce de mal karşılığı şeklinde kredi ya da tacir senetleri olarak iptidai metotlarla yapılmıştır (Parasız, 2007: 17).

İlk ticari itibar belgelerinin Mezopotamya’da kullanıldığı söylenebilir. Buna örnek olarak M.Ö. V. ve VI. yüzyıllarda ipotek vermek ve kefil göstermek için yapılan borç ya da kredi işlemleri gösterilebilir. Tablo 1’de bankacılığın oluşumu ve tarihsel gelişimi gösterilmiştir.

Tablo 1. Bankacılığın Oluşumu ve Tarihsel Gelişi

İLK BANKA	İLK BANKACILIK YASASI	BANKACILIKTA DENETİM	M İ L L A T	MODERN İLK BANKA	ÇEK VE BANKOT KULLANILMASI	GOLDSMİTHLER VE SERTİFİKA	İLK MERKEZ BANKASI	MODERN BANKACILIĞA İLK ADIM
MÖ.3500	MÖ.2000	MÖ.1000	0	1609	1637	1640	1694	1907
Sümer ve Babil’de mabetlerde rahiplerin borç verdiği dair bankacılık belgeleri bulunmuştur.	Eshunnanca Krallığı ilk bankacılık yasalarını düzenlemiş, faiz oranını %20 olarak hükme bağlamıştır. Hammurabi yasaları, kredi verme, mevduat toplama, komisyon işlemlerini hükme bağlamış, kredi senetleri killer üzerine 2 nüsha halinde yazılmıştır.	İlk ve Orta Çağ’da Yunanlılar, Romalılar ve Mısırlılar bankacılığı geliştirmiş, eski Mısır’da faiz sınırlanırken eski Yunan’da bankacılık denetimlerine başlanmıştır.		İlk modern banka olan "Amsterdam Bankası" kurulmuştur.	Venedik Bankası kurulmuş çek ve bankot kullanımı başlamıştır	İngiltere Kralı tarafından tüccarların altına el konulmasıyla birlikte, altınlar ‘goldsmith’ denilen tüccarlara sertifika karşılığı verilmeye başlanmıştır.	İlk Merkez Bankası olan "İngiltere Merkez Bankası" kurulmuştur.	Sistem, Federal Reserve Bank (ABD Merkez Bankası) ile olgunluğa ulaşmış ve modern banka sistemini oluşturmuştur.

Kaynak: Aydın Nurhan, Bankacılık Uygulamaları, Anadolu Yayıncılık, Eskişehir, 2006, 21).

Modern anlamda ilk banka 1600’lü yılların başında Hollanda’da kurulan “Amsterdam Bankası”dır. Daha sonra ise 1637 yılında Venedik’te “Venedik Bankası” kurulmuştur. Ancak tüccarlara ait altın külçeleri İngiltere Kralı tarafından el konulmuş

olması, 1640 yılında tüccarların altınlarını “GOLDSMİTH” olarak adlandırılan tüccarlara vermesine neden olmuştur. Goldsmithler, zamanla biriken altınların kasalarında boşa kaldığını görmüş ve bu altınları borç isteyenlere “Goldsmithnots” senetleri adı altında borç vermeye başlamıştır. Senetler zaman içinde piyasada kullanılmaya başlanmış ve böylece banknot sistemi ortaya çıkmıştır(Aydın, 2006, 22).

XIX. yüzyıla girerken, sömürgeleşme hareketleri yaygın hale gelmiş ve dünya ticareti büyük ölçüde genişlemiştir. Bu da bankacılıkta yeni eğilimlerin doğmasına sebep olmuştur. Bu dönemde uzmanlaşma ve iş bölümü gibi eğilimlerin ön planda olduğu görülmektedir.

XX. yüzyılda ise kapitalist sistem ile birlikte merkezi planlamaya yönelik sosyalist ekonomiler meydana gelmiştir. Bilhassa 2. Dünya Savaşı sonrasında bankalar, merkezi planlamaya göre yeniden şekillenmiştir. Aynı zamanda gelişmiş ekonomilerin kalkınma çabalarına yönelik destek sağlayan ve devlet tarafından kurulan “Kalkınma Bankacılığı” ortaya çıkmıştır (Parasız, 2007: 19).

1.3.Bankacılığın Fonksiyonları

Ortaya çıktıkları günden itibaren Bankaların ana fonksiyonu; fon fazlasına sahip gerçek ya da tüzel kişiler ile fona ihtiyaç duyan gerçek ya da tüzel kişiler arasında aracılık yapmaktır. Yani başka bir ifade ile bankalar, fon arz edenlerden belirli bir bedel karşılığında (faiz) mevduat toplayarak fon talebinde bulunanlara, yine belirli bir bedel karşılığında kredi veren kuruluşlardır (Kale, 2017: 210).

Bankaların ana fonksiyonu olan bu aracılık görevinden elde ettikleri faydayı en yüksek düzeye taşıyabilmek için maliyetlerini en düşük seviyede tutmayı amaçlamaktadır. Bankalar aynı zamanda farklı nitelikteki fonları toplayarak bu fonları ihtiyacı olanlara aktarmakta ve böylece ekonominin büyümesinde önemli bir rol oynamaktadır

Bankaların aracılık fonksiyonu haricindeki fonksiyonlarını ise aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Albayrak, 2018: 7):

- Kaynak kullanımında iyileştirme sağlamak,
- Kaynakları akıcı kılmak,
- Kısa vadeli fonları uzun vadeli fonlara dönüştürmek,
- Para politikasını etkin kılmak,
- Banka parası ya da mevduat parası oluşturmaktadır.

1.4.Banka Türleri

Küreselleşme ile birlikte dünya çapında görülen hızlı değişim, bankacılık sektörünü de derinden etkilemiştir. Değişim sürecinde yaşanan hukuki düzenlemeler, teknolojik gelişmeler ve ekonomik koşullardaki değişimler bankacılık sektörü üzerinde etkili olmuştur. Bankalar buna bağlı olarak farklı türlerde ortaya çıkmış ve böylece gruplara ayrılmıştır. Bu başlık altında; “Halk Bankası”, “Yatırım Bankası”, “Emlak Bankası”, “Ticaret Bankası”, “Kalkınma Bankası”, “Katılım Bankası” ve “Merkez Bankası” olmak yedi banka türü ele alınmıştır.

1.4.1.Halk Bankası

Halk Bankası, sermayesi dolaylı veya dolaysız hazine veya kamu tüzel kişilikleri tarafından karşılanan bir banka türüdür (Şakar, 2014:19). Halk bankalarında müteselsil kefalet ve kooperatif sistemi hâkimdir.

Small Business Finance Corporation (SBFC), 1972 yılında Pakistan’da faaliyete başlayan bir Halk Bankasıdır. Small Business Finance Corporation’ın ana faaliyeti “selem”, “murabaha (KZO)” ve “mevduat” toplama işlemidir (Akın, 1986: 220).

Türkiye’de 1938 yılında kurulan Halk Bankası’nın amacı, esnaf ve zanaatkarlara kredi sağlayarak gelişmelerine katkı sağlamaktır. (Yetiz, 2016: 111).

1.4.2.Yatırım Bankası

Yatırım Bankacılığının görevi, sermaye birikimi ve fon ihtiyacını orta ya da uzun vadede karşılamaktır. Bu tür bankalar orta ya da uzun vadeli krediler sağlarlar, ancak mevduat toplamazlar. Yatırım bankaları, ticari bankalara nazaran ticari faaliyetleri kısıtlı olan bankalardır ve bankacılık hizmetlerini tam olarak sunamazlar. Türkiye’de yatırım bankacılığı 2. Dünya Savaşının sonlarına doğru ortaya çıkmıştır (Döndüren, 2008).

Yatırım bankalarının görevleri aşağıdaki gibidir (Takan, 2001: 80):

- Birikim sahiplerinin danışmanlığını yapmak,
- Birikim sahiplerinin menfaatlerini gözetmek,
- Tasarrufları yatırıma yönlendirmek,
- Firmalar tarafından ihraç edilen menkul kıymetleri gerektiği zaman satın almak ve bunu taahhüt etmek,
- Hiçbir risk almadan yatırımcıya ait menkul kıymetlerin satışını yapmak,
- Firmalar tarafından ihraç edilen menkul kıymetleri satın almak ve kendi adına satış yapmak,
- Tahvil yolu ile borçlanmak,
- Hem iç hem de dış bankalardan kredi almak ve fon sağlamaktır.

1.4.3.Emlak Bankası

Emlak Bankaları, gayrimenkul ipoteklerine karşılık orta ve uzun vadeli kredi sunmaktadır. Kaynak sağlamada sermaye piyasasından yararlanan Emlak Bankaları, müşterek sisteme dayalı yatırım “Müşareke” ve “Kredi Derecelendirme” gibi alanlarda faaliyet göstermektedir (Akın vd., 2015: 220).

1.4.4.Ticaret Bankası

Ticaret bankalarının temel fonksiyonu, halkın tasarrufunu mevduat şeklinde toplamak ve bunları kısa vadeli kredi olarak müşterilerine vermektir. Başka bir ifade ile ticaret bankaları, toplamış olduğu mevduatları ticaret kredisi olarak kullanarak, ihtiyaç sahiplerine finansman sağlayan kuruluşlardır. Kısaca bu tür bankaların ana fonksiyonu, mevduat ile borçlanarak indirim ve iskonto biçiminde borç vermektir. Ticaret bankaları bu nedenle mevduat ve iskonto bankaları olarak da adlandırılmaktadır. Ticaret bankalarının gerçekleştirdiği en önemli faaliyet paranın toplanmasıdır. Buna göre ticaret bankalarının fon kaynakları aşağıdaki gibidir (Akın vd., 2015 :81):

- Özkaynak
- Mevduat
- Krediler (kullanılan)
- Ticaret bankalarının fon sağlamada kullandığı faaliyetler ise şu şekildedir;
- Kredi vermek
- İştirake katılmak
- Duran varlıkları satın almak
- Menkul kıymet satın almaktır.

Ticaret bankaları, halktan topladıkları mevduatları kredi olarak verdiklerinden kaydi para oluşumuna sebep olmaktadır. Dolayısıyla banka kredilerinde ortaya çıkan artışlar ve azalışlar ekonomide para arzına etki etmektedir.

1.4.5.Kalkınma Bankası

Kalkınma bankalarının amacı, finans kuruluşlarına iktisadi, teknik ve idari açıdan destek vermektir. Kalkınma bankaları, kamu özel ortaklığı olan kuruluşlardır. Kalkınma bankalarının mevduat bankalarının aksine mevduat toplama yetkisi bulunmamaktadır. Daha çok gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan kalkınma bankalarının yürüttüğü faaliyetler şu şekildedir (Akgüç, 1989: 6):

- İdari ve teknik anlamda destek sağlamak,
- Kalkınmada katkı sağlamak,
- Sermaye piyasasının gelişimine destek olmak,
- Yeni yatırımlar için öncü olmak,
- Yatırımlar için uzun vadeli fon sağlamak,
- Sanayi sektörüne sağlanacak kredi, döviz ve teknik destekler için yardım etmek,
- Kar sağlayan yatırım alanları belirlemek,
- İç kaynakların sanayiye kanalize edilmesini sağlamaktır.

1.4.6.Katılım Bankası

Katılım Bankaları, faizsizlik prensibi ile çalışan bankalardır. Oluşan kâra veya zarara ortak olma esasına göre fon toplayan katılım bankaları, elde ettikleri fonları ticarete ve üretimde bir finansman aracı olarak kullanmaktadır. Katılım bankaları, faize karşı duyarlı olduklarından, bankacılık sistemine dâhil olamayan atıl fonların ekonomiye kazandırılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Tunç, 2010:114).

Katılım bankaları aynı zamanda yabancı kaynak çekilmesinde de bir seçenek olabilmektedir. Katılım bankaları kâr-zarar ve risk paylaşımı ilkesi çerçevesinde faaliyet yürüten bir bankacılık türüdür. Bu bağlamda katılım bankalarının en önemli fonksiyonu faize karşı duyarlı olan kişilerce yapılan ve sistem dışında kalan birikimlerin ekonomiye kazandırılmasıdır (Eskici, 2007:27).

Katılım bankacılığı, bankacılık sisteminde tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir. Bu çerçevede farklı nedenlerle sistem dışında kalan atıl fonları sisteme katarak, kredi kullanmak isteyen ticari ve sanayi işletmelerine alternatif bir kaynak sağlamaktadır (Özulucan ve Özdemir, 2010: 40).

Bu çalışmanın esas konusu “katılım bankalarının mevduat değerlendirme araçları” olduğundan “Katılım Bankacılığı” ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerde daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

1.4.7. Merkez Bankası

Merkez bankaları, faaliyet gösterdikleri ülkede para ve kur politikalarını yürüten, banknot ihraç etme yetkisine sahip bankalardır. Merkez bankalarının görevi, bulunduğu ülkenin finansal sistemini düzenlemek ve istikrar sağlamak, para ve döviz piyasalarına ilişkin önlemler almaktır (TCMB: <http://www.tcmb.gov.tr>).

Ayrıca Merkez Bankaları, fiyat istikrarının sağlanabilmesi için devlet tarafından yürütülen istihdam ve büyüme politikalarını da desteklemektedir. Merkez bankası tarafından yürütülen faaliyetler şu şekildedir (Parasız, 2003: 333):

- Kağıt para basma,
- Devletin haznedarlığı,
- Ticari bankaların gönderdiği karşılıkları saklamak,
- Döviz ve altın rezervlerini kontrol etmek,
- Açık piyasa işlemlerini sürdürmektir.

Aynı zamanda yapılandırma programına ilişkin hesap verilebilirlik, kamuoyuna bilgi verilmesi, kamu kesimine kredi sağlanması, finansal sistem ve ödeme sisteminin korunması gibi konularda yine Merkez Bankası'nın görev alanına girmektedir (Keyder, 2002: 46).

Merkez bankacılığı ilk olarak 18. ve 19. yüzyıllarda ticaret ve iş bankalarının banknot ihracı yetkilerinin elinden alınması ve bu yetkinin sadece bir bankaya verilmesi sonucu Batı Avrupa ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda para çıkarma yetkisine sahip ilk banka 1694 yılında "İngiltere Bankası" adı altında kurulmuş ve faaliyete başlamıştır (Eroğlu, 2004: 94).

1.5.Türkiye'de Bankacılık Tarihi

Türkiye'nin bankacılık geçmişine bakıldığında, bankacılığın Osmanlı döneminde tüccarların yürüttüğü ticari faaliyetler neticesinde başlamış olduğu, ancak faizin İslam dinine aykırı olması sebebiyle yasaklanmasından ötürü o dönemde hiçbir gelişme sağlanamadığı görülmektedir. Ayrıca Türklerin daha ziyade yöneticilik ve askerlik alanlarına ağırlık vermesi, buna karşın kuyumculuk, ticaret ve bankacılık gibi faaliyetlerin gayrimüslimlere bırakılması Osmanlı'nın bankacılık işlemlerine ilgisiz kalmasına neden olmuştur. Osmanlı Devleti bu nedenle ihtiyaç duyulan kredi işlemlerini kendi bünyesinde kurduğu para vakıfları ile yürütmeye çalışmıştır. Dolayısıyla bankalar uzunca bir sürecin sonunda yabancı girişimcilerin katkıları ile kurulabilmiştir (Takan ve Boyacıoğlu, 2010: 4).

Tanzimat döneminde gerçekleşen anlaşmalar neticesinde, Osmanlı ekonomisi dünyaya açılmış ve bu sayede yabancılar ticaret yapma imkânı yakaladığından yatırım oranlarında ciddi bir artış yaşanmıştır. Buna göre Osmanlı döneminde gerçekleşen ilk bankacılık faaliyetinin Avrupa sanayicilerine hammadde temini ve mallarına pazar oluşturmak için yapılan girişimler neticesinde ortaya çıktığı görülmektedir.

Bankacılık faaliyetlerine ilişkin ilk önemli hukuki metin ise 1852 yılında yürürlüğe giren “Murabaha Nizamnamesi” dir. Murabaha Nizamnamesi ile faiz hadlerine sınırlama getirilmiş ve böylece tefecilik önlenmeye çalışılmıştır. Ancak Murabaha Nizamnamesi, 1957’de Türk Ticaret Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile geçerliliğini yitirmiştir (Çoban, 2014: 22-23).

Osmanlı döneminde ilk bankacılık yerleşik gayrimüslim olan Galata Bankerleri tarafından yürütülmüştür. Kırım savaşının ardından Osmanlı’da başlayan borçlanma dönemi, yabancı sermayenin girişini ve yabancı bankaların kurulmasını hızlandırmıştır (Güney, 2010: 2).

1856’da İngilizlerin sermayesi ile ilk Osmanlı Bankası kurulmuştur. Osmanlı Bankasının kurulma amacı, dış borçlar için yabancı yatırımlara aracı olmasıdır. Banka, aynı zamanda imparatorluğun çöküşüne kadar hem iç hem de dış borçların ödenmesi için gerekli tüm faaliyetleri de yürütmüştür. Bu nedenle Osmanlı Bankası “Borçlanma Bankacılığı” olarak da değerlendirilmektedir.

Cumhuriyet öncesinde kurulan bankaların büyük bir bölümü yabancı sermayeli olup, yabancı şirketleri finanse etmek amacını taşımaktadır. Ancak aynı dönemde iki milli bankanın da kurulduğu görülmektedir. Bunlardan ilki Mithat Paşa tarafından 1868’de kurulan Emniyet Sandığı ve yine Mithat Paşa tarafından 1888’de kurulan Ziraat Bankasıdır (Günel, 2007: 173-174).

Türkiye’de Bankacılık sektörü tam anlamıyla Cumhuriyet’in ilan edilmesi ile birlikte gelişmeye başlamıştır. Cumhuriyet Dönemi’nin başında tarım sektörüne hizmet veren ve 110 şubesi olan Ziraat Bankası ile yerel bir iki bankası olan Türk Bankacılık Sektörü, tam anlamıyla yabancı sermayeli bankalardan oluşmakta idi (Oğuz, 2016: 225). Ancak 18 Şubat 1923 tarihinde gerçekleşen İzmir İktisat Kongresi çerçevesinde bankacılıkta milli bir yapının oluşturulmasına yönelik politikalar belirlenmiştir (Güney, 2010: 3).

Bankacılık sektöründe milli bir yapının oluşturulmasına yönelik uygulanan politikalar neticesinde, 1923-1932 dönemi milli bankacılık adına önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Ayrıca yine bu dönemde tek şubesi olan 29 yerel banka kurulmuştur. Ancak bunların büyük bir bölümü 1929 Dünya Ekonomik Krizi ile birlikte kapanmak zorunda kalmıştır.

Türk Bankacılığı açısından 1933-1944 yılları, Devlet bankalarının kurulduğu dönem olmuştur. Özel bankaların kuruluşu ise 1945-1960 yıllarına denk gelmektedir. Bilhassa 2. Dünya Savaşından sonra hem özel banka sayısında hem de şube sayısında önemli artışlar olmuştur (Günel, 2007: 174-175).

1980 yılı sonrasında liberalleşme ve dışa açılma politikaları neticesinde Türk Bankacılığı önemli gelişmeler kat etmiştir. (Yazıcı, 2015: 7).

1994, 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizler ve kötü yönetimin etkisiyle bankaların büyük bir bölümü Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'ye devredilmiş, Türk Bankaları yurt içinde ve yurt dışında bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Daha sonra 2008 yılında patlak veren global kriz sonucunda Türk Bankacılık sistemi gücünü kanıtlamış ve eski itibarını büyük ölçüde geri kazanmıştır (Bulut ve Er, 2012: 23).

2008-2015 yılları ise 2008 yılında yaşanan finansal kriz nedeniyle Türk Bankacılık sektörünün olumsuz etkilendiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde öne çıkan unsurların başında sermaye yeterliliği ile risk yönetimi gelmektedir. Bunun nedeni, rekabetin artması, verimliliğe ilişkin yaşanan sorunlar nedeniyle maliyetin ve fiyatlandırmanın önem kazanmasındandır (Yazıcı, 2015: 8). Tablo 2'de Türk bankacılık sektöründe ki bankalarının dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 2. Türk Bankacılık Sektöründeki Bankaların Dağılımı

BANKA TÜRÜ	BANKA SAYISI	SEKTÖR İÇİNDEKİ PAYI (%)
Katılım Bankası	5	10%
Kalkınma ve Yatırım Bankası	13	25%
Mevduat Bankası	33	65%
Toplam	51	100%

Kaynak: TKBB, <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler>

Tablo 2’de görüldüğü gibi 2017 yılsonu verilerine göre, Türk Bankacılık sektöründe 51 bankanın hizmet verdiği görülmektedir. Bankaların 33’ü mevduat bankası, 13’ü kalkınma ve yatırım bankası 5’i katılım bankasıdır. Dolayısıyla sektör içerisinde mevduat bankalarının payı %65, kalkınma ve yatırım bankalarının payı %25, katılım bankalarının payı ise %10 dur (TKBB, 2017). Tablo 3’de Türkiye ‘de faaliyet gösteren bankaların şube ve personel dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 3. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Şube ve Personel Dağılımı

BANKA TÜRÜ	ŞUBE SAYISI	PERSONEL SAYISI	PERSONEL SAYISININ SEKTÖR İÇİNDEKİ PAYI (%)
Özel Sermayeli Bankalar	4.025	74.772	36%
Yabancı Sermayeli Bankalar	3.725	71.242	34%
Kamu Sermayeli Bankalar	3.835	63.658	30%
Toplam	11.585	209.672	100%

Kaynak: TKBB, <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler>

Tablo 3’de görüldüğü gibi 2017 yılı sonunda Türkiye’de faaliyet gösteren 11.585 banka şubesi olduğu; bunun 3835’nin kamu sermayeli, 4025’nin özel sermayeli, 3725’nin ise yabancı sermayeli bankalara ait olduğu görülmektedir. Bankalarda çalışan personel sayısına bakıldığında ise %30’nun kamu sermayeli bankalarda, %34’nün yabancı sermayeli bankalarda, %36’sının ise özel sermayeli bankalarda istihdam edildiği görülmektedir.

2016 yılında ise personel sayısı 210.910 ve şube sayısı ise 11.747 olarak tespit edilmiştir. Bu veriler ışığında 2017 yılında bankacılık sektörü geçmiş yıla bakıldığında şube sayısında %1,4, personel sayısında ise %1,2 azalış olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI

2.1.Katılım Bankacılığı Kavramı

İslami finans düzeninin bir parçası olan katılım bankacılığı, faizsiz bankacılık hizmetleri yürüten bir yapıyı anlatmaktadır. İslami finans, her çeşit finansla ilgili faaliyetlerin ve işlemlerin İslami kaideler dahilinde tatbik edildiği bir düzendir. İslam dininin esaslarına göre faizin haram kılınmasından dolayı İslami finans, çağdaş finansa bir alternatif olarak getirilmiştir. Bu mali sistem çerçevesinde çalışmalarını yürüten bankalar “*katılım bankası*”, “*İslami banka*”, “*kâr-zarar ortaklığı bankası*” veya “*faizsiz banka*” biçiminde adlandırılmasına karşın, bu tip bankaların geleneksel bankalardan fonksiyonel olarak çok fazla bir değişik yönü bulunmamaktadır. Yalnızca mevduatı bankaya kazandırmak ve mevduatları yatırıma yönlendirmek fonksiyonunu değişik yöntemler ile ifa etmektedirler (Yanpar, 2014: 125).

Katılım bankacılığı, İslami mali sistematiğe bir alternatif olarak sunulmuştur. Çalışma prensiplerini ilk olarak Kur'an-ı Kerim ile Hazreti Muhammed'in koyduğu kurallar, Müslümanlara uymaları için çizdiği yollar ve İslami kaynaklara dayandırılan bir finans alt sistematiğidir. İslami bankalar, faizsiz olarak faaliyetlerini yürütmesi ve riziko paylaşımı sağlaması nedeniyle klasik bankalardan ayrılmaktadır (Parlakkaya ve Çürük,2011: 398).

İslam'ın ortaya koyduğu faizle alakalı ilkeler neticesinde, faiz kurumu yerine kâr/zarar ortaklığına dayalı kâr sağlamaya çalışan, dolayısıyla iktisadi ve toplumsal kalkınmaya aynı anda hız kazandıran, mevzubahis bankaların gerçekleştirmiş olduğu işletmeciliğe “*Faizsiz Bankacılık*” veya “*İslami Bankacılık*” denilmektedir (Hazıroğlu ve Özcan, 2006: 4).

Katılım bankacılığı yani faizsiz bankacılık, mali kesimde faiz dışı ilkeler doğrultusunda faaliyet gösteren ve buna uygun bir biçimde her çeşit bankacılık işlemlerini yerine getiren kuruluşlardır. Katılım bankaları, elde ettikleri kaynakları gerçek veya tüzel kişilere kullanarak, buldukları ekonomik sisteme katkı sağlamaktadır (Özkan, 2012: 4).

Faiz uygulaması yerine kâr/zarar ortaklığı ilkesine sahip çıkan kuruluşların faaliyette bulunmalarıyla alakalı ilk çalışmalar 1960'lı yılların başında başlamıştır. İlk çağdaş manada görülen İslami bankacılık uygulaması Mit Ghamr Tasarruf Bankası'dır. Bu banka, 1963 yılında Almanya'daki bir uygulamadan model alınarak oluşturulmuş olup tasarruf sandığı biçiminde tatbik edilmiş ve kârın bölüştürülmesi prensibini benimseyerek faaliyet göstermiştir (Aras ve Öztürk, 2011). Mısır'da 1971 yılında İslam'î yasaları temel alıp, faizsiz olarak faaliyet gösteren Nasır Sosyal Bankası da ilk İslami bankalar arasında yer almaktadır. Ayrıca İslam Kalkınma Bankası da 1975 yılında faaliyetlerine başlamış olup, Türkiye bankanın kurucuları arasında yer almaktadır. İslam Kalkınma Bankası, Müslüman ülkelerin finansman ihtiyaçlarını gidermek maksadıyla kurulmuştur. Banka, ihtiyaç duyduğu sermayeyi üye bankaların koyduğu sermaye ve sermaye artırımlarından temin edip faizsiz bankacılık anlayışı ile işlemlerini yürütmektedir (Akbulak ve Akbulak, 2005).

Bununla birlikte Türkiye, 1984 yılında İslam Kalkınma Bankasındaki sermayesini arttırarak, bankanın en büyük hissedarlarından birisi olmuştur. Bu gelişmeler ile beraber 1985 senesinde “*Özel Finans Kurumları*” adıyla faizsiz bankacılık çalışmaları Türkiye’de resmen başlamıştır. 2001 yılında Türkiye’de ekonomik krizinin patlak vermesine kadar Özel Finans Kurumları olarak faaliyetlerini sürdüren bu faizsiz kuruluşlar, krizden sonra Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilmiştir. 2005 senesinde ise Bankacılık Kanunu’nda yapılan düzenleme ile “*Katılım Bankası*” ismini almışlardır (Törenek , 2018: 55).

2.2.Faiz Kavramı Ve İslamda Faiz

Tarihsel süreçte insanlar iki ciddi sorun ile hep mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bunlardan birincisi, gereksinimlerini sürekli bir biçimde karşılayacak vaziyette olmamaları, ikincisi ise gereksinimlerini karşılasalar bile bunları koruyacak vaziyette olmamalarıdır. Kişilerin büyük sıkıntılarla elde ettikleri mallar, her zaman vahşi hayvanların saldırısına maruz kalma, çalınma veya kırılma gibi risklerle karşı karşıya kalmıştır. İnsanlar birbirlerine borç vererek veya alarak problemin üstesinden gelmeye çalışmışlardır. Avcı, avlamış olduğu hayvanların fazlasını avlanamayan kişiye ileriki bir zamanda geri ödenmek şartıyla borç olarak vermektedir. Bu biçimde borç alanın yalnızca sözüne güvenerek karşılıksız olarak bir şeyler verilmekte ve böylece her iki birey de kendi maksadına erişmiş olmaktadır. Fakat geçen zamanla birlikte şartlar değişmiş ve insanlar mallarını korumanın incelikleri hakkında bilgi edindikçe karşılıksız ve faizsiz borç verme hususunda gönülsüz olmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda da insanlar, belli bir zaman sonra verdiklerine artı olarak bir fazlalık alma koşuluyla borç vermeye başlamışlardır. İşte faiz kavramı, insanlar içinde bu şekilde ortaya çıkmış, ticaret ve ekonominin büyümesi sonucu para alışverişler de çokça kullanılmaya başlanmış ve aracı konumuna gelmiştir. Böylelikle sistemin bir parçası olmuştur (Komisyon, 2014: 15).

İlk devirlerden itibaren hoşgörü ile bakılmayan faiz kavramı, bütün semavi dinler tarafından da men edilmiştir. Faiz, 1545 senesinde ilk kez İngiltere’de biraz da Protestanlığın tesiriyle IV. Henry’nin hüküm sürdüğü dönemde yasal olarak kabul edilmiştir. Faizin uzun bir vakit men edilmesinin ve 16. asırdan sonra meşru olarak kabul edilmesinin sebeplerini, yaşanan devirdeki iktisadi şartların arasında aramak gerekmektedir. Ekonominin yeni bir olgu olduğu ilk ve orta devirlerde, insanların birbirlerinden borç alması çoğunlukla ticaret yapabilmek için değil, daha çok temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek maksadıyla yapıyordu. Kötü hava şartlarının olumsuz etkileri ya da tabii afetler yüzünden, tarımla meşgul olanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için borçlanmaları, bu devirde en yaygın borçlanma sebebi olmuştur.

Aldıkları borçları ödemede zaten zorluk çeken bu gibi kişilerin aynı zamanda faiz ödemek zorunda olmaları, düzenlerinin bozulmasına, üstüne üstlük arazilerini kaybederek işsiz kalmalarına yol açmıştır. Bu gibi olumsuzluklara şahit olan filozof ve din adamları güçsüz vaziyette olanları bu zor durumlardan uzak tutmak maksadıyla faizi men etmişler ve faizden elde edilen geliri haram kabul etmişlerdir (Dinler, 2002:445). Fakat Avrupa’da kapitalist sistemin ortaya çıkıp gelişmesinin ardından bu anlayış yavaş yavaş değişmeye başlamış, ödünç para karşısındaki çekingen tutum yok olmuş ve borçlanmalar temel ihtiyaçları karşılamaktan ziyade yerini ticaret gayesiyle alınan borçlara bırakmıştır (Eroğlu, 2004:58). Müteşebbislerin ticaret yapmak için aldıkları paraların karşılığında fazlaca gelir elde etmesi sonucu, bu paraları müteşebbislere veren mevduat sahipleri bunun karşılığında bir fazlalık istemişlerdir ve buna da faiz ismini vermişlerdir. Müteşebbislerin ve sermaye sahiplerinin karşılıklı olarak kazanmaları sonucu faiz ekonomik sistemi de kendine rahatça yer bulmuştur. Bu durum faizin sorgulanabilirliğini ortadan kaldırmıştır (Dinler, 2002:445).

Tarihi kayıtlarda faiz ile alakalı ilk düzenlemelerin Mezopotamya’da Hammurabi Kanunlarında geçtiği görülmektedir. Babil devletinin hükümdarı Hammurabi’nin uygulanmasını sağladığı yasalarda faiz ve kredi verme, garanti gibi iktisadi durumlarla alakalı aşağı yukarı 150 yasa yer almakta ve bu yasalarda alınabilecek faiz miktarı sınırlandırılmaktaydı. Bu yasalar neticesinde para için ayrı, buğday için ayrı faiz miktarları belirlenmiş ve uygulanmıştır (Ergin, 1975: 19). Kaynakların adaletsizce dağılmasını neden olan faiz, her devirde dönemin bilge kişilerince üzerinde durulan bir konu olmuştur (Akdiş, 2011:198).

Eski çağlarda yunan düşünürlerinin büyük bir kısmı faizi olmaması gereken bir durum olarak nitelendirmektedir. Bilhassa Eflatun ve Aristo’nun faiz olgusu ile alakalı düşünceleri çok önemli bir yere sahiptir. “*Kanun*” isimli eserinde Eflatun, faizi men etmeyi teklif etmiş ve şöyle devam etmiştir: “*Hiç kimse kendi kardeşine faizli borç verme hakkına sahip değildir*” (Komisyon, 2014: 19). Eflatun’un düzeninde paranın,

sadece değişim için kullanılması kabul edilmektedir. Alınan fazlalığın Eflatun'un felsefesinde yeri yoktur. Kısacası Eflatun'un düzeninde faize yer yoktur.

Eflatun'un talebesi olan Aristo tıpkı hocası gibi faiz konusunda aynı düşünceleri dile getirmekte, fazlalık karşılığında bir paranın verilmesinin hakka ve hukuka aykırı bir uygulama olduğunu söylemekte ve böyle bir ekonomik sistemi kötü olarak nitelendirmektedir (Ergin, 1975:27). Aristo'ya göre verilen para karşılığında bir fazlalık alınmamalıdır (Piketty, 2014:578). Aristo'ya göre para, alınan fazlalık ile parayı artırmak için değil, değişim içindir. Bundan ötürü faiz, fazla parası olan şanslı bireylerin şansız durumdaki bireylerden yakışık almayan bir yöntemle, fazlalık kazanmasının bir yöntemi olduğundan dolayı iyi karşılanmamaktadır.(Galbraith, 2010:21).

Ortaçağın önde gelen düşünürleri, hem dini durumların bir sonucu olmasından hem de Aristo'nun fikirleri doğrultusunda faizin karşısında durmaktadırlar (Erdem, 2012:18). Ortaçağda Avrupa'daki ekonomi anlayışı, Aristo'nun paranın randımansızlığı anlayışının etkisi altında kalarak, paranın para kazandırmayacağı telakkisini savunmaya yol açmıştır. Paranın herhangi bir katma değer üretmediği, sadece değişim için kullanıldığının kabul edilmesi, yapılan değişim işlerinde para kullanılıyor bile olsa, paranın sadece değişimde kullanıldığı, değiştirilen şeylerin mallar olması gerçeğini ortaya çıkarmıştır (Akalin, 2012:245). Ortaçağlarda düşünürler faiz kavramını, mal alım satımı ile borç alınıp verilmesi çerçevesinde irdelenmişlerdir. Aynı zamanda para borçlarında fazladan sağlanan paranın geri verilerek olması gereken duruma erişilmesi gerekliliğini dile getirmişlerdir (Akalin, 2013:200).

Ortaçağda, faiz ile alakalı fikirler, zaman geçtikçe ciddi değişikliklere uğramıştır. İlk yedi yüzyıl içinde faizi men eden açık ve kati bir kural belirlenmemiştir. Sekizinci ve dokuzuncu asırlarda faizi men eden farklı kilise yasaları öne sürülmüşse de, bu yasakların sebebi hakkında bilgi sunan herhangi bir felsefi düşünce ortaya

çıkamıştır. Faiz ile alakalı felsefi fikirlerin doğması, 12. asırda gerçekleşmesine karşın, ancak 13. yüzyılda Thomas Aquinas tarafından izah edilebilmiş ve Aquinas'ın bu fikirleri 14. ve 15. asır düşünürlerine de ışık tutmuştur (Savaş, 2007:122-123).

Thomas Aquinas'ın düşüncesine göre parayı ve paranın kullanımını ayrı ayrı satma imkânı yoktur. Herhangi bir malın bizzat kendisi ile kullanımını ayırmak ve bu biçimde satmak olanaksız olduğuna göre kullanım karşılığı bir faiz talep etmek, gerçekte adalete ve hakka aykırılık, üstüne üstlük hırsızlık olmaktadır. Zira bu, aynı şeyi yani kullanımını ve bizzat kendisini iki kez satmak manasına gelmektedir. Aynı zamanda Aquinas, vaktin fiyatı olarak faizin istenmeyeceğini dile getirmektedir. Çünkü vakit, tüm insanlar için müşterektir ve Allah'ın kendisine aittir. O hâlde bir faiz ödetmek, hem hırsızlıktır hem de vakti insanlara bahşeden Allah'a karşı yapılmış bir kabahattir (Ülken, 1993:396).

Aquinas'ın kural dışı olarak kabul ettiği paradan kazanç elde edilmesi ihtimali, Calvin'in yaşadığı çağda, güçlenen burjuvazi ve büyük bir hızla artan şirketleşme eğilimi ile birlikte iktisadi yaşamın bir parçası haline gelmekte ve büyüyen iktisadi hayatın kaçınılmaz bir sonucu olarak para da sermayeye dönüşmektedir (Akalin, 2012:246). Bu gelişmeler doğrultusunda faiz hakkındaki anlayışlar da giderek değişmeye başlamıştır. Reform hareketinin önemli düşünürlerinden biri olan Calvin, daha önce Aristo aracılığıyla öne sürülen paranın üretici olmadığı savını ve Skolastiklerin faiz ile alakalı düşüncelerini kabul etmemektedir. Calvin, faizin tüketim açısından tetkik yolunu bırakmış ve üretimde kullanılmak amacıyla verilen kredilerde de faizi benimsemiştir (Akdiş, 2011: 201-202). Calvin, sermayenin faizini, aşırıya kaçmadan ve dürüst kalınması şartıyla her zaman yasal olacağını savunmaktadır (Denis, 1997:98).

Faiz kavramı hakkında düşüncelerin değişmeye başlaması ve farklı bir boyut kazanması 16. asırda başlamıştır. Protestanlığın ortaya çıkışı ve dinde reform hareketleri, faize dair fikirleri radikal bir biçimde sarsmıştır. Reform hareketlerinin

tesiri ile birlikte sanayi, ticaret ve banker faaliyetleri hızlanmış ve Calvin kapitalizmi keşfedilmiştir. Kurallara uygun ve ılımlı faizi her vakit haklı gören Calvin, iktisadi yaşamın gelişmesine ciddi bir katkı yapmıştır. Bir İngiliz tarihçisinin söylediği gibi, Karl Marx'ın 19. Asırda proleter sınıfı için yaptığını, Calvin daha önce burjuva sınıfı için yapmıştır. Merkantilizmin de ortaya çıkışında büyük rol oynayan bu düşüncelerle birlikte faiz yasağına, en başta İngiltere olmak üzere zamanla öteki batı ülkelerinde de son verilmiştir (Unay, 2001:236).

Merkantilist düşünürlerden Montesquieu, faizi paranın ederi veya paranın kira bedeli şeklinde adlandırmaktadır (Yılmaz, 2006:185). İngiliz bilim adamı ve filozof W. Petty ise, bir gereksinimini karşılayabilecek iken paraya sahip olanın belli bir vakit bu parayı kullanmaktan vazgeçmesini karşılayacak bir bedelin, yani faizin olması gerektiğini dile getirmiştir (Altınkaş, 2013:37).

Merkantilizm ile aynı devirde, bilhassa İngiltere'de canlanmaya başlayan liberal düşünce, faiz ile alakalı farklı açıklamalarda bulunmuştur. Fransız asıllı İrlandalı ekonomist Richard Cantillon'a göre faiz, sermaye için borç alanların gereksinimlerinden ve borç verenlerin paralarını yitirme endişelerinden kaynaklanmakta ve faiz borçluların borçlarını geri verememe ihtimali tehlikesine karşı borç verenlerin mükafatlandırılması manasına gelmektedir. Özetle, borç verenler, borç vermenin tehlike barındırması sebebiyle faiz istemektedir (Cantillon, 2010:169-170).

Faiz kavramına dini bakımdan göz atılacak olursa, semavi dinlerden Yahudilikte, bu din mensuplarından faiz alınması men edilmişken, bu dine mensup olmayanlardan faiz alınması uygun görülmektedir. Diğer yandan hem Hristiyanlıkta hem de İslamiyet'te faiz haram kılınmıştır (Çağatay, 1971: 39). Fakat Hristiyanlığın faiz ile alakalı bu olumsuz tutumu, sürekli olarak gelişen ve değişen iktisadi koşullar karşısında değişmiş ve bu konu Fransız ihtilalinde hukuki bir yapıya kavuşturulmuştur (Otar, 1999:53). İslam aleminde faiz ise İslam'ın temelini oluşturan Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde kesin bir dille yasaklanmıştır. İslam dininin faiz yasağının altında,

Cahiliye Devrinde ortaya çıkmış ve tatbik edilmiş olan riba yatmaktadır. Riba, kat kat faizi, tefeciliği anlatmaktayken, faiz ise senede yüzde yirmiyi aşmayan para gelirini anlatmaktadır. Bu açıdan faiz, ribadan ayrılmaktadır (Çağatay, 1971:42).

İslam'ın iktisat alanındaki düzenlemelerinden biri olan faiz (riba), Arapçadan gelme bir kelime olup artan, fazlalık manası taşımaktadır. Kelimenin kökeninde mutlak çoğalma manası yer almaktadır. Cahiliye devrinde bir kişinin diğer bir kişi üzerinde, ödeme tarihi önceden belirlenmiş belirli bir alacağı olurdu. Borcun ödenme zamanı geldiğinde, alacaklı borçluya, “*ödeyecek misin? arttıracak mısın?*” diye sorar ve şayet borç verilirse faiz yürütülmezdi. Fakat vade uzarsa bu kez borç süresi uzar, ancak faizden ötürü borç artardı (Beyhaki, 1990; 120).

Semavi dinler arasında faize en sert biçimde yasak getiren din İslam dinidir. Kur'an-ı Kerim'de faiz farklı ayetlerle men edilmiştir. Faiz, İslamiyet'te kabul edilmeyen bir kavramdır. Bunun yerine sadaka özendirilerek insanlar arasındaki yardımlaşmanın önü açılmaktadır. Sadaka, karşılık beklenmeden mal ve para vermek, ve bir kimseye iyilik yapmak manasına gelmektedir (Akşit, 2007; 77). Kur'an-ı Kerim'de faizin ahlak değerlerini ayaklar altına alan bir uygulama olduğu ve faiz yerine sosyal dengeleri korumak adına sadaka verilmesi gerektiği şöyle dile getirilmektedir; “*...İnsanların malları içinde artsın diye faizle her ne verirseniz, Allah katında artmaz. Ama Allah'ın hoşnutluğunu isteyerek her ne sadaka verirseniz; işte bunu yapanlar sevaplarını kat kat arttıranlardır*” (Rûm Suresi, 39. Ayet).

Bunun yanında Bakara Suresinde şöyle buyrulmaktadır: “*...Faiz yiyen kimseler, ancak şeytan çarpmış kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların: “Alışveriş, tıpkı faiz gibidir” demeleri yüzündendir. Oysa Allah, alışverişi helal, faizi haram etti. Bundan böyle her kim Rabbi tarafından kendisine bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse, artık geçmişte aldığı onundur ve hakkındaki kararı Allah verecektir. Her kim de döner, yeniden faiz alırsa, işte onlar ateş ehlidir, hep orada kalacaklardır. Allah, faizi mahveder ve sadakaları (zekâtları) arttırır, Allah, günahkâr, ısrarlı*

inkârcuların hiçbirini sevmez. İman edip iyi işler yapan ve namaz kılıp zekât verenlerin, Rablerinin katında şüphesiz kendilerine ait mükâfatları vardır. Onlara bir korku yoktur ve hiç üzülmeyeceklerdir. Ey bütün iman edenler, Allah'tan korkun ve eğer gerçek müminler iseniz faiz hesabından kalan bakiyeyi almaktan vazgeçin. Eğer böyle yapmazsanız, o halde Allah ve O'nun elçisi tarafından bir savaş açılacağını bilin. Eğer tövbe ederseniz, anaparanız sizindir....” (Bakara, 2; 275-279). Ayette net bir dille faiz men edilmiş ve faiz almak için alışverişi bahane yapmanın da durumu değiştirmeyeceğinden söz edilmiştir. Ayrıca İslamiyet'in alışveriş ve faiz kavramını keskin bir bıçak gibi nasıl birbirinden ayırdığının net bir anlatımı olarak “*Allah alışverişi helal, faizi haram etti*” biçiminde buyurulmuştur. Diğer taraftan arka arkaya sıralanan ayetlerde zekât ile faizin kıyaslaması da yapılarak, zekât (vergi) verilmesi özendirilmiştir.

2.3.Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Sebepleri

Modern katılım bankacılık fikrinin ilk ortaya çıkışı 1942 senesine uzanmaktadır. Enver İqbal Qureşî (1946), Naî'm Sıddîkî (1948), Ebu'l-A'lâ el-Mevdûdî (1950), Sheikh Mahmud Ahmed (1952), Muhammed Üzeyir (1955), Ahmed Erşâd (1964), Muhammed Ekrem (1965) ve Muhammed Necâtullah Sıddîkî (1976) tarafından katılım bankacılığı kuramı ilk defa dünya gündemine sunulmuştur. Bu fikir çok kısa bir zamanda Pakistan'dan Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerinde büyük bir yankı uyandırarak ciddi bir yandaş kitlesi bulmuş ve hızla yaygınlaşmıştır. Mahmud Ebu's-Suû'd (1965), Muhammed Abdullah el-A'rabî (1965), Ali Abdu'r-Resûl (1968), Garîb el-Cemâl (1972), Ahmed en-Neccâr (1972), Muhammed Bakır es-Sadr (1973), Abdülaziz el-Berrî (1974), Mustafa Abdullah el-Hemşerî (1974), Sâmî Hasan Hamûd (1976), Abdullah Abdurrahin el-Abbâdî (1981) gibi düşünürler Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde katılım bankacılığı fikrinin olgunlaşması ve uygulanması aşamasında büyük rol oynamış ilim adamlarının başında yer almaktadır (Atıyye, 1993: 179-183).

Ortaklığa dayalı ilk faizsiz banka, 1963 senesinde kırsal bölgede yaşayan üreticileri aracı ve tefecilerin elinden kurtarmak maksadıyla, Mısır'ın Myt-Gamr ilçesinde Ahmed en-Naccâr vasıtasıyla oluşturulmuştur. En-Neccar, ayrıca bankanın ortağı ve ilk idarecilerindendir. Alman tasarruf bankalarının bilhassa İkinci Cihan Harbi sonrasında Almanya'nın büyük bir hızla hem toplumsal hem de ekonomik açısından gelişmesinde oynadığı rolden etkilenen en-Neccâr, Almanların bu bankacılık sistemini İslâm'ın ekonomik ve kültürel değerleriyle harmanlayarak Mısır'da tatbik etmek için uğraş vermiştir. Bankanın kuruluş sürecinde Almanya'dan gerek sermaye gerek bilgi olarak yardım sağlanmış olsa da belli bir süre sonra Almanların desteği kesilmiştir. Neccâr'ın anlatımına göre banka, devrin ağır politik baskıları neticesinde sadece dört sene varlığını sürdürebilmiş ve 1967 senesinde faaliyetini sona erdirmek mecburiyetinde kalmış, fakat kendisinden sonra pek çok faizsiz bankanın kuruluşuna model olmuştur (en-Neccar, 1985: 79-270).

Katılım bankacılığı, temelde İslam bankacılığı ile özdeşleştirilmektedir. İslam dininin temelini oluşturan Kur'an-ı Kerim ve Sünnetler pek çok alanda olduğu gibi iktisadi alanda da insanların yaşamını kolaylaştıran ve güzelleştiren kurallar belirlemiştir. İslamiyet'te sert bir dille men edilen faiz, İslam ülkelerinde alternatif bir bankacılık düzeni arayışını gerekli kılmıştır. Bu faizsiz düzenin oluşmasını sağlayan sebepler dini, ekonomik, sosyal ve siyasi nedenler olmak üzere dört başlık altında incelenmektedir. Aşağıda bunlarla ilgili ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır (Baykara, 2012; 17).

2.3.1.Dini Sebepler

Katılım bankacılığı fikrinin hayata geçirilmesindeki en önemli sebep, İslam'da faizin haram edilmiş olmasıdır. İktisadi alanda önemli çalışmalar yapan Müslümanların birikimlerinin ülke ekonomisine dahil edilmesi ve kaynağa gereksinim duyan şirketlere kullanılması gerekmektedir. İşte bu fikirden hareketle ortaya çıkan katılım bankacılığı, yalnızca İslam dininin yaşandığı yerlerle sınırlı kalmayıp bunun

yanında diğerk dinlerin yaşandığı topraklarda da kabul görmektedir (Baykara, 2012; 17).

Müslümanlık gelmeden önce Arap Yarımadasında riba epey yaygın bir biçimde uygulanmaktaydı. Bu devirde, insanlar birbirinden faiz karşılığında borçlanıyor ve gerçekleştirdikleri ticaretten sağladıkları kazançtan aldıkları bu borcu faiziyle beraber geri veriyorlardı. Borcunu vaktinde veremeyen kişilerin ise faiz oranları katlanıyor ve belli bir düzeyi geçmesinin ardından borç alan kimseler bütün mal varlıklarını yitiriyorlardı (Bal, 2014: 115-116).

İslam dininin gelmesi ile beraber riba'nın men edilmesi neticesinde ticaretteki bu çeşit uygulamalar son bulmuştur (Rubin, 2011: 1319). Bu sayede, borç alan bir kimse borcu geri ödeme sorumluluğunu ifa edemediği taktirde borcu katlanarak çoğalmamıştır. Bunun tersine, borçlu olan bu kimseye borcunu zamanında veremediğinde borcun ödeme süresi faizsiz bir biçimde uzatılarak kendisine kolaylık temin edilmiştir (Adıgüzel, 2014: 78). Mevzubahis bu durum ülkedeki iktisadi düzenin daha sağlıklı işlemesine yol açmıştır. Geçen zamanla birlikte Müslüman ülkelerin hudutları epey genişlemiş ve böylelikle faizsiz ticaret bütün dünyaya yayılmaya başlamıştır.

Klasik bankacılık, dini değerlere önem veren ve bunları sıkı sıkıya uygulayan kimseler tarafından birikimlerini değerlendirebilmek maksadıyla tercih edilmemektedir. Söz konusu bu durum gerek tasarruf sahipleri gerek ülke ekonomisi açısından birtakım sorunlara neden olmaktadır. Paralarını bankalara yatıramayan tasarruf sahipleri bu birikimlerinden gelir sağlayamamaktadır. Dolayısıyla, tasarruflarını bankalara yatıramayan bu kişilerin paraları etkisiz bir biçimde kalmakta, ekonomiye sokulamamaktadır (Sümer ve Onan, 2016: 297). Sözü edilen bu sorunlar, İslami esaslara aykırı olmayan faizsiz bankacılık sisteminin oluşmasına neden olmuştur.

2.3.2.Ekonomik Sebepler

Faizin men edilmesinin altında bazı ekonomik sebepler de yatmaktadır (Mamun, 2011: 13). Örneğin dünya petrol rezervlerinin ciddi bir bölümünün İslam ülkelerinin hudutları içerisinde yer almaktadır. Bu durum İslam ülkelerinin petrol gelirlerinin artmasını sağlamaktadır. Ancak buna rağmen, İslam ülkelerinin neredeyse tamamı geliştirmekte olan ülkeler statüsünde yer almaktadır. Petrol gelirleri sayesinde kazançları yüz milyarlarca dolara ulaşan bu ülkelerin gelişmiş ülkeler statüsünde yer almamasının nedeni olarak gelişmiş bir bankacılık sistemine sahip olmaması gösterilmektedir.

Sözü edilen bu sorun, pek çok İslam ülkesinin keyfini kaçırmaktadır. Böylece petrolden kazandıkları bu gelirler ile ülke ekonomilerini geliştirmek isteyen söz konusu bu ülkeler İslami kurallara uygun bir bankacılık düzenine gereksinim duymuşlardır (Pehlivan, 2016: 300). Bu bağlamda, günümüzde İslami bankacılık şeklinde tanımlanan bu sistemin temelleri 1970'li senelerde atılmıştır. Böylece, 1973 senesinde İslam ülkelerinin iktisadi olarak kalkınmalarına yardımcı olmak maksadıyla İslami Kalkınma Bankası faaliyete geçmiştir (Meenai, 1989: 9).

Faizsiz bankacılığın oluşmasında büyük bir rol oynayan diğer bir ekonomik sebep de klasik bankaların elde edecekleri kârlara gereğinden fazla önem vermesidir. Diğer bir anlatımla, geleneksel bankalar kendi kârlarını maksimize etmeyi düşündüğünden dolayı uzun vadeli ve ülkenin toplumsal ve ekonomik yönden gelişmesine katkı sağlayacak projelere kredi verme hususunda gönülsüz olabilmektedirler. Söz konusu sorunun başlıca nedeni geleneksel bankaların kredi sağladıkları kişilerin projelerinin hissedarı olmamaları, bu kişiye yalnızca borç temin eden bir kurum konumunda olmalarıdır. Buna karşın, katılım bankacılığında bankalar, kredi sağladıkları projenin ayrıca hissedarı durumundadır (Khan, 1986: 2). Böylece, bankalar fon temin ettikleri müşterilerinin çalışmalarını daha iyi takip edebilmekte ve denetleyebilmektedirler. Bunun neticesinde de kredi sağlanan projelerde randıman artışı gözlemlenmektedir.

Bunların yanında, İslami bankacılığın oluşmasındaki bir diğer konu da mevzubahis bankacılık sisteminin ülke ekonomisi üzerinde yarattığı olumlu etkidir. Faiz geliri sağlayabilmek amacıyla kişilerin iktisadi bir faaliyette bulunması gerekmemektedir. Bu durum da söz konusu kişilerin ticaret ve zanaattan uzaklaşmasına yol açmaktadır (Kalaycı, 2013: 52). İslami bankacılık düzeni ile beraber bu sorun ortadan kalkmaktadır. Söz konusu sistemde biriken fonlar ülke ekonomisini canlandıracak olan etkinliklere aktarılmaktadır. Bunun sonucunda da ülkedeki ticaret ve zanaat gelişerek, ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır

2.3.3.Sosyal Sebepler

İslami bankacılık ile iktisadi düzen içerisindeki farklı gelir gruplarının arasındaki adaletsizliğin giderilmesi, faizden ötürü oluşabilecek sebepsiz zenginleşme ve emek gücü ile çalışanların aleyhinde gelişen toplumsal adaletsizliklerin engellenmesi düşünülmektedir. (Baykara, 2012;18). Türkiye’de katılım bankacılığına ihtiyaç hissedilmesinin altında bazı sebepler yatmaktadır(Kalaycı, 2013:61).

- Türkiye’nin de içinde yer aldığı İslami coğrafyada katılım bankacılığı sisteminin kullanımının artması ile Müslüman toplumların bu kurumlar aracılığıyla aktardığı yabancı sermayeden yararlanmak,

- Ribanın “*haram*” kılındığını kabullenen ve birikimlerini atıl bir vaziyette tutan ya da başka alanlarda kullanan tasarruf sahiplerini finansal sisteme dahil etmek,

- Faizsiz bankacılığın çıkış noktası olan Arap medeniyetleriyle iktisadi ya da politik ağı güçlendirmek,

Faiz kavramı çok uzun senelerdir araştırmacıların üzerinde önemle durduğu bir konu olmuştur. Pek çok düşünür, faizin ülkedeki gelir adaletsizliğini arttırdığını dile getirmektedir (Çolak, 2013: 45). Bundan dolayı pek çok araştırmacı iktisadi sistem

içerisinde faizi yanlış bulmaktadır. Misal olarak, Aristo paradan faiz geliri sağlamaya karşı çıkmaktadır (Eskicioğlu, 1999: 100). Keza Platon da faizi uygun görmeyen bilim adamlarının arasında yer almaktadır. Platon'a göre faiz, ülkedeki gelir adaletsizliğini arttırmaktadır (Akalin, 2013: 191).

Sözü geçen bilim adamlarına ilaveten, Marx ve Engels' de faizi, “*hak edilmemiş gelir*” şeklinde tanımlamakta ve bu uygulamaya karşı çıkmaktadırlar. Adı geçen bu filozoflara göre emeğin karşılığı olmayan faiz geliri, toplumdaki eşitsizliğin artmasına neden olmaktadır. Bu durum ise geliri fazla olan toplumsal sınıfların ya da kişilerin, adaletsiz bir biçimde daha çok zenginleşmesine, geliri az olan toplumsal sınıfların ya da kişilerin daha da yoksullaşmasına neden olmaktadır (Orman, 1987: 98).

Faiz, ülke ekonomisini olumsuz etkilediği gibi ülkedeki toplumsal yaşantıya da büyük zararlar vermektedir. Faiz, toplumdaki insanları yalnızca kendini ve kendi çıkarını düşünür bir hale getirmekte ve insanlar arasındaki yardımlaşma hissini yok etmektedir (Saeed, 1996: 9). İnsanlar daha çok para elde etme tutkusuyla diğer insanların mutluluğunu önemsememeye başlamaktadır. Sonuçta yardımlaşma duygusundan yoksun, birbirini dikkate almayan ve sevmeyen bir toplum ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan, İslamiyet'te insanlar arasındaki hak, hukukun ve eşitliğin temin edilmesi amacıyla pek çok kural bulunmaktadır. Şura Suresinin 15. ayetinde bulunan “*Ey Muhammedi İşte bunun için insanları tevhide davet et ve sana emredildiği gibi dosdoğru ol. Onların keyiflerine uyma ve de ki: «Ben Allah'ın kitaptan indirdiğine inandım ve bana aranızda adaleti gerçekleştirmem emredildi. Allah bizim de rabbimiz sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız da size aittir. Sizinle bizim aramızda hiçbir tartışmaya yer yoktur. Allah hepimizi bir araya toplayacaktır. Dönüş yalnız O'nadır.*” bu hususa iyi bir örnek oluşturmaktadır. Aynı zamanda, Kurani Kerim'in pek çok ayetinde insanlar arasındaki yardımlaşmaya dikkat çekilmektedir. Maide Suresi'nin 2. ayetinde “*İyilikte ve kötülükten sakınmakta*

birbirinizle yardımlaşın; günah ve düşmanlıkta yardımlaşmayın.” ifadesi bulunmaktadır. Bu ayette İslam dini bencilliği men edip yardımlaşmaya önem vermektedir.

Faizsiz bankacılığın oluşmasında önemli olan diğer bir sosyal sebep de insanların arasındaki gelir paylaşımında adaletsizliğin meydana getirdiği sorunlardır (Dökmen ve Yeşilyurt, 2015: 333). Klasik bankacılık sisteminde bireyler bir emek sarf etmeden ve yorulmadan gelir elde etmektedirler. Diğer bir anlatımla, elinde fazla miktarda nakdi olan bu kimseler gereksinim sahiplerine borç para sunarak faiz geliri elde etmektedirler. Diğer yandan, borç alan bu kimseler çoğu vakit ağır olan bu faizleri ödemekte güçlük çekmekte ya da ödeyememektedirler. Bunun neticesinde de parası az olan bu kimseler daha da yoksullaşmaktadırlar. Bu durumda ülkedeki gelir dağılımında adaletsizliklerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Erdem, 1990: 242).

2.3.4.Siyasi Sebepler

Faizsiz bankacılık sisteminin oluşmasındaki siyasi sebeplerin birincisi, İslam ülkelerinin siyasi açıdan birbirleriyle işbirliği yapmak istemeleridir. Bu işbirliğinden dolayı sözkonusu ülkeler iktisadi manada daha da güçleneceklerdir. Sağlanması arzu edilen bu işbirliğinin hayata geçirilmesi için ilgili devletler İslami kurallara göre davranabilecekleri bir bankacılık sistemine gereksinim duymaktadırlar (Mevdudi, 1985: 55).

Dini kurallara göre yönetilen Pakistan ve İran’da, petrolden elde ettikleri gelirler ile günden güne servetlerini arttıran sarrafları denetim altında tutmak amacı da Suudi Arabistan’da katılım bankacılığı sisteminin oluşturulmasında etki gösteren diğer siyasi nedenlerdendir. Aynı zamanda yeni iktisadi sistemlerin bulunmaya çalışılması da bu şekilde bir mali disiplinin oluşturulmasında büyük bir rol oynadığı ifade edilmektedir (Eskici, 2007: 13).

Diğer taraftan, İslam Kalkınma Bankası'nın kuruluş gayesine baktığımızda siyasi sebeplerin etkili olduğu görülmektedir. Bu bankanın esas amacı, İslam ülkeleri arasındaki ticari münasebetlerin geliştirilmesine katkı sağlamaktır. Bu sayede, İslam ülkelerinin iktisadi açıdan gelişmeleri hedeflenmektedir. Böylece iktisadi bakımdan gelişmiş olan İslam ülkeleri, dünyada söz sahibi olacaklardır (Wilson, 1989: 444).

2.4.Katılım Bankacılığının Çalışma Prensipleri

Katılım bankalarının, muhtemel ekonomik krizler karşısında daha dayanıklı olduğu genel kabul görmüş bir gerçektir. Bunun nedeni ise katılım bankacılığının temelini teşkil eden çalışma ilkeleridir. Bu ilkeler ise bu bankaların aktiflerinin aşağı yukarı %70'ini oluşturan kredilerin daha dayanıklı, pasiflerinin aşağı yukarı %70'ini oluşturan katılım fonlarının idare edilebilir ve daha esnek olması şartıyla onları, muhtemel ekonomik krizlere karşı daha kolay koruyabilmeyi amaçlar. Katılım bankalarının çalışma prensipleri aşağıda ayrıntılı bir şekilde verilmektedir (Yılmaz, 2018: 46-47):

- **Faiz Yasağı:** Faiz, tahmin edilemeyen gelecek ile alakalı bir taahhüt olarak tanımlanmaktadır. Bankaları, tahmin edilemeyen geleceğin tehlikelerinden ve zararlarından uzak tutarak, onların muhtemel krizleri en az zararla atlmasına katkıda bulunur. Bankalar gelecek için üstlenilen faize göre daha yüksek oranlarla karşılaşılabılır ve bu nedenle ciddi zararlar yaşayabilirler. Ancak kâr ve zarara iştirak etme prensibine dayalı katılım bankalarında, müşteriye herhangi bir taahhüt söz konusu olmadığı için, klasik bankalara kıyasla bu tip bankalar krizleri daha rahat aşabilmektedir. Yani katılım bankaları faiz rizikosunu üstlenmeyerek, ileride oluşabilecek tehlikelere karşı kendini korumak amacıyla önlem almaktadır. Bu durum, faiz yasağının bir sonucudur.
- **Belirsizlik Yasağı:** Belirsizlik, anlaşmazlık ve uyuşmazlık taraflardan birinin zararına neden olma olasılığı bulunduğu için men edilmiştir. Misal olarak, hasattan önce meyve veya hububatın satılması, belirsizliğin bir çeşididir. Faiz

de bir belirsizlik çeşididir. Kısacası banka vadede ne kazanacağını bilmeden taahhüt vermektedir. Faizin değişken olması da onu daha da belirsiz bir vaziyete sokmaktadır. Misal olarak, 2008 Finansal Krizinde şayet değişken faiz değil de sabit faiz tatbik edilmiş olsaydı bu kriz daha kolay aşılabılırdi. Zira bu kriz, değişken faiz ile sunulan ipotekli kredilerin faizlerinin büyük oranda artmasıyla patlak vermiştir.

- **Risk Paylaşımı Esası:** İslami bankacılık usulüne göre, yalnızca kâra iştirak değil ayrıca zarara iştirakın da olması gerekmektedir. Riskin yalnızca bir kişinin omuzlarında olması uygun bulunmamıştır. Klasik bankacılıkta müşteri riski bölüşmemekte ve faiz tehlikesi bankanın sorumluluğu altında olmaktadır. Katılım bankalarının kullandığı mali metotların temel unsuru, daha önce söylenmiş bir kazancın olmaması nedeniyle karşı karşıya kalınacak olan zarar veya kâra göre, kazancın ve riskin doğru ve adil bir biçimde bölüşürülmesini temin etmektir.
- **İnsanlığa Zararlı Nesnelere İlgili Hizmet Yasağı:** Misal olarak, alkollü içecekler, tütün mamulleri, silah, şans oyunları ve müstehcen yayınlar vb. gibi konularda bankacılık hizmetleri sunulması men edilmiştir (Lök, 2018: 136).
- **Reel Ekonomiye Bağlılık:** 2008 mali krizi ile beraber diğer krizlerin temelinde, finans ile alakalı işlemlerin reel ekonomiden uzaklaşarak, büyük bir balon meydana getirmesi ve sonunda da bu balonun patlaması yatmaktadır. İnsanların gereğinden fazla para tutkusu, risk yönetimindeki yanlışları ve kural ihlalleri bu balonun daha fazla büyümesine neden olmuş, sonuçta bütün dünya bu krizden olumsuz etkilenmiştir. 2008 senesinde Lehman Brothers'in iflas ettiği esnada finansal işlem hacminin, reel ekonominin 500 misli büyüklüğe eriştiği belirtilmektedir. Katılım bankacılığı prensiplerinin bir gereği olarak kredi verilirken müşteriye herhangi ödeme gerçekleştirilmemektedir. Müşterinin işletmesi amacıyla lüzumlu olan mal ve hizmeti satıcısından temin ederek, üzerine kâr ekleyip müşterisine satmaktadır. Böylelikle mali kesimin büyüklüğü, reel ekonomin büyüklüğünü geçmemektedir.

- **Spekölasyon ve Aşırı Risk Yasağı:** Spekölasyon (vurgunculuk) ve gereğinden fazla risk, büyük zararlara yol açacağı için men edilmiştir. Örneğın Bitcoin ve Forex işlemleri İslami danışmanlar bakımından kesinlikle uygun görülmemiştir.

2.5.Katılım Bankacılığının Amacı

Kur'an'da finansal ve ekonomik düzenle alakalı kurallar ile bu düzenin kavramlarının ve kurumlarının düzenlenmemiş olmasının yanı sıra, çoğunlukla ahlaki ve etik değerler ile alakalı kınanan ve günah olarak belirtilen davranışlar anlatılmış olup, bu doğrultuda Müslüman kesime hizmet verecek, mevcut bankalarla rekabet edebilecek potansiyele sahip bir İslami bankacılık sözleşmelerinden meydana gelen sistemin ortaya çıkarılması ve bu sözleşmelerle uygulanacak kural ve prensiplerin tanımlanması gerekmektedir (Özcan ve Hazıroğlu, 2000: 23).

Bu hedefler doğrultusunda fonların yatırım, ticaret ve mal tedariki amaçlarıyla, parasal hizmetler verilmesinde ve yatırımların sağlanmasında İslami prensiplerin uygulanması önemlidir. Değınilen hedeflerin gerçekleştirilmesinin yanı sıra bankacılık faaliyetlerinin olabildiğince bilinen bankacılık sisteminden ayrıştırılması, ekonomik eşitliğin sağlanması, istihdamın oluşturulması, ekonominin geliştirilmesi ve sektörde katılım bankacılığının yer bulabilmesinin sağlanması katılım bankacılığının asıl hedefleri arasında gösterilebilir (Özcan, Hazıroğlu, 2000: 23).

Ulaşılan noktada bankacılık sözleşmelerinin esaslarının, kökeninde İslam hukukunda ticari faaliyetler ile alakalı daha önce uygulanmış ve açıklanmış sözleşmeler olduğu söylenebilir. Bu sebeple de katılım bankacılığı sözleşmelerinin hedefi ve bu doğrultuda İslam hukukunda kabul edilebilirliğı için kontrol mekanizmasının oluşturulması açısından bir kurul aracılığıyla onaylanmasının gereğı de ortaya çıkmaktadır (Bafra, 2015: 48).

İslami bankacılık sözleşmelerinin katılım bankacılığında köken olması nedeniyle, katılım bankacılığında da hedef açıklık ve adalet prensiplerine direkt olarak bağlıdır. Zira bu sistemde girişimci ile banka arasında oluşturulan ortaklık sözleşmesidir. Girişimci, katılım bankasının projesine, katılım bankası da girişimcinin fonuna hissedar olmaktadır. Bu nedenle iki taraf arasında güçlü bir biçimde güven duygusu öncelikli olmalıdır. Bu ortaklıkla birlikte fon sahibi tarafın mevcut fonları yani yastık altında tuttuklarını ekonomik sisteme, ekonomik sistemden ötürü de bu sistemin kuvvetlenmesine yardım amacına hizmette bulunmaktadır.

İslami ekonomik sistemde asıl hedef, esasında sosyo-ekonomik adaletin oluşturulmasıdır. Bu doğrultuda, sosyal dayanışma ve hayırseverliğin öncelikli tutulduğu bu sistemde, katılım bankaları için doktrinde hedefe en yaraşır sözleşme biçiminin, mevduat sahiplerini pay sahiplerine dönüştüren, kâr-zarar ortaklığına dayanan sözleşmeler olduğu ifade edilmiştir. Toplumun ekonomik ortaklığına dayanan sözleşmeler olduğu belirtilmiştir. Toplumun ekonomik bakımdan daha zayıf kısmının faydalanması amacıyla yapılan sözleşmeleri olup, mevduat sahiplerinin çıkarlarının korunması açısından katılım bankacılığının önemli finans kaynaklarından birini teşkil etmemektedir (Öztürk, 2011: 170).

Katılım bankacılığı sözleşmelerinin hedefi göz önünde tutulduğunda, sözleşmelerin sınırının, adalet ve doğruluk olması gerekir. Böyle bir sistemde, banka ile girişimci arasında uygulanan ortaklık sözleşmesi sonucunda meydana gelen kâr sözleşmede belirlenen oranda, zarar ise banka ile müşteri arasında sermaye payları oranında paylaşılmalıdır.

Bununla beraber, kâr-zarar ortaklığına dayanan sözleşmelerin İslâmi bankacılık kesiminde yaygın bir biçimde uygulanışının, aynı zamanda negatif ve risk meydana getirici etkilerinin de olabileceği göz önünde bulundurularak, diğer finansman modelleri ile alakalı sözleşmelerin de bir seçenek ve riskin azaltılması amacına yönelik kullanılması gerektiği ifade edilmiştir (Bafra, 2015:27).

Dünya’da ve Türkiye’de insanların bir bölümü, faiz konusunda çekingen davranmaktadır. Bu sebeple mevduat bankalarına gönderilmeyen fonlar etkisiz olmaktadır. Bu durum hem fon sahibi için, hem genel ekonomi için bir kayıptır.

Katılım bankacılığı, mali sektörde bir yenilik amacıyla, mevduat bankalarına gönderilmeyen fonların ekonomiye kazandırılması ve fon sahiplerinin fonlarını gönül rahatlığıyla saklamalarına ve değerlendirmelerine yardımcı bulunmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda uzun ve orta vadede yatırımların geliştirilmesi sebebiyle kalkınmaya katkı sağlarlar. Kuruluş sırasında alanında uzman bireylerden meydana gelen heyetlerin fikirleri doğrultusunda ve dünyada benzer çalışmalardan örnekler alınarak, katılım bankalarına gelen fonları değerlendirmek amacıyla çeşitli yöntemler geliştirilmiştir (Akyüz, 2002: 27). Bu yöntemler doğrultusunda ulaşılan kazancın niteliğinin ticari kazanç olduğu ve faizden oldukça farklı olduğu konusunda hem fikir olunmuştur.

2.6. Katılım Bankacılığının Önemi

Katılım bankaları, gelişimini sağladığı İslami prensiplere uygun yeni parasal araçlar aracılığıyla günümüz bankacılık sektörünün girişimci portföyünden bir kısmını almak yerine, daha önce mevcut sistemden çekinen yeni girişimci topluluklarına ulaşarak etkisiz kalmış fonları ekonomiye döndürme fırsatı sunmaktadır. Bununla birlikte faizsiz olarak çalışan bankalar, müşterilerine nakit para verip ne için kullanıldığından habersiz olmak yerine alternatif olarak direkt olarak ekonomiye kaynakları yönlendirerek, ekonominin gelişmesi amacıyla sunduğu katkıları açısından önemli fonksiyonlar sağlamaktadırlar. Katılım bankaları, yeni ve faizi olmayan finansal araçlarla finansal piyasalara çeşitlilik getirmiş ve piyasalara derinlik kazandırmıştır.

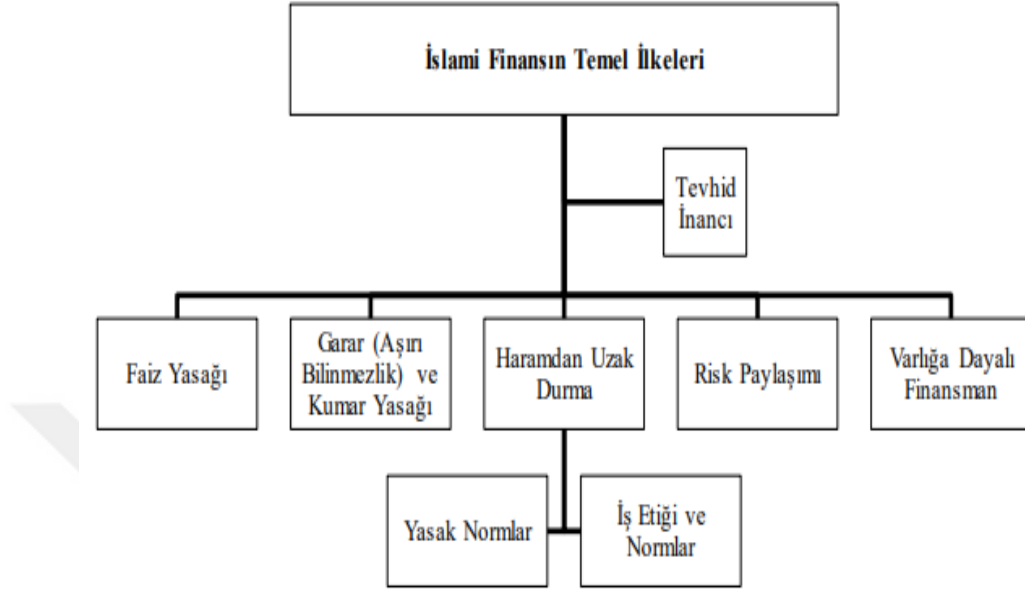
Çoğunlukla mudaraba şeklinde isimlendirilen ortak girişim uygulamasıyla elde ettiği kaynakları, murabaha şeklinde isimlendirilen peşin alım vadeli satım biçiminde

gerçekleşen yolla müşterilerine finansman sağlayan bu faizsiz sisteme göre çalışan bankalar, bankacılık sektörü için vazgeçilmeyecek rollere sahiptirler (Aras ve Öztürk, 2011: 177).

Aynı zamanda katılım bankaları, edindikleri fonları elde ettikleri gelire göre ödeme yapmaları, sabit herhangi bir getiri taahhüt etmediklerinden geleneksel bankacılığa göre kendilerini olumsuz durumlara karşı korumalarına yardımcı olurlar. Diğer açıdan reel sektörle birebir bağlantıyı belgeler üzerinden kurduklarından dolayı, daha sağlam kredi portföyüne sahip olurlar. Tüm bunlar neticesinde hem aktifler hem pasifler açısından daha çok ayakları yere basan bir bankacılık sistemi kurulmuş olur. (Akyüz, 2002: 27).

2.7.Katılım Bankacılık Sisteminin Özellikleri

Katılım bankacılığı bazı kurallar çerçevesinde hizmet veren kurumlardır. Finansal ürünlerini ve bu ürünlerle hizmet veren bankaları etkileyen katılım bankacılığının temel prensipleri esas itibariyle Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1 İslami Finansın Temel İlkeleri

Kaynak: Yanpar, A. (2015). İslami Finans: İlkeler Araçlar ve Kurumlar. İstanbul: Scala Yayıncılık. s. 58.

Şekil 1’de ifade edilen İslami finansın temel ilkelerinden faiz yasağı, garar (aşırı bilinmezlik) ve kumar yasağı ile haramdan kaçınma, uyulması zorunlu yasaklar iken; risk paylaşımı ile varlığa dayalı finansman, ulaşılmak istenilen hedefleri belirtmektedir (Yanpar, 2015: 58). Bu açıklamalar doğrultusunda faizsiz bankacılık sisteminin özellikleri aşağıdaki şekildedir:

- Faizsiz finansal sistemde ve dolayısı ile katılım bankalarında uygulamalarında İslam hukuku geçerli olmaktadır.

-Geleneksel sisteme alternatif olarak katılım bankalarının kâr/zarar ortaklığına dayanan uygulamalar sözkonusudur. Katılım bankalarını geleneksel bankalardan farklı kılan en önemli özellik, katılım bankalarının faizsiz çalışmasıdır. Bu nedenlerden dolayı katılım bankalarına faizsiz bankacılık ismi verilir.

- İslam'ın yasak kıldığı alkol, kumar, tütün ile alakalı kurumlara finansman sağlanmaz. Malezya gibi bazı ülkelerde konaklama tesisleri de finansman ilişkisine girilmeyecek sektörlerle dâhildir (Yanpar, 2015: 73). Domuz, alkol vb, ile pornografi gibi ahlaka ve İslam'a uygun olmayan materyaller ile tüm ilişki ve uğraşlar yasaklanmıştır (Tunç, 2013: 127). Faizsiz bankalar hangi şahısları ve neleri finanse ettiklerine özenle dikkat etmektedirler. Alkollü içecek satan işletmeler yani gazino, bar, meyhane gibi işletmeler finanse edilmez. Bununla birlikte çevreye duyarlı olmayan işletmeler ve işçilerine karşı sorumsuz ve olumsuz tavırları olan işletmeleri de finanse etmemektedir (Abdurrahman, 2015: 69).

- Kredi verme uygulamalarında krediyi talep eden bireye direkt nakit verilmemektedir. Para “mal karşılığı ödeme aracı” şeklinde kullanılır (Canbaz, 2014: 194).

- Nakit kredi seçeneği bulunmadığı için finansman kullanımlarında çoğunlukla reel sektörle birebir ilişki kurularak ekonomik sisteme büyük ölçüde destek olunmaktadır.

- Katılım bankacılığında karşılıklı olarak imzalan kredi belgelerinde belirsizliğe yol açacak durumlar söz konusu değildir. Sözleşme esnasında tüm şartlar kesin olarak belirlenir. Bu şekilde ki karşılıklı kesin anlaşmalar ile hem banka hem de müşteriler korunmuş olur.

- Katılım bankacılığında kullanılan ürünler ile bu ürünlerin işleyiş şartlarını belirleyen ve bunların İslami finans sistemine göre uygun çalışıp çalışmadığını kontrol

eden kurullar bulunmaktadır. Bu kurullar aynı zamanda banka içinde danışmanlık hizmeti de verir (Yanpar, 2015: 106).

- Geleneksel bankacılıkta sadece proje kredilerinde uygulanıp diğer kredilerde uygulanmayan tam bilgi sistemi, katılım bankacılığının tüm ürünlerinde kullanılır. Çünkü katılım bankaları nakit kredi kullandırmayıp direkt olarak bir malı veya hizmeti finanse ettiğinden her zaman tam ve doğru bilgiye sahiptir (Yahşi, 2015).

- İslami finansal sistem oluşan ya da oluşabilecek riskli durumların, taraflar arasında paylaşımına göre tasarlanmıştır. Bu durum, İslami finansal sistemi sağlam bir yapı da olmasını sağlayarak krizlere karşı dayanıklı olmasına imkan vermektedir. Faizsiz finans sisteminin risk paylaşımı esasına dayandırılmış yapısı sistemi güçlü kılmakta ve krizler karşısında sistemin dayanaklılığını artırmaktadır (TKBB, 2014: 33).

- Katılım bankaları geleneksel bankacılıkta olduğu gibi kuralsızlığı ve hukuk dışı durumları kabul etmeyip suç olduğunu söylese de buna ek olarak bu durumları günah olarak da kabul eder. Katılım bankacılığının temelini oluşturan İslami esaslardır. Bu İslami esasların kaynağı ise kutsal kitabımız Kuran'ı Kerim ve Peygamber efendimiz Hz. Muhammed'in sünnetleridir. Tüm bu durumlar katılım bankacılığı ile Konvansiyonel bankacılığın farklı olduğunu, çalışma esas ve prensipleri itibariyle farklı değerleri esas aldığını göstermektedir. Bu durum aslında işin yapılış şeklinden ziyade özünde de farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Katılım bankacılığında tek ve esas ölçü İslam dinidir (Bilgili ve Demirkapı, 2016: 40). Tablo 4'te katılım bankacılığı ile alakalı SWOT analizi yapılarak sistemin zayıf ve güçlü yönleri ile sisteme yönelik fırsatlar ve tehditler ifade edilmektedir.

Tablo 4. SWOT Analizi: Katılım Bankacılığı Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<p>-Özellikle Orta Doğu devletlerinde yer alan petrodolarların bulunurluğu</p> <p>-Bireysel çıkarlar yerine insan odaklı yaklaşım</p> <p>-Tümüyle reel sektörün desteklenmesi sebebiyle devlet ekonomileri açısından önemli yararlar sunması</p> <p>-Yapılan sözleşmelerde belirsizliğin bulunmaması ve sözleşmelerin de sonradan tarafların onayını almadan değiştirilememesi</p> <p>-Yapılan finansman faaliyetlerinde riskin taraflar arasında bölüşülmesi</p> <p>-Krizlere karşı dayanıklılıklarının kanıtlanmış olması</p>	<p>-Finansal sistemin esasını meydana getiren faizin görmezden gelinerek işlem yapmanın güçlüğü</p> <p>-Müslümanların finansal işlemlere çekimser yaklaşımları</p> <p>-Sabit bir getiri garantisi vermemesi nedeniyle tercih edilmeme durumu</p> <p>-Faizsiz bankacılık sistemi ile ilgili üst birliklerin, merkezi kuruluş ve kurulların olmaması</p> <p>-Proje finansmanlarında önerilen projeyi uygulayabilecek dalında uzman, yetişmiş personel bulunamaması</p> <p>-Mudaraba sözleşmelerine öncelik verilerek diğer finansman alanlarının ihmal edilmesi</p> <p>-Petrol ihraç eden ülkeler dışındaki Müslüman ülkelerde tasarrufların yeterli olmaması</p>

	-“İslami bankacılık” ifadesiyle hedef müşteri kitlesinin sınırlandırılması
Fırsatlar	Tehditler
<p>-Dünya üzerinde Müslüman nüfusun yoğunluğu sebebiyle büyük müşteri potansiyeli</p> <p>-Sistemin geliştirilecek çok fazla yönünün olması</p> <p>-Özellikle kriz dönemlerinde faize dayalı sistemin sorgulanması, faizli sistemin güvensizlik veya kriz beklentisi oluşturması</p> <p>-İslam ülkeleri ile iletişim imkânı sağlanması</p> <p>-Sistemin devlet politikası ile de desteklenmesi (özellikle ülkemizde devlet yoluyla katılım bankalarının kurulup faaliyete geçirilmesi)</p> <p>-Bu alanda hem ülkemizde hem de uluslararası seviyede uzun vadeli ve stratejik hedeflerin belirlenmiş olması</p>	<p>-Sistem ile alakalı herhangi bir problemin tüm sistemin imajına zarar verebilmesi</p> <p>-Faize dayalı sistem tarafından belli riskleri azaltmak için uygulanan risk azaltma uygulamalarının İslami finansa kullanılamaması (örn. türev ürünlerle hedging, kısa vadeli ya da gecelik interbank borçlanma veya yatırım işlemleri vb.)</p> <p>-Mezhep farklılıkları nedeniyle aynı konuda farklı uygulamaların bulunması ve bu durumun bireylerde sisteme yönelik şüphe meydana getirebilmesi</p> <p>-Sistemle alakalı standartların yokluğu</p> <p>-Sistemle alakalı faydalanılacak literatür eksikliği</p> <p>-İslami finansa karşı Müslüman ülkelerde bile bazı olumsuz önyargıların bulunması</p>

-Dini hassasiyetler sebebiyle faize dayalı finansal faaliyetlerden özellikle kaçınan müşterilerin varlığı	-İslami finansal varlıklarla alakalı derin olmayan ikincil piyasaların bulunması -Faizli bankalarda bulunan çok sayıdaki ürün ve hizmet çeşitliliği ile rekabet güçlüğü
---	--

SWOT analizinde güçlü ve zayıf yönler içsel etmenlere bağlı olan faktörler iken, fırsat ve tehditler ise dışsal etmenler ile alakalı olan faktörlerdir. Bu analiz sayesinde hedeflere ulaşmada önemli görevler üstlenebilecek stratejilerin belirlenip uygulanması fırsatı oluşabilmektedir (Marangoz, 2012: 193).

2.9.Katılım Bankacılığının Dünyadaki Gelişimi

İnsanlık tarihindeki ilk katılım bankacılığı uygulaması, M.Ö. 2123-2081 yılları arasında Babil’de hükümdarlık yapmış olan Hammurabi’nin Hammurabi Kanunları’nda kendine yer bulmuştur. Daha sonra İslamiyetin dünyada yayılması ile birlikte faizsiz finans uygulamaları da yaygınlaşmıştır (Akın, 1986: 110 ve TKBB, 2004: 28).

İslami inançlardan dolayı faizli bankacılık uygulamalarından çekinen Müslüman bireylerin oluşturduğu toplumlarda, bankacılık ile alakalı gereksinimlerin giderilmesi için faizsiz finans düzeni oluşturma fikri 1940’ların ilk senelerinde ortaya çıkmasına rağmen, bu fikrin uygulamaya konularak faizsiz finans kurumlarının çoğalması, ancak

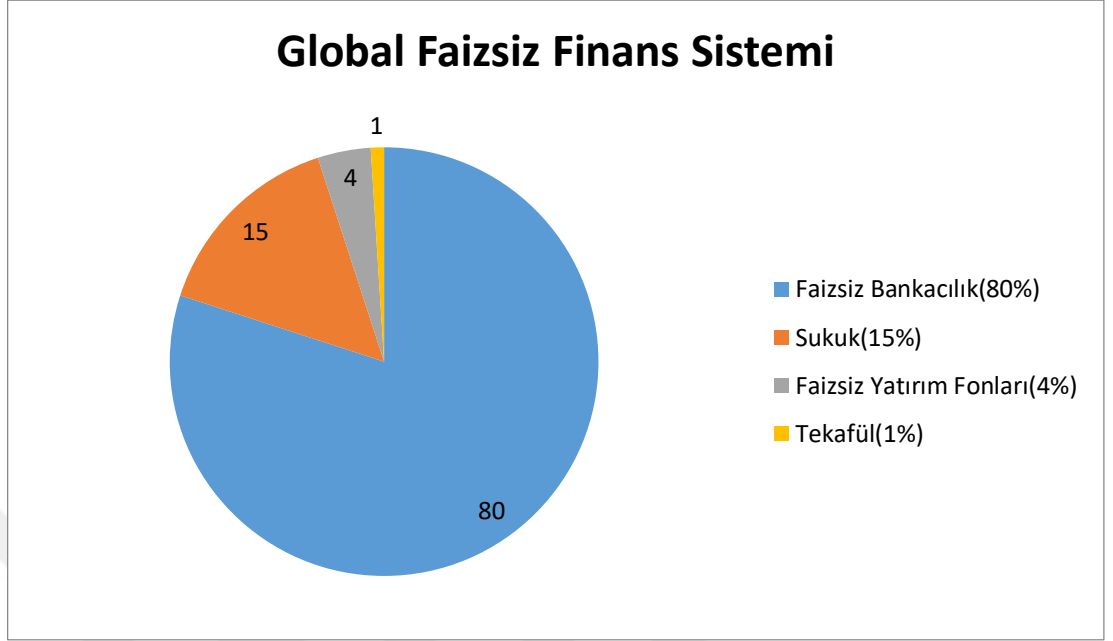
1970'li yılları bulmuştur (Karluk, 2014: 427). Faizsiz bankacılığa duyulan ilgi, sömürgecilik yıllarının ardından birkaç Müslüman ülkede İslami kimliğin ortaya çıkması ve kuvvetlenmesi ile artış göstermiştir. Malezya ve Mısır'da birbirinden bağımsız, ancak paralel teşebbüsler 1960'lı senelerin başında İslami ekonomik prensiplerle örtüşen, faizsiz ve temelde faaliyet gösteren kurumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 1970'lerdeki petrol gelirleri aynı zamanda petrodorların elde ettiği birikimler bu düşünceye hız kazandırmıştır. Petrol ihracatı yapan İslam ülkelerinde ortaya çıkan cari fazlalıklar ile İslami, faizsiz finansın büyümesi bir arada olmuştur (Greuning ve Iqbal, 2007: 10).

1963 senesinde Ahmed Neccar tarafından Mısır'ın Mit Gamr adlı kasabasında çoğunlukla "köy sandığı" biçiminde Almanların destekleri sayesinde kurulan banka, dünyadaki ilk İslami bankadır. Fakat faaliyetleri dört yıl sürmüştür (Canbaz, 2014: 198). Bölgede üretim yapan köylülerin zirai gereksinimlerini giderebilmek için Ahmet Neccar tarafından yöresel, küçük çaplı bir bankacılık girişimi şeklinde başlayıp sonrasında Mısır'ın tüm zirai bölgelerine yayılan bu banka, devlet başkanı Nasır tarafından devletleştirilmiştir. Ayrıca ismi de Nasır Halk Bankası (Bank Nasır El İctimai) olarak değiştirilmiştir. Nasır tarafından devletleştirilmesinin ardından da bankanın aslından uzaklaşıp yoksul ve ihtiyaç sahiplerinden ziyade varlıklı topluluklara hizmet eder hale gelmiştir (Abdurrahman, 2015: 410). 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank-IDB) Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde faaliyete geçmiştir (Canbaz, 2014: 199). Bankanın faaliyete geçmesi, İslami finans kurumlarının dünya genelinde hızla yaygınlaşmasına önemli katkılar sağlamıştır (Karluk, 2014: 428).

Bugün pek çok Müslüman ülke tüm tasarruf sahiplerine erişmek için hem katılım bankacılığı hem de konvansiyonel bankacılık uygulamalarını kullanmaktadır (Yahşi, 2014: 10). Bununla birlikte İslami finansın en çok uygulandığı ülkelerden biri olan İran'da ise bankacılık uygulamaları tamamen İslami prensiplere göre yapılmaktadır (SERPAM, 2013: 9). Libya, Suriye, Yemen, Afganistan gibi Müslüman olup da,

İslami prensiplerin uygulandığı bankaların bulunmadığı ülkeler de bulunmaktadır (Parlakkaya ve Çürük, 2011: 399). Körfez ülkeleri gibi petrol gelirleri yüksek olan ülkelerin petrolden gelen fonları kendilerine çekmek amacıyla Almanya, İngiltere, İrlanda gibi Müslüman olmayan ülkelerde de faizsiz bankacılık uygulamaları yer almaktadır (Yahşi, 2014: 10). Citibank, Union Bank of Switzerland, KleinwortBenson, ANZ Grindlays, GoldmanSachs, United Bank of Kuwait ve ArabBanking Corporation gibi kendini dünyada tanıtmış finansal kuruluşlar, konvansiyonel bankacılık uygulamaları ile birlikte bünyelerinde faizsiz bankacılıkla ilgili birimlere de yer ayırmışlardır (Parlakkaya ve Çürük, 2011: 399). Günümüzde batılı bankaların faizsiz bankacılık uygulamalarına yer ayırmasının temel sebebi, bu sistemi benimseyen kişi veya kurumların tasarruflarının üç yüz milyar ABD doları civarında olmasıdır (Özulucan ve Özdemir, 2010: 33). Her ne kadar batılı bankaların çalışma prensipleri, faize duyarlı kişi veya kurumların sahip olduğu finansal piyasalardan pay alabilmek olsa da, batılı bankaların bu alandaki uygulamaları faizsiz sistemin gelişip dünya geneline yayılmasında göz ardı edilemeyecek katkılar sağlamaktadır (Tunç, 2016: 116).

Kuveyt Finans Merkezi Araştırma (Kuwait Finance House Research-KFHR) Raporu'na göre global faizsiz finansal sistemin yaklaşık %80'lik kısmını faizsiz bankacılık, %15'lik kısmını sukuk, %4'lük kısmını faizsiz yatırım fonları ve %1'lik kısmını faizsiz sigortacılık (tekafül) oluşturmaktadır (KFHR, 2014: 3). Grafik 1'de Global faizsiz finans sistemi ile ilgili grafik verilmiştir.

Grafik 1 Global Faizsiz Finans Sistemi

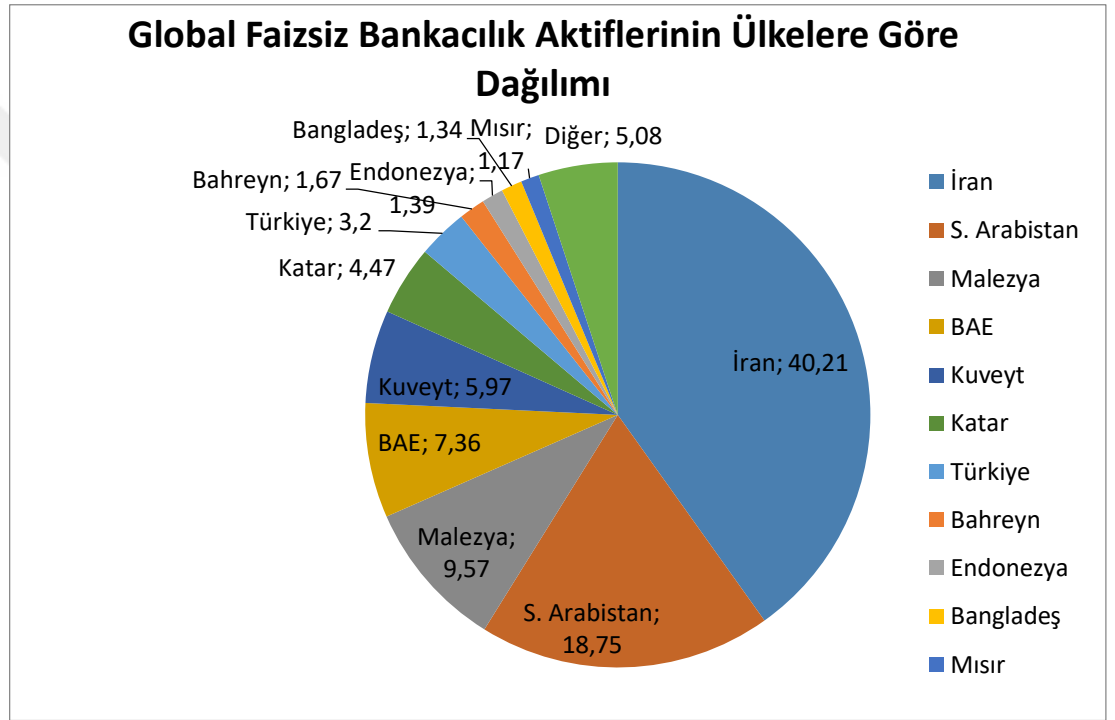
*Tekafül rakamı tahminidir.

Kaynak: Kuwait Finance House Research, Islamic Finance 1Q2014 PerformanceReviews.3.

<http://www.kfh.com/pdf/Islamic%20Fin%201Q14%20Perform%20Review%20En.pdf>.

Global faizsiz bankacılığın aktif büyüklüğünün 2014 yılı itibariyle 778 milyar dolara ulaştığı ifade edilmektedir. Global olarak İslami bankacılık sektörü varlıklarının 2013 yılında %17 oranında büyüdüğü tahmin edilmektedir. Son yıllarda konvansiyonel bankacılığın büyüme oranları %4- %8 arasında gerçekleşirken, İslami bankacılığın %14-%18 arasında büyüme sağlaması, dünya genelinde İslami bankacılığa olan ilginin çoğaldığını net bir biçimde göstermektedir (Ghalaita, 2015: 82).

Aynı zamanda 2013 yılsonu itibariyle katılım bankalarının konsolide kârının 10 milyar dolar sınırını aştığı görülmekte ve bu büyüme hızıyla 2019 yılında konsolide kârının 37 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir (TKBB, 2014: 32). Grafik 2’de 2015 yılı itibariyle global faizsiz bankacılık aktiflerinin ülkelere göre dağılımı gösterilmektedir.

**Grafik 2 Global Faizsiz Bankacılık Aktiflerinin Ükelere Göre Dağılımı
(2015)**

Kaynak: Islamic Financial Services Board. (2015). Islamic Financial Services Industry Stability Report. Malaysia. s. 9.

Grafik 2 incelendiğinde 2015 yılı itibariyle global faizsiz bankacılık aktiflerinin %40,21'i İran'da, %18,57'si S. Arabistan'da, %9,57'si Malezya'da, %7,36'sı Birleşik Arap Emirlikleri'nde, %5,97'si Kuveyt'te, %4,47'si Katar'da, %3,20'si Türkiye'de, %1,67'si Bahreyn'de, yaklaşık %1'erlik kısımları da Endonezya, Bangladeş ve Mısır'da bulunmaktadır.

2.10.Dünyadaki Katılım Bankacılığı Uygulamaları

Faizsiz bankacılığın dünya çapındaki 1963 yılında Mısır'ın Mit Gamr kasabasında Devlet Başkanı Cemal Abdül Nasır döneminde Prof Ahmed Neccar tarafından kurulan, daha çok "Köy Sandığı" modeli şeklinde işleyen faizsiz bir kurumdur. Mısır köylüsünün tarımsal ve ticari gereksinimlerini gideren ve bunu yaparken "müteselsil kefalet" ilkesi doğrultusunda hareket eden daha çok risk sermayesi ile para vakfi karışımı olan bir kurumdur (Canbaz, 2012: 162).

Bugünün şartlarında katılım bankalarının temelini meydana getiren ilk girişim ise 1970 yılında toplanan İslam Devletleri Dışişleri Bakanları toplantısıdır. Söz konusu bankaların çağdaş ve küresel açıdan temelini atılmasını sağlayan banka, 1974 yılında Cidde' de açılan İKB'dir. Bu bankanın kuruluş amacı, İslam devletleri arasında finansal yardımlaşmayı gerçekleştirerek ve şeriat ilkelerinden ayrılmadan ekonomik ve sosyal kalkınmayı başarabilmektir (Çelik ve ark., 2015: 82).

1975 senesinde katılım bankacılığı açısından kritik bir gelişme yaşanmış ve dünyanın gerçek anlamda tam donanımlı ilk katılım bankası olan Dubai İslam Bankası adında bir banka kurulmuştur. 1970'li senelerin sonlarına doğru, büyük sermaye grupları da konuya ilgi göstermeye başlamış bugün önde gelen katılım bankalarının çoğu bu yıllarda kurulmuştur. Örneğin; Kuwait Finance House 1977 yılında kurulmuş olup, günümüzde faizsiz bankacılığın en büyük pazar payına sahip kuruluşlar arasında yer almaktadır.

1980 sonrası süreçte, kalkınma sürecinin yaşandığı diğer ülkeler gibi İslam ülkelerinde de yatırımların finansmanında bankalara olan gereksinim önemli ölçüde artmıştır. 1981 senesinde, özel sektör projelerine destek veremeyen İKB'nin bıraktığı boşluğu doldurabilmek amacıyla, Suudi, Kuveytli, Birleşik Arap Emirlikleri'nden zengin bazı Müslümanların örgütlenmeleri sonucunda "Dar Al-Maal Al-İslami Faisal Group" adlı Holding İsviçre'nin Cenevre kentinde kurularak faaliyete geçmiştir. Bu sürecin devamında ise, "Dallah Baraka Grubu" ve diğer bazı grupların yapmış olduğu yatırımlarla Orta Doğu'daki Müslüman ülkelerde faizsiz finansman sistemi hızla yaygınlaşmıştır (Sümer ve Onan, 2015: 298).

1990 yılında bir grup faizsiz finans kuruluşu Cezayir'de toplanarak AAOIFI'yı kurmuştur. Bu kuruluş dünya üzerinde birbirinden bağımsız olarak faaliyet gösteren faizsiz finansal hizmetler sunan şirketlerin belirli standartlarda buluşturarak katılım bankacılığının gelişiminde önemli görevler üstlenmiştir (Özsoy, 2012: 68).

2000'li yıllarda katılım bankacılığı kuruluşları Avrupa ve Amerika'ya kadar yayılmış, dünyanın tüm kısımlarınca kabul edilmeye başlamıştır. Katılım bankaları, 2001 krizi başta olmak üzere ülke içi ve dışı kaynaklardan beslenen çeşitli konjonktürel dalgalanmalara maruz kalmış ve bunları başarı ile atlattır. 1930'ların kriz koşulları ve yaşanan 1994 ve 1999 krizleri de sektörün önemli ölçüde bir tecrübe ve donanım kazanmasını sağlamıştır.

Fakat günümüzde gerçekleşen küreselleşme olgusu, dünyanın herhangi bir ülkesinde ortaya çıkan finansal nitelikteki dalgalanmaları diğer ülkelere kolaylıkla yayabilmektedir. Bu durumun Türkiye gibi ekonomisi kırılgan olan ülkelerde risk oluşturduğunu dikkate almak gerekir.

Bu durumun en önemli örneği 2007 yılı ortalarında ortaya çıkan, nedeni Amerikan bankacılık ve finans düzeni olan ve başta Avrupa olmak üzere gelişmiş birçok ülkeyi etki altına alan krizdir. Dünya çapında "ikinci büyük buhran" şeklinde

isimlendirilen söz konusu kriz aynı birincisindeki gibi kural tanımaz finansörler aracılığıyla açılmıştır. Faizsiz finansal sistem, bu krizde göstermiş olduğu dayanıklılık ile geleneksel bankacılık düzenine önemli bir rakip olduğunu belli etmiştir (Canbaz, 2016: 158-159).

Günümüzde dünya üzerinde sayısı 100'ü aşkın faizsiz sistemle çalışan banka vardır. Bu bankalar, İsviçre, Lüksemburg, Danimarka, Filipinler, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Güney Afrika, Kazakistan, Pakistan, Türkiye ve Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerinde işlemlerini devam ettirmektedir. Bununla beraber, Afganistan, Yemen ve Libya gibi Müslüman olup da faizsiz sistemle faaliyet gösteren bankaya sahip olmayan devletler de vardır. Citibank, Union Bank of Switzerland, Kleinwort Benson, ANZ Grindlays, Goldman Sachs, United Bank of Kuwait ve Arab Banking Corporation bünyelerinde faizsiz bankacılık birimi kuran bankalar arasında bulunmaktadır. Bugün sayıları 60'a ulaşan ülkede hizmet veren ve uygulayıcıları arasında Citibank, Barclays Bank, Commerz bank, HSBC gibi geleneksel bankaların bulunduğu faizsiz sistemde çalışan birçok banka bulunmaktadır (Dikkaya ve Kutval, 2014: 78-79).

Dünya genelinde faaliyet gösteren katılım bankacılığı prensibini en çok kullanan ülkeler İslam ülkeleridir. Özellikle İran ve Pakistan, katılım bankacılığı sistemini tam anlamıyla uygulayan ülkelerdir. Katılım bankacılığının İslam ülkelerindeki genel bankacılık faaliyetleri içindeki oranı %20-%49 dolaylarındadır. 2019 yılında bu oranın Suudi Arabistan için %70'ler seviyesine çıkacağına inanılmaktadır. Malezya'da ise katılım bankacılığının toplam mevduat tutarı ise 100 milyar USD' yi aşmıştır. Katar'da ise bankacılık hizmetlerinin %25'lik kısmını katılım bankacılığı oluştururken, bu oranın 2018 yılı sonunda %34 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir (Çelik, 2015: 83).

Günümüzde katılım bankacılığı ürünlerinin, İngiltere, ABD ve İsviçre gibi ülkelerde de istenen finansal ürünler durumuna gelmiş olması göz önünde bulundurulması gereken bir gelişmedir. Katılım bankacılığı hem ilk geliştiği

topraklarda, hem de yeni pazarlarda etkinliğini devamlı bir biçimde artırmaktadır. Dünyada birçok ülke tarafından kabul gören katılım bankacılığı sistemlerinin ülkeden ülkeye göre küçük farklılıklar bulunsa da, hepsinin ortak tarafını finansal ürünlerin, İslami hükümlere uygun kullanımı oluşturmaktadır. İslam dini, parasal ilişkilerde faizi yasaklamış, aynı zamanda tüm finansal faaliyetlerin, reel bir ekonomik etkinliğe bağlı olmasını koşullandırmış ve tütün, alkol, kumar ve silah gibi sektörlere yatırım yapılmasını yasaklamıştır (TKBB, 2007: 9).

Tablo 5’de dünyada faaliyet gösteren faizsiz bankaların ülkelere göre dağılımı görülmektedir. Bu dağılıma göre; Malezya 38 banka ile 1. sırada, 33 banka ile Endonezya 2. sırada ve 32 banka ile Bahreyn 3. sırada, bulunmaktadır. Türkiye ise 4 banka ile son sırada yer almaktadır.

Tablo 5. Dünyadaki Faizsiz Banka Sayısı

Sıra	Ülke Adı	Banka Sayısı	%
1	Malezya	38	17,17
2	Endonezya	33	15,14
3	Bahreyn	32	14,9
4	İran	31	14,4
5	Bangladeş	22	10,2
6	Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)	22	10,2

7	Suudi Arabistan	16	7,4
8	Kuveyt	9	4,2
9	Katar	8	3,7
10	Türkiye	4	1,9
	TOPLAM	215	100

Kaynak: (Doğan, 2013: 175).

2.10.1.Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

ABD’nde, Müslüman toplumun finansal gereksinimlerini gidermek amacıyla 1987 senesinde iki tane şirket hizmet vermeye başlamıştır. Bu şirketlerden biri “Amerikan Finance House LARİBA”, diğeri ise “Muslim Savings and Investments, (MSI)” isimli kuruluşlardır. “Amerikan Finance House LARİBA” isimli kuruluş, araba, konut alımları ve çeşitli yatırımlar yapmak amacıyla hizmet veren bir finansal kuruluştur. MSI isimli kuruluş ise, konut finansmanı sağlayan bir şirkettir. LARİBA, sonraki yıllarda hizmetlerine devam etmiş fakat MSI, konut finansmanı işlerinde önemli ölçüde kayıplar vererek Texas’taki bir mahkemenin konut finansmanında yetkisini iptal ederek şirket faaliyetlerine son verilmiştir (Abdurrahman, 2015: 415).

1990’lı yıllarda, “United Bank of Kuwait”, İngiltere’de uyguladığı finans modelinin aynısını New York şehrinde uygulamaya koymuştur ve bu uygulamalar iki yıl sürmüştür. 2000’li senelerin başında HSBC şirketi bir konut finansmanı faaliyetini New York’ta başlatmış ve bütün varlığı kendisine ait olan ve idaresi de kendisi tarafından yürütülen “Amanah” ismini verdiği bu bankacılık uygulaması rakip

firmalarla rekabet edememesi nedeniyle kısa sürmüştür. 2001 senesinde “Guidance Residential Finance” isimli yeni bir konut mortgage finansman şirketi ortaya çıkmış ve LARİBA ile birlikte ABD’de büyük bir “konut mortgage” finans şirketi olarak varlığını sürdürmüştür (Abdurrahman, 2015: 416).

2.10.2. İngiltere

İngiltere batı ülkeleri arasında büyük faizsiz finansal pazarlarından birine ev sahipliği yapan ve Şeriat kurallarına uygun bir biçimde İslami bankacılığı kurup, gelişmesine katkı sağlayan bir ülkedir. Çoğunlukla İngiltere’de, faizsiz hizmet veren gelişmiş firmalar ile Ortadoğu’nun gelişmiş bankacılık hizmeti veren kurumları bu noktada kritik bir finans merkezi kurarak, İngiltere’yi önemli bir konuma getirmiştir. Londra Metal Borsası murabaha yöntemini esas alan mevduat toplama prensibi ile faaliyetlerini devam ettirmektedir. İngiltere’de İslami finans faaliyetleri ilk olarak 1980 senesinde gerçekleşmiş 1990’lı senelerde ise Körfez ülkelerinden gelen şirketlerle birlikte mudaraba yöntemini esas alan (varlığa dayalı finansman modeli) finansman imkânı geliştirilerek, sukuk ihracatına başlanmıştır. İslami finansın gereksinimleri karşılanarak etkinliğinin artırılması hedeflenmiştir (Özsoy, 2012: 82).

Faizsiz finans düzeninin oluşturulması ve gelişmesi Müslüman ülkelerde isteğe dayalı olarak gerçekleşmesine karşın, İngiltere gibi Müslüman olmayan bir ülkede ise hükümetin destek vermesiyle sağlanmıştır. İngiltere, devlet desteği sayesinde global bir faizsiz finansal hizmetler endüstrisi geliştirme amacına ulaşmıştır. İngiltere’nin faizsiz finans sisteminin geliştirilmesi açısından iki esas amacı vardır. Bunlardan ilki, Londra’nın uluslararası faizsiz finans bakımından Avrupa’nın merkezi haline getirilmesi, ikincisi ise, hiçbir bireyin dini inancından ötürü finansal ürünler piyasasına girişinin engellenmemesini sağlamaktır. Bugün İngiltere, Körfez İşbirliği Konseyi üyesi ülkeleri ve Malezya haricinde, faizsiz finansın en önemli merkezidir (Özsoy, 2012: 82).

2.10.3.Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)

KKTC’de İslami bankacılık açısından ilk çalışmalar, Muhammed Faysal’ın girişim, çaba ve finansmanı ile Milletlerarası İslam Bankacılığı ve İslam İktisadi Enstitüsü’nün kurulmasıyla başlamıştır. Fakat bu enstitü çok kısa bir süre sonra kapatılmıştır (<http://islamekonomisi.org>, 10.03.2019).

Kıbrıs Faisal İslam Bankası Ltd. (KFIB) KKTC’de yabancı yatırımcılar sayesinde kurulmuş ilk faizsiz bankalardan biridir. Ekim 1982’de kurulan banka, hizmete Mart 1983’te başlamıştır (<http://www.faisalislambank.com>, 10.03.2019).

2.10.4.Suudi Arabistan

Suudi Arabistan, %35 İslami bankacılık oranı sayesinde İslami finansın gelişmiş olduğu bir ülkedir. Aynı zamanda; Suudi Arabistan dünyanın en büyük ikinci bankası olan “Suudi Al Rajhi Bank” isimli bankaya ev sahipliği yapmaktadır. Ulemanın faiz üzerine oldukça sert kurallar koyduğu Suudi Arabistan’da bankalar komisyon ücreti olarak işlemlerini gerçekleştirmektedir (Dikkaya ve Kutval, 2014: 84).

Suudi Arabistan, katılım bankacılığı uygulamalarının gerçekleştirilmesi konusunda önemli roller üstlenmiştir. Dünyanın birçok ülkesinde faizsiz bankacılık düzeninin kurulmasında Suudi devlet ve işadamlarının önemli rolleri vardır. Al Rajhi Company, leasing ürününde dünyanın en büyükleri arasında yer almaktadır.. Leasing konusunda faaliyette bulunan aynı zamanda pek çok ülkede yatırımları olan bir diğer büyük şirket ise Dallah Grubu’dur. Ayrıca Suudi Arabistan’da Dar-Al mal Al-İslam (DMI) ve İKB ve Commercial Bank gibi önemli ölçüde sermayeye sahip olan bankalar da bulunmaktadır (Kılınç, 2014: 29).

2.10.5.Mısır

Mısır'da İslami finans ve bankacılık düzeninin, Mit Ghamr bankasının uyguladığı faizsiz bankacılık çalışması ile başladığı söylene bile, esasen Mısır'daki katılım bankacılığın tarihinin otuz sene evveline uzandığı, faizli işlem uygulamayan bu kurumların 1963 senesinde faaliyete başladıkları ve kredi ve tasarruf kuruluşü özelliğini taşıdıkları bilinmektedir. 1971 senesinde Nasr Sosyal Bankası faizsiz bir ticari banka şeklinde faaliyete girmiştir. İKB'nin kurulmasıyla beraber faizsiz bankacılık hizmetleri çoğalmış 1977 senesinde %51'i Mısırlılara, %49'u ise Suudi Araplara ait Faisal İslam Bankası kurulmuştur. Mısır'da kurulan ikinci büyük faizsiz banka ise sermayesinin tümünü Mısırlıların sahip olduğu Uluslararası Yatırım ve Kalkınma İslam Bankası'dır (ÖFKB, 2002: 28).

Mısır'da Sanhuri tarafından gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde, belli bir oran sınırını geçmemek üzere faize izin verilmekte, geleneksel bankacılık katılım bankacılığı ile birlikte yürütülmektedir. Katılım bankacılığı finansal sistemde bir alternatif olmaktadır. Katılım bankacılığı Mısır'ın finans sistemi üzerinde kritik rol üstlenmiştir (TKBB, 2005: 19).

2.10.6.Katar

İslami bankacılık Katar'da, 1982 senesinde kurulup 1983 senesinde hizmet veren Qatar Islamic Bank ile başlamıştır. Katar Merkez Bankası 2005 senesinde geleneksel bankalara Şeriat ile uyumlu ürünler sunma yetkisini vermiştir. Hem geleneksel hem de faizsiz hizmetleri aynı anda veren bankalar arasında, The Internatinal Bank of Qatar ,Qatar National Bank, Doha Bank, HSBC ve The Commercial Bank of Qatar da vardı. 2011 senesinde ise, Katar Merkez Bankası bu iki yönlü rol üstlenen finansman şirketlerine yeni İslami şubeler açmamalarını, İslami mevduat kabul etmemelerini ve İslami finans işlemleri yapmamalarını içeren bir talimat yayınlamıştır (Dikkaya ve Kutval, 2014: 89).

2.11.Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Gelişimi

1970'li senelerde ülkemizde tercümesi yapılarak çıkan eserlerde katılım bankacılığı fikri ortaya çıkmıştır. Bu fikrin ortaya çıkmasında özellikle yurtdışına çalışma maksadıyla giden ülkemiz vatandaşlarının birikimlerini değerlendirilmesi için ilk faaliyetler yapılmıştır. Yalnız bu uygulamalar yetersiz kalmış ve bir kurumsallaşma sağlanamamıştır. Bu nedenlerden dolayı banka denilebilecek bir kurumun açılmasına karar verilmiştir. İlk adım atılarak 1975 senesinde Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası temeli atılmıştır. Bu banka sayesinde Katılım bankacılığı alanında önemli bilgi ve tecrübeler elde edilmiştir. Ancak ekonomik ve diğer nedenlerden dolayı bankanın ömrü çok kısa olmuştur ve 1978 senesinde kapanmıştır İlk deneme kısa da olsa katılım bankacılığına adım anlamında önemli bir yere sahip olmuş ve gelecekteki gelişmelere kapı aralamıştır (Canbaz, 2014: 205-206).

Ülkemizde ilk olarak “Özel Finans Kurumları (ÖFK)” şeklinde isimlendirilen faizsiz finans kurumlarının yasal çerçevesi, 15 Aralık 1983 tarih ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (BKK) ile oluşturulmuştur. 19 Aralık 1983 tarih ve 18256 sayılı Mükerrer sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe giren bu BKK, Türkiye'de faizsiz esasa göre çalışan ÖFK'ların ilk yasal dayanağını oluşturmuştur. Bahsi geçen BKK'ya göre, ÖFK'ler ile ilgili düzenleme ve denetleme yetkisi, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı (o dönemdeki ismiyle Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı) ile T.C. Merkez Bankası'na verilmiştir (TKBB, 2004: 32). Esasen yatırım bankacılığı hizmetleri veren ÖFK'ler, 1999 senesine kadar bankacılık kanunu dışında kalmışlar ve bankaların bağlı oldukları karşılık ayırma gibi yükümlülüklerden muaf tutularak bazı kazanımlar elde etmişlerdir. Buna karşın banka sayılmamaları nedeniyle TMSF güvencesi kapsamına dâhil olmamalarından dolayı önemli dezavantajlara da maruz kalmışlardır (Canbaz, 2014: 205-206).

ÖFK ile alakalı bu ilk yasal düzenleme sonrasında 1984 senesinde Faisal Finans Kurumu A.Ş. ve Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş. kuruluşlarını tamamlayarak

1985 senesinde hizmet vermeye başlamıştır. Ardından 1989 senesinde Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş., 1991 senesinde Anadolu Finans Kurumu A.Ş., 1995 senesinde İhlas Finans Kurumu A.Ş. ve 1996 senesinde de Asya Finans Kurumu A.Ş. kurularak hizmet vermeye başlamışlardır. Faisal Finans Kurumu A.Ş. ve Anadolu Finans Kurumu A.Ş. 2005 yılında birleşerek Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olarak faaliyetine devam etmektedir. 2001 yılında ülkemizde özellikle bankacılık ve finans sektöründe meydana gelen krizde diğer birçok banka gibi İhlas Finans Kurumu A.Ş.’nin de sıkıntıya girmesi sebebiyle 10.02.2001 tarihinde faaliyet izni kaldırılmıştır (Canbaz, 2014: 207).

ÖFK’lar ile alakalı yapılan ikinci kritik düzenleme, 18.06.1999 tarihinde kabul edilen 4389 sayılı Bankalar Kanunu’na 17.12.1999 tarihinde kabul edilen 4491 sayılı “Bankalar Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” ile yapılmış ve bu değişiklikle ÖFK’lar 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına dahil edilmişlerdir. Ayrıca 4491 sayılı kanun değişikliğinin yürürlükte bulunduğu tarihte faaliyet gösteren ÖFK’ların mevcut durumlarını 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun tabi oldukları maddelerine iki yıl içinde intibak ettirmek zorunda oldukları geçici üçüncü maddede belirtilmiştir.

Yine 4389 sayılı Bankalar Kanunu 12.05.2001 tarihinde 4672 sayılı “Bankalar Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” ile yeniden değiştirilmiştir. Bu düzenlemeyle “Özel Finans Kurumları Birliği” kurulmuş ve ÖFK’lara, faaliyet izni aldıkları tarihten itibaren bir ay içinde Birliğe üye olma zorunluluğu getirilmiştir (Md.11-b). Bunun yanında ÖFK’larda gerçek kişiler adına açılan özel cari hesaplarda ve kar ve zarara katılma hesaplarında toplanan tasarrufların güvence altına alınması amacıyla birlik bünyesinde Güvence Fonu oluşturulması kararı alınmıştır (Md.11-c). Yapılan bu düzenlemeler ÖFK’lar için bazı yükümlülükler getirmekle birlikte bu kuruluşlara olan güveni artırmıştır.

Ülkemizde faizsiz bankacılık ile alakalı son kritik değişiklik 19 Kasım 2005 tarihinde kabul edilen 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile gerçekleşmiştir. Bu kanunun geçici 3. maddesine göre “Özel Finans Kurumu” adı yerine “Katılım Bankası” adı getirilmiş aynı zamanda “Özel Finans Kurumları Birliği” de “Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB)” olarak değiştirilmiştir. 4672 sayılı değişiklik ile oluşturulan “Güvence Fonu” geçici 18. madde ile TMSF’ye devredilmiştir. Böylece katılım bankalarında yer alan hesaplar TMSF güvencesi altına alınmıştır.

Günümüzde ülkemizde tamamı kamu sermayesiyle yeni kurulan Ziraat Katılım Bankası A.Ş. ve Vakıf Katılım Bankası A.Ş. ile beraber hizmet vermeye devam eden beş adet katılım bankası faaliyet göstermektedir. Bahsi geçen bankalar şunlardır:

- Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.
- Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.
- Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.
- Ziraat Katılım Bankası A.Ş.
- Vakıf Katılım Bankası A.Ş.

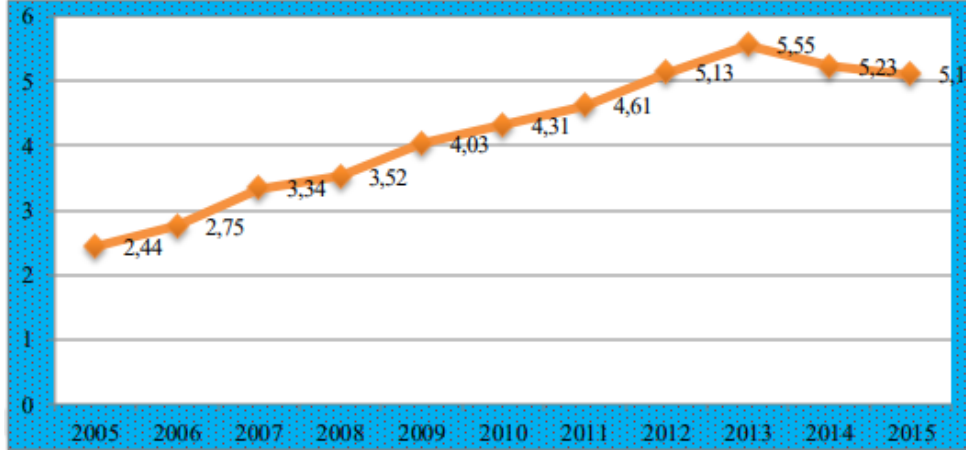
Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının şube ve personel sayısındaki değişim Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Katılım Bankaları Şube ve Personel Sayısı Gelişimi

Yıllar	Şube Sayısı	Büyüme (%)	Personel Sayısı	Büyüme (%)
2008	530	26	11.022	20
2009	569	7	11.802	7
2010	607	7	12.677	7
2011	685	13	13.851	9
2012	828	21	15.356	11
2013	966	17	16.763	9
2014	990	2	16.270	-3,1
2015	1.080	9	16.554	1,7
2016	959	(11,2)	14.467	(12,6)
2017	1.032	8	15.029	3,9

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr>

Tablo 6 incelendiğinde yıllar itibariyle şube sayısı, şube sayısı büyüme oranı, personel sayısı ve personel sayısı büyüme oranları gösterilmiştir.

Grafik 3 Türkiye’de Katılım Bankacılığı Aktiflerinin Bankacılık Sektörü İçerisindeki Gelişim Trendi (%)

Grafik 3’de daha ayrıntılı olarak da görülebileceği gibi katılım bankacılığının bankacılık sektörü içerisindeki büyüklüğü 2005 yılında %2,44 iken 2013 yılında %5,55’e kadar yükselmiş ancak 2014 yılında oransal olarak çok az bir azalışla %5,23 olarak gerçekleşmiştir. Son olarak 2015 yılında da bu oran %5,10 23 olmuştur. Katılım bankacılığının ülkemizdeki son on bir yıllık büyüme trendi 2014 ve 2015 yılı hariç her yıl artan oranlı olarak %2,44’ten %5,10’a ulaşmıştır. Tablo 7’de katılım bankacılığına ilişkin başlıca göstergeler verilmiştir.

Tablo 7. Katılım Bankacılığına İlişkin Başlıca Göstergeler (Milyon TL)

YILLAR	TOPLANAN FONLAR	KULLANDIRILAN FONLAR	ÖZKAYNAKLAR	NET KAR
2005	8.369	7.407	951	250
2006	11.237	10.492	1.560	391
2007	14.943	15.333	2.364	527
2008	19.209	19.727	3.729	647
2009	26.841	24.899	4.420	705
2010	33.828	32.084	5.457	759
2011	39.869	41.103	6.194	803
2012	49.151	49.980	7.377	916
2013	63.210	67.416	8.833	1.052
2014	66.788	69.965	9.673	144
2015	74.362	79.191	10.642	405

Kaynak: BDDK/İstatistik/Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Aylık Bülten.

<http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC>

Tablo 7 incelendiğinde veriler analiz edilecek olunursa katılım bankaları İslami esaslara sadık kalan ve faiz den uzak duran kesimin atıl birikimlerini ekonomiye kazandırarak hem ekonomiyi canlandırmak da hem de bu birikimleri yatırımlara zarar ortaklığı hesaplarıyla kar payı vererek onlara bir kazanç sağlamaktadırlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KATILIM BANKALARI VE MEVDUAT DEĞERLENDİRME ARAÇLARI

3.1.Türkiye'deki Katılım Bankalarının Mevcut Durumu

Türkiye'de ilk olarak 1985 senesinde ortaya çıkan katılım bankacılığı 34 senedir faaliyetlerine devam etmektedir. Başlangıçta Körfez Ülkelerinin sermayesinin Türkiye'ye çekilmesi amacıyla gerçekleştirilen katılım bankacılığı daha sonra faiz işlemleri nedeniyle ekonomiye kazandırılmayan tasarrufların ekonomiye kazandırılması amacıyla yapılmaya başlanmıştır (Önal, 2000: 47). Katılım bankacılığı hizmeti veren banka sayısının ve yatırılan fonların artması ile doğru orantılı olarak talebin de artacağı ifade edilebilir (Lee ve ark. 2007: 39).

3.2.Katılım Bankacılığının Türk Ekonomisine Kazandırdıkları

Kurulduğu tarihten itibaren Katılım Bankaları ekonomik açıdan önemli katkılar üstlenmektedir. Bu katkılar aşağıdaki gibi açıklanabilir:

- Ülke ekonomisine faizsiz bankacılık prensibi ile giriş yapan bankanın yeni bir finansman yöntemi olarak faize hassas yaklaşan insanların ekonomiye girişini gerçekleştirmiştir.
- Faize hassas yaklaşan kesime ait olan paraların ülke ekonomisindeki dönüşümünü sağlamak amacıyla atıl fonların, yani Türkiye'de diğer bir deyişle yastık altı paraların ekonomiye kazandırılmasını sağlamıştır.
- Kullanılan fonları proje ya da dayanak varlığa dayandırması, ticarete giren paranın dönüşümünü sağlaması için önemli ve değerlidir.

- Faaliyetleri ile ürünlerini etkili bir biçimde kullanırsa, ticarete destek olmakta küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin gelişme ve kalkınmasında da yardımcı olacağı belirtilebilir.
- Faizsiz bankacılık prensibinin Türkiye'ye kazandırmış bulunduğu, katılım bankaları ile konvansiyonel bankaların rekabetini arttırarak, konvansiyonel bankaların faizlerini indirmelerini sağlayabilir.
- Körfez ve Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC)'ne dâhil olan ülkelerin petrolün varlığı nedeniyle sermaye fazlalığı bulunmaktadır. Bu nedenle, ülkemizde olumlu yönde gelişecek ilişkiler neticesinde faizsiz ve ticaret odaklı yaptığımız her gelişme bahsi geçen ülkelerden yabancı kökenli yatırım şeklinde ülkemize giriş yapacağına inanılmaktadır (Doğan, 2008: 55).
- Katılım bankaları ile onun ürünlerinin, Türkiye ve başka ülkelerin de başına dert olan kayıt dışı ekonomiyi engelleyen bir tarafı vardır. Katılım bankaları faturasız ya da kayıtsız herhangi bir işleme finansman olmaz. Fakat konvansiyonel bankalar kredi verirken nereye ya da nasıl kullanacakları hakkında bilgi istemezler. Konvansiyonel bankalar için yalnızca paranın geriye dönüşü ile ilgilenmektedir (Erdoğan, 2011: 84).
- Katılım bankaları, sunduğu ürünler sayesinde kendi içerisinde istihdama olumlu yönde bir katkı sağlamaktadır. Murabaha, müşaraka, mudarebe gibi sundukları ürünler, üretim odaklı yapıldıkları takdirde aynı zamanda istihdam da yaratmaktadırlar (Erdoğan, 2011, 85).
- Krizlerden, özellikle de finans sektörünün etki altında kaldığı krizlerden, katılım bankaları hem zarar görmeden hem de zarar vermeden kurtulmuşlardır. Bu krizlere örnek olarak 1990 yılında Körfezde patlak veren Kriz, 1994 yılı Finans Krizi, 1998 ile 1999 Güney Doğu Asya da ortaya çıkan kriz gösterilebilir. Bu krizler hem ekonomiye hem de ülkeye çok büyük zararlar vermiştir. Bu duruma karşın katılım bankaları kamu yardımı olmadan ve herhangi bir yabancı kaynak olmadan krizlerle başa çıkmışlardır (Doğan, 2008: 56).

3.3.Katılım Bankaları Ve Mevduat Bankaları Arasındaki Farklar

Mevduat Bankaları ile Katılım Bankaları arasındaki farkların bilinmesi, iki ayrı banka arasında bulunan benzerliklerin bilinmesinden daha kıymetlidir. Mevduat Bankaları ile Katılım Bankaları arasındaki farkların bilinmesi, Katılım Bankacılığı düzeninin daha iyi bir şekilde anlaşılmasına imkan verecektir.

- Katılım Bankaları ve Mevduat Bankaları arasındaki en dikkat çekici fark olarak, Katılım Bankacılığının farklı ortaklık türlerini esas alması, Mevduat Bankacılığı düzeninin ise kredi/borç sistemine dayanması örnek verilebilir.
- Katılım Bankacılığı sisteminde, ticaret sayesinde para kazanmak esası bulunurken, Mevduat Bankaları borç verme işlemlerinden para elde ederler.
- Katılım Bankalarında ticareti yapılan şey mal iken, Mevduat Bankalarında ticareti yapılan şey paradır.
- Katılım Bankaları fonlarını mudarebe yöntemi sayesinde elde ederken, Mevduat Bankaları fonlarını faiz karşılığında toplarlar.
- Katılım Bankaları mudarebe yöntemiyle elde ettikleri fonları tekrar ticari ortaklık yöntemlerinden faydalanarak müşterileriyle ticari ortak mantığında hareket ederler. Mevduat Bankaları ise faiz ödeyerek topladıkları fonları faiz karşılığında borç verirler.
- Katılım bankaları topladıkları fonları finansman olarak kullandırmayıp bunu mal alım-satım şeklinde kullanırlar. Mevduat bankaları ise, finansör mantığını benimseyerek çalışırlar.
- Katılım Bankaları para meydana getiremez iken, Mevduat Bankaları kullandıkları kredilerden para yaratırlar.
- Katılım Bankalarından kullanılan fonlar bir ticaret mantığında olduğu için vadesi gelmemiş olan borçlar müşteriden istenemezken, Mevduat Bankaları müşterinin borcu ödememe riskini fark ettiği süreçte borcun tümünü 15 gün içerisinde talep edebilir.

- Katılım Bankaları finansal kiralama yaparken, Mevduat Bankaları finansal kiralama yapamazlar (Bayındır, 2007: 217).

Katılım Bankaları'nın gerçek ticari işlemlere dayanarak faaliyet göstermesi halinde Mevduat Bankalarından çok daha fazla bir şekilde reel ekonomiye katkı sunacakları aşikârdır.

3.4. Katılım Bankalarında Müşteri Ve Çalışan Memnuniyeti

Bankaya duyulan güven, işlemlerinin gerçekleşmesindeki hız ve aktiflik, bankanın sahip olduğu profil, bankanın sahip olduğu şube sayısı ve yeri, masraf miktarı ve uygun şartlarda kredi olanağı, personelin ilgisi müşterilerin banka seçimlerini etkileyen ilk sıradaki unsurlar olarak sıralanmaktadır (Sarı, 2010: 96).

Türkiye'de şimdiye dek bu konu oldukça az sayıda incelenmiş olmakla beraber, Türkiye'de ve birtakım ülkelerde İslami bankaların seçilmesini etkileyen bazı unsurları belirlemek için gerçekleştirilen araştırmaların bazıları şu şekildedir:

Karakaya ve ark. (2004), Türkiye'de bulunan katılım bankalarının sahip olduğu müşterilerin banka seçimini ortaya koyan unsurları saptamak, finansal vasıtaların kullanım düzeyini ve müşterinin memnuniyet seviyesini ölçmek için bir çalışma gerçekleştirmiştir. Müşterilerin banka seçimini belirleyen esas unsurlar sırası ile, İslami sebepler, kurumun sahip olduğu imaj, aile etkisi şeklinde belirlenmiştir.

Gerrard ve ark. (1997)'nin Singapur'da gerçekleştirdiği bir anket çalışmasının sonuçlarına göre Singapurlu Müslümanların %62,1'i getiri sağlamasa da fonlarını bu bankalarda tutmayı sürdüreceklerini ifade etmişlerdir. Sözkonusu katılımcıların bu bankaları dini nedenlerle seçtikleri şeklinde yorumlanmıştır. Hızlı ve aktif bankacılık hizmeti en etkili faktör olarak saptanmıştır.

Meena ve Dangayach (2012), “Bankacılık Sektöründe Çalışan Tatmininin Analizi” isimli araştırmalarında, personelin, sermayesi kamuya ait olmayan bir banka kuruluşlarında çalışanlar ile kamu sermayeli bankalarda çalışanlarla kıyaslandığında daha çok iş tatminine sahip oldukları saptanmıştır. Bu çalışmada, çalışma mekanının konforu yönünden özel bir bankada çalışmakta olanların kamu bankalarında çalışanlara kıyasla daha çok iş tatmini içinde oldukları saptanmıştır.

Tekeli ve Paşaoğlu'nın (2012), “Türkiye’de Banka Çalışanlarının Performansını Etkileyen Faktörler” isimli Eskişehir ilinde gerçekleştirdiği çalışmada, özel bankalar için iş tatmininde ücret, çalışma ortamı, çalışma arkadaşları ve kurumsal profilin etkili unsur olduğu ortaya konulmuştur.

3.5.Katılım Bankacılığı Fon Toplama Yöntemleri

Faizsiz bankalar; yatırım hesapları, tasarruf hesabı ve özel cari hesap olmak üzere üç ayrı şekilde fon toplarlar. Bunlar ayrı ayrı başlıklar halinde açıklanmıştır.

3.5.1.Özel Cari Hesaplar

Arzu edildiği takdirde kâr payı ödemesi yapılmayan ve hizmet kârından ücret alınan hesaplardır. Böyle hesaplardaki temel amaç, paranın güvende kalmasıdır. Bu hesaplarda bankalar, yatırımcıların kendilerine borç verdiğini farz ederek karşılık olarak yatırımcılarına herhangi bir kâr sağlamamak ile beraber bir yandan yatırdığı, diğer yandan çektiği cari hesaplarını oluşturmaktadır. Bankalar, yatırımcıların iznini almadan herhangi bir işlem yapmayarak emaneti koruma görevini yerine getirirler. Paranın değerlendirilmesinin ardından oluşan bir zarar var ise hak sahibi etkilenmez (Mannan, 1980: 47).

3.5.2.Yatırım Hesapları

Yatırım amaçlı oluşturulan fon karşılığında faiz yerine kâr beklenen hesaplardır. Böyle hesaplarda üç üye arasında olan mudaraba adı altında bir hesap ilişkisi vardır. Üçlü ilişki, banka ile iş adamı ve hesap sahibi arasında bir fon hesabından oluşur. İş adamının tüm hesapları ve alışverişlerini cari hesap üzerinden yapmaktadırlar. Yatırım hesapları bir, üç veya altı yıl süreli açılmaktadır. Para sahibinin kendine kârdan pay alabilmesi için süre sonuna dek parasını hesapta tutma zorunluluğu bulunmaktadır. Açılan hesaplar bankanın cari fonunda birleşerek değerlendirilir (Es-Sadr, 1980: 21).

3.5.3.Katılma hesapları

Küçük ölçüde birikimleri olan mevduat sahipleri için açılan hesap türüdür. Bu hesaplarda kâr payları mali işlemler, fon sürekliliği ve yıllık bakiyeye bakılarak yapılmaktadır. Mevduat sahiplerine aylık, üç aylık, altı aylık ve yıllık olarak kar payları ödenir. Daha önce tasarruf sahibine kâr oranı ile ilgili bilgi sağlanmadığı gibi, garanti de verilmez.

3.6.Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Faaliyetleri

Katılım bankalarının fon kullanma faaliyetleri bu bölümde ayrıntılı olarak açıklanmıştır

3.6.1. Murabaha (Maliyet + Kâr Marjlı Satış)

Peşin olarak mal alıp, vadeli olarak satma yoluyla fon kullandırma yöntemi olup, bugün müşareke veya mudarebe yöntemi yerine, daha çok bu yöntem tercih edilmektedir. Çünkü müşareke ve mudarebeye oranla daha kısa vadeli getiri imkânı sağlama sebebiyle, murabaha uluslararası ticareti finanse etmekte daha çok tercih

edilen bir yöntemdir. Aynı zamanda, Türkiye’de bankalarda toplanan fonların kısa vadeli olması sebebiyle, murabaha daha fazla rağbet görmektedir. Murabaha yönteminde, faizsiz banka, müşterinin talep etmiş olduğu malı satın almakta ve satın alma fiyatının üzerine belirli maliyetleri ve kârı dahil ederek, ileri bir tarihte müşteriye satmaktadır. Yerel ve uluslararası murabaha olmak üzere iki farklı murabaha yöntemi bulunmaktadır:

Yerel Murabaha: Yerel murabahada, faizsiz banka müşterisi, bankadan belli malları yerel piyasadan satın almasını istemektedir.

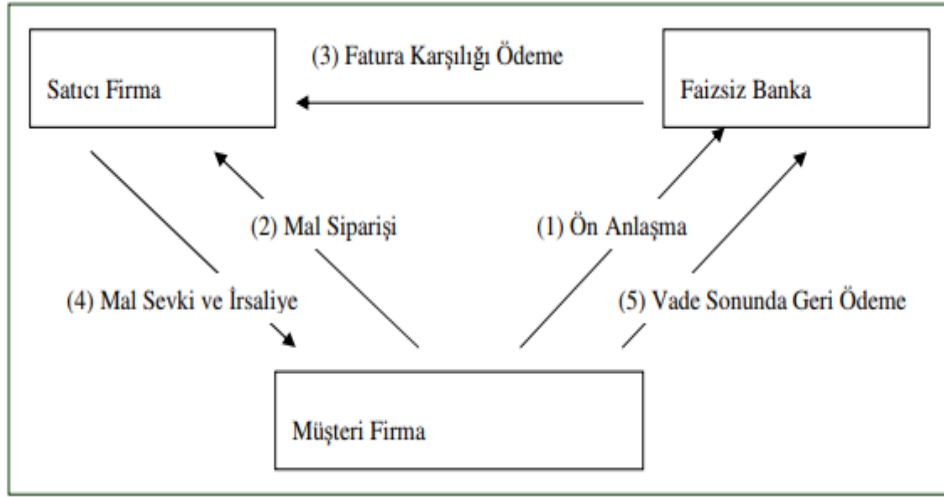
Uluslararası Murabaha: Müşterinin istediği mallar kendisine teslim edilene dek bütün risk bankada olmak üzere, istenilen malın yerel piyasa yerine yurt dışındaki piyasadan satın alınmasını içeren ithal murabaha ile bankanın uluslararası mal piyasasından malları alıp, bunları satmasını, dolayısıyla mudilerden topladığı fonları uluslararası mal piyasasında kullanmasını içeren mallar murabahasından meydana gelmektedir.

Katılım Bankaları’nın murabaha şeklindeki fon kullanım yöntemi Türkiye’de Kurumsal Finansman Desteği ile Bireysel Finansman Desteği ismi altında büyük bir ürün yelpazesi ile müşterilere sunulmaktadır. Bu uygulamaları aşağıdaki gibi inceleyebiliriz:

3.6.1.1. Kurumsal Finansman Desteği

Sanayi, ticaret ve hizmet işletmelerinin faaliyetlerini devam ettirebilmeleri amacıyla gereksinim duydukları mamul, hammadde, yarı mamul, makine, teçhizat gibi el ile tutulan, gözle görülen malların üçüncü şahıslardan peşin satın alınıp, başvuran müşterilere vadeli satılması işlemidir.

Kurumsal finansman desteğinde, satın alınacak olan materyalin peşin fiyatı, materyalin kalitesi ve satıcı kuruluş gibi kritik detaylar müşteri tarafından belirlenebilmektedir. Faizsiz düzenin literatüründe, “Murabaha” adı altında bilinen bu fon kullandırma yönteminde malın kuruma maliyet fiyatı üzerine alıcı ile anlaşılan oranda bir eklenmesi ile birlikte satışı yapılmaktadır. Anlaşılan malı müşteri adına kurum alıp, bedelini satıcıya ödemekte, müşterisine anlaşılan vade ve fiyattan satmaktadır (Bilgili ve Demirkapı, 2016: 82). Şekil 2’de kurumsal finansman desteği nasıl uygulandığı gösterilmiştir.

Şekil 2 Kurumsal Finansman Desteği Uygulaması

Kaynak: Bilgili, Demirkapı, 2016: 84

Katılım Bankaları’ndan Kurumsal Finansman Desteği sağlayan yatırımcıların elde ettiği avantajları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Borçlanma ile alakalı tüm maliyetler net ve sabittir, banka kredileri gibi değişken bir yapıya sahip değildir.
- İhraç kaydı olmaksızın döviz cinsinden borçlanma aracılığıyla mal temin edilebilmektedir.

- Döviz borçlanmalarında kesilen kur farkı, faturaları gider olarak gösterilebilmektedir.
- Ortalama vade dikkate alınarak firmalar için esnek ödeme planları oluşturulabilmektedir. Ortalama vadeye uygun müşteri çekleri ile Katılım Bankası'na olan borç ödenebilmektedir.
- Satıcının tanımış olduğu vadenin üzerine ek olarak vade yapılabilir.
- Müşteri, ithalat ile alakalı işlemleri bir tane muhatap ile çözebileceği için zaman ve maliyet açısından tasarruf sağlanır.
- İthalat maliyetleri mal maliyetinin içerisine dâhil edilebilmektedir.

3.6.1.2. Bireysel Finansman Desteği

Katılım Bankaları bireysel müşterilerine ticari nitelik taşımayan malları için konut, taşıt, arsa ve ihtiyaç finansman desteği temin edebilmektedirler. Bu işlem fon kullandırma yöntemi açısından bir tür murabahadır.

Genel olarak müşterilerin bireysel ihtiyaçlarının giderilmesinde kullanılan bu yöntemde katılım bankası, alınacak malın bedelini direkt olarak satıcıya ödeyip müşterisine vadeli olarak üzerine kâr ekleyerek tekrar satar (Bilgili, Demirkapı, 2016: 85).

Bireysel finansman türlerine değinecek olursak; konut finansman desteği, müşterinin satın almak istediği gayrimenkulün katılım bankası tarafından satın alınıp, talep edilen vadeye göre üzerine kâr payı eklenerek, müşteriye satılması işlemidir. Kat mülkiyeti veya kat irtifakı olan tüm gayrimenkullerin alım ve satımı gerçekleştirilebilmektedir. Aynı zamanda katılım bankaları Mortgage isimli sisteme göre gayrimenkul finansmanı da temin edebilmektedirler. Konut finansman desteği kapsamında arsa ve işyeri alımlarına da kaynak bulunmaktadır.

Taşıt finansman desteği kavramı ise kredi değerliliği bulunan gerçek ve tüzel kişilere, satın almak istedikleri taşıtın Katılım Bankası tarafından satın alınarak istenilen vadeye göre kâr payı eklenerek satılması yoluyla kullanılan finansman desteğidir. Diğer bireysel ihtiyaçların karşılanması ise ticari ya da sınai faaliyetlerin finanse edilmesi amacını taşımayan, kişisel ya da hane halkı gereksinimlerini gidermeye yönelik malları temin edebilmeleri için, gerçek kişilere kullanılan finansman desteğidir. Piyasa şartlarının uygun olması koşuluyla, müşterinin ihtiyacı olan tüketim malının Banka tarafından alınarak, müşteriye istenilen vadeye uygun kâr ilave edilerek satılması şeklinde kullanılır (Bilgili, Demirkapı, 2016: 89).

Bireysel Finansman Desteği ile konut, taşıt ve arsa gibi finansmanların yanı sıra eğitim, bilgisayar, beyaz eşya, ev eşyası gibi bireysel tüketime dayalı ihtiyaçlara da finansman sağlanabilmektedir.

3.6.1.3. Mal Karşılığı Ticari Vesaikin Alım Satımı Yoluyla Fon Kullanılması

Dış ticaret işlemleri sayesinde ortaya çıkan mal karşılığı vesaikin Katılım Bankası aracılığı ile peşin satın alınması ve fon kullanan müşteriye kâr eklenerek vadeli satılmasıdır.

Fon tahsis kararına ve fon kullandırma ilkelerine göre teminatların alınmasının ardından, ihracatta, ihracat değerinin kuruluşun tasarruf edebileceği rehinli Banka hesabına gelmesini temin edecek biçimde, ihracat bedelinin devralınması ve diğer düzenleme ile talimatların ardından; İhracat belgesi karşılığında, Banka'nın müşteri ile uzlaştığı bedel müşterinin kuruluştaki hesabına aktarılmaktadır. Fakat bu bedelin % 10'u ihracat belge bedelinin yurtdışından alımına dek, aniden ortaya çıkan masraflar karşılığı olarak hesapta bulundurulmaktadır. Bu durum için müşteriyle gerçekleştirilen sözleşmeler kapsamında hesaba bloke konulmaktadır.

İthalat vesaikine bedel olarak ödenmesi için uzlaşılan miktar, müşterinin ismine açılmış kuruluştaki rehinli cari hesaba, ithalat bedeli olan tutarın yurtdışındaki ihracatçıya ödenmesi için müşterinin talimat vermesinin ardından ve bu miktar kadar hesaba bloke konulmasının ardından ödenmektedir.

Vesaik karşılığı fon kullandırma yöntemiyle, ihracat vesaiklerine mukabil Banka'nın müşteri ile uzlaştığı bedel tutarında fon kullandırılırken, ithalat vesaikleri için ayrıca bir tolerans bulunmaktadır.

Ülkemizde bulunan Katılım Bankaları, bu aracı doğru bir biçimde kullanamamaktadır. Günümüzde yalnızca yapılan, dış ticaret işlemleri sonucunda meydana gelen vesaiklerin teminata alınması ve buna göre işletmenin/müşterinin ihtiyaçlarının ilkeler kapsamında karşılanması biçimindedir. İlerleyen yıllarda, bu aracın kullanımını daha da genişleyerek ihracat factoringine alternatif olabilecektir.

3.6.2. Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı)

Mudaraba, bir tarafın bilgi, tecrübe ve emeğini, diğer tarafın da sermayesini ortaya koyması sonucunda meydana getirilen ve faizsiz bankaların en çok tercih ettiği bir fon kullandırma yöntemidir. Mudarebe yönteminde projesi banka tarafından onanan ve finanse edilen yönetici veya tüzel kişiye “Mudarib”, projeye finansal destek olan kurum ya da kişiye de “Rabbul-Mal” adı verilmektedir. Rabbul-Mal, mudarib ile sözleşme yapmasının ardından mudaribin talebi üzerine sözleşme konusu sermayeyi onun emri için hazır bulundurmak zorundadır. Mukavelede istenilen koşulların haricinde faizsiz bankanın, proje sahibinin yapmak istediği işlemlere karışma yetkisi bulunmamaktadır. Fakat düzensiz ve plansız çalışmalar sebebiyle mutlak zarar riskinin ortaya çıktığı hallerde belirli girişimleri olabilir. Normal olarak hesapları her zaman kontrol edebilir, resmi kayıtlar ile gayri resmi kayıtları isteyebilir (Terzi, 2013: 62).

Mudaraba işleminin ardından ortaya çıkan kâr, finansmanı kullanan mudarib ile finansmanı sağlayan tarafından daha önce kesin kılınan orana göre paylaşılır. Her iki tarafa da sabit bir tutar belirlememektedir. Mudaribin bir ihmali ya da mukavele koşullarını ihlal durumu söz konusu değilse ortaya çıkan olası bir zarar Rabbul-Mal tarafından karşılanacaktır. Başka bir deyişle banka, firmanın kârlarına katılmak ile beraber zararlarına da açık oluşu koşuluyla kredi vermektedir. İslam öncesi ortaya çıkan Mudarebe yöntemi, Avrupa'da yaygın olan komandit şirket şekline benzer yönleri olan en eski ticari örgütlenme şeklidir. Taraflardan birinin sermaye, diğerinin ise emeğini kullanarak meydana getirdikleri güvene dayalı bir ortaklık olan mudarebe yöntemi, özel sektörün kısa ya da uzun vadeli her türlü kredi ihtiyacını gidermek için uygun bir ortaklık şeklidir (Canbaz, 2015: 180).

Elinde önemli ölçüde büyük bir sermaye birikimi mevcut olan, fakat bilgisi ve deneyimi uygun olmayan bireylerle; bilgili, ticarete uygun, becerili fakat sermayeye sahip olmayan bireyler, mudarebe yoluyla birleşebilmekte; bu şekilde toplumda etkisiz kalan sermaye de değerlendirilmektedir. Mudarebe yönteminde elde edilecek kâr, daha önceden kararlaştırılan ve herkes tarafından onaylanan oran üzerinden taraflar arasında bölüşülmekte, işten zarar elde edilmesi halinde, sermaye sahibi zararın tümünü üstlenmektedir. Emek sahibinin elde ettiği zarar ise emeğinin boşa gitmesidir. Mudarebe sınırsız ve sınırlı olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır.

Sınırlı Mudarebe: Mekân, zaman veya herhangi bir şart ile kısıtlı özel işler için kullanılan bir kavramdır.

Sınırsız Mudarebe: Mekân, zaman veya herhangi bir şart ile kısıtlı olmaksızın bir işin finansmanını kapsamakta olup, faizsiz bankaların mudarebe faaliyetleri bu tip mudarebeye örnek gösterilebilir (Babuşçu ve Hazar, 2017: 181-182).

3.6.3. Müşareke (Sermaye-Sermaye Ortaklığı)

İki ya da daha çok kişinin ticaret yapmak ve kârı bölüşmek amacıyla ortaklık oluşturması olup, burada tüm taraf şirketlere belli bir tutar sermaye ya da hem sermaye, hem emeği ile ortak olmakta, zarara katlanma sermaye oranlarına göre, net kârın bölüşülmesi ise serbest sözleşmeye dayanarak yapılmaktadır. Müşareke, mülkiyete dayalı ortaklık ve sözleşmesel ortaklık olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır (Bakkal, 2016: 14):

Mülkiyete Dayalı Ortaklık: Belirli malların ortak sahipliğini belirtmekte olup, kâr-zararı paylaşmak amacıyla resmi bir ortaklık sözleşmesi bulunmayan ortaklık şeklidir.

Sözleşmesel Ortaklık: Ortakların gönüllü olarak, kâr-zararı paylaşmak amacıyla sözleşmeye dayanan bir anlaşmaya girmiş olmaları sebebiyle, gerçek bir ortaklık olarak kabul edilmekte olup, esasen; paraya yatırım yapmaya dayalı mali ortaklıklar, emek veya yeteneğe yatırım yapmaya dayalı emek ortaklıklarında kullanılmaktadır.

Müşareke ile mudarebe arasındaki esas fark, müşarekede zarar her iki ortak arasında bölüşülürken, mudarebede tüm zararın ortaklarından biri, yani katılım bankası üzerine yıkılmasıdır. Bununla birlikte, müşarekede sermayeyi sağlayan, fakat yönetime karışmayan ortak, sözleşmede arzu ettiği belirli şartların bulunmasını sağlayabilmektedir (Bakkal, 2016: 14).

3.6.4. Azalan Müşareke

Azalan müşareke yönteminde öncelikle müşareke şeklinde kurulan ortaklık, belli bir süreç boyunca aynen müşareke koşullarıyla sürer. Bu sürecin sonlandığı zamanda müşteri, ortaklık konusu projeye ya da mülke tümüyle sahip olmak isterse, belirli devreler durumunda bankanın payını satın alır. Ortaklıkta hissesi her geçen süreçte azalan faizsiz bankanın gelirdeki payı da, buna orantılı bir biçimde azalır. Sonunda da ortaklık konusu proje, tümüyle diğer tarafın mülkiyetine geçer (Tunç, 2016: 148).

3.6.5. Müzarra ve Muskat

Müzaraa ve Muskat finansman yöntemleri tarımsal değişimi ve tarımsal ürünleri finanse etmek için oluşturulmuş yöntemlerdir. Müzarra yönteminde, bir taraf (faizsiz banka) sermaye için arazisini, diğer taraf da iş gücünü ortaya sunar. Bu açıdan mudarebe yöntemine benzetilen ortaklık sonucunda ortaya çıkan kâr ya da ürün, taraflar arasında daha önce anlaşmaya varılan oran üzerinden bölüşülür. Faizsiz banka, çiftçi ya da iş adamına kendine ait arazi veya çiftliği sermaye olarak sunabileceği gibi, böyle bir araziyi kiralayarak da temin edilir. Karşılığında ise kârdan ya da üründen hisse almak yerine, kira da isteyebilir. Muskat da ise bir taraf meyve ağaçlarını ortağı olan diğer tarafın kullanımına sunar ve ortak da bu meyve ağaçlarının bakımını üstlenmesiyle oluşturulan ortaklık türüdür (Tunç, 2016: 148).

3.6.6. İcara (Leasing)

Türkiye’de leasing sözcüğü kiralama veya finansal kiralama anlamına gelecek şekilde kullanılmaktadır. Leasing işlemlerini adi kiralamadan ayıran faktörler aşağıda ifade edilmektedir:

- Leasing işlemlerinde, leasinge konu olacak olan malın seçimini kiracı yapar, adi kiralamada ise kiralanacak olan mal, kiralayan aracılığıyla seçilir.

- Leasing işlemlerinde, kiralama süresi genel anlamda yıpranma payı süresine (ekonomik ömrüne) yakındır. Adi kiralamada ise kiralama süresi genel anlamda yıpranma payı süresine kıyasla daha az olmakta ve pek çok donanım gurubunda bu süre en çok bir seneye kadar çıkmaktadır. Mesela rent a car işlemlerinde günlük, haftalık, makinelerde ise aylık kiralama işlemleri kullanılmaktadır. Gayrimenkullerde kiralama süresi çoğunlukla bir seneden fazla olmasına karşın her sene koşullar tekrar belirlenmekte ve kiralama süresi 50 yıllık yıpranma payı süresinin çok altında olmaktadır.

- Leasing işlemlerinde, kira bedelleri toplamı ile malın maliyeti arasındaki fark çok az, eşit veya malın satın alınması ile alakalı finansman maliyeti sebebiyle daha çok olabilmektedir. Adi kiralama işlemlerinde kira bedelleri piyasada meydana gelen arz/talep göz önünde bulundurularak belirlenir, malın değeri ile bir bağlantısı bulunmamaktadır ve genel olarak mal bedelinin çok altındaki bir değere eşit olmaktadır (Babuşçu ve Hazar, 2017: 181-187).

- Leasing işlemi esas olarak; bir malın kullanım hakkının kararlaştırılan süre zarfında ve daha önce belirlenmiş bir bütün ödemeye bedel olarak kiracıya devredilmesini kararlaştıran bir anlaşmadır. Türkiye’de ve dünyada üçlü bir finansal ilişkiye yani kiralayan, kiracı ve satıcıya dayalı bir şekilde uygulamaya konulan leasing işleminin aslı, yatırımcıya, bir malın, ekonomik kullanım ve tasarruf hakkının mülkiyet hakkından ayrılarak özgütleilmesi ve böylece yatırımcıyı bahsi geçen malın mülkiyet hakkının oluşturduğu finansman yükünden kurtarmaya dayalı olarak yapılmaktadır.

3.6.6.1. Finansal Kiralama (Finansal Leasing)

Kiralama araçları arasında en çok tercih edilendir. Diğer kiralama türleri içerisinde ayırmak için şu şekilde açıklamak mümkündür; “Kiraya verenin, kiralanan mala ait bütün risk ve çıkarlarının aynen sahihibi gibi kiracıya devrettiği bir kiralama biçimidir”. Leasing sözleşmesinin finansal leasing mi yoksa operasyonel leasing mi olduğu konusunda ortaya çıkan kararsızlıklarını ve uygulama belirsizliklerini ortadan kaldırmak için zaman içerisinde çeşitli ölçütler geliştirilmeye çalışılmıştır. Herhangi bir leasing uygulamasının finansal leasing olarak adlandırılabilmesi için aşağıdaki üç ölçütten bir tanesinin mutlaka gerçekleşmesi gerekmektedir (Canbaz, 2015: 191):

- Leasing sözleşme süresi bitiminde, malın mülkiyetinin kiracıya aktarılmasının öngörülmesi,
- Leasing sözleşmesinin, kiracıya kira süresi bitiminde malı o dönemde öngörülen piyasa değerinin aşağısında bir değerden satın alma hakkının verilmesi,
- Kira süresinin leasing konusu malın, ekonomik ömrünün en az yüzde 75'ine eşit olması ve kira ödemelerinin toplamının, kira süresinin başlangıcındaki değerinin, malın piyasa değeri üzerinden minimum %90'ına eşit olmasıdır.

3.6.6.2. Operasyonel Kiralama (Operasyonel Leasing)

Kiralama süresi, bahsi geçen malın ekonomik ömrü ile karşılaştırıldığında kısa sayılabilecek bir kiralama metodudur. Finansal Leasing ve Operasyonel Leasing türlerinin en büyük farkı, kiralanan malın kira süresi bitiminde oluşan değeri ile alakalı riskin hangi yanda olduğuna ilişkindir. Kiralanan malın süre zarfının sonunda oluşan değerine ilişkin riskin kiracıda olduğu işlemler; Finansal Leasing, kiralayanda olduğu işlemler Operasyonel Leasing şeklinde isimlendirilmektedir. Finansal Leasing'te, kiracı kira bedelleri ile mal bedelini tümüyle sönmölemek ve sözleşme süresi

bitiminde, herhangi bir ilave bedel ödemededen, sembolik bir bedel ile malların fiili sahibi haline gelmektedir (Özsoy, 2012: 181).

3.6.6.3. Kiracıya Mal Üzerinde Hak Tanıyan Kiralama

Kiracı mal üzerinde hak tanıyan kiralama şekli satın alma tercihli leasing ve kredi kefaleti şeklindedir. Bunlar ayrı ayrı şöyle açıklanabilir:

Satın Alma Tercihli Leasing: Kiralama sürecinin başlangıcından evvel leasing sözleşmesinde kiracının kira konusu malı, kira süreci bitiminde belirli fiyattan alma hakkı düzenlenir. Bu noktada kiralayanın mal üzerindeki hakkı, kiracının borcu nedeniyle rehin hakkıdır.

Kredi Kefaleti: Kiracıya sözleşme sürecinin bitiminde malın satılması durumunda paylaşma hakkı ya da kira süresini daha az bir kira bedeli ile yenileme hakkı ya da kiralayan ile anlaştıkları değer üzerinden satın alma hakkı vermektedir (Babuşçu ve Hazar, 2017: 189).

3.6.6.4. Taraflara Hurda Değer Üzerinden Hak Tanıyan Kiralama

İngiltere’de ortaya çıkıp gelişmiştir. Kredi kefaletinde mevcut olduğu şekilde kiracının satış kazancını bölüşme, sözleşmeyi yenileme ya da satın alma hakkı bulunmaktadır.

3.6.6.5. Dolaylı Kiralama

Milletlerarası düzeyde kritik rolü bulunan bu leasing şekli ile yüksek miktarda para gerektiren projelerde, yatırımcı işletme, kiralamak istediği varlığı satın almak için istenen kaynakların büyük bir bölümünü başka bir kredi kurumundan temin etmektedir. Bu noktada istenen, daha az kaynak kullanarak büyük maliyetli projelerin tamamlanmasıdır.

3.6.6.6. Dolaysız Kiralama

Kiracı, bu şekil kiralama faaliyetlerinde, kiralamaya söz konusu olan malın üreticisinden alınması için istenen finansmanı kendi kaynaklarından sağlamaktadır. Bu durum için herhangi bir borçlanma yolunu kullansa bile, bu borç direkt olarak kiralayanın kendi sorumluluğu altında olan bir borçlanma olmaktadır. Türkiye’de bu tür leasing işlemlerinin yapılmasına Finansal Kiralama Kanunu’nun çıkarttığı yönetmelik engel olmaktadır (Canbaz, 2015: 125).

3.6.6.7. Kamu Tüzel Kişi Kiralaması

Büyük kamu yatırımlarında kamu tüzel kişilikleri de leasing sözleşmesine taraf olabilmektedir.

3.6.6.8. Tam Ödemeli Kiralama

Kiracının kiralayan ile birlikte oluşturduğu sözleşme gereğince, yapılacak kira ödemelerinin yalnızca kiralanacak malın alınması için yapmış olduğu yatırım ve harcamanın değil bu fonun alternatif getirisini de kapsamaktadır (Yozgat, 2010: 41-42).

3.6.6.9. Tam Ödemesiz Kiralama

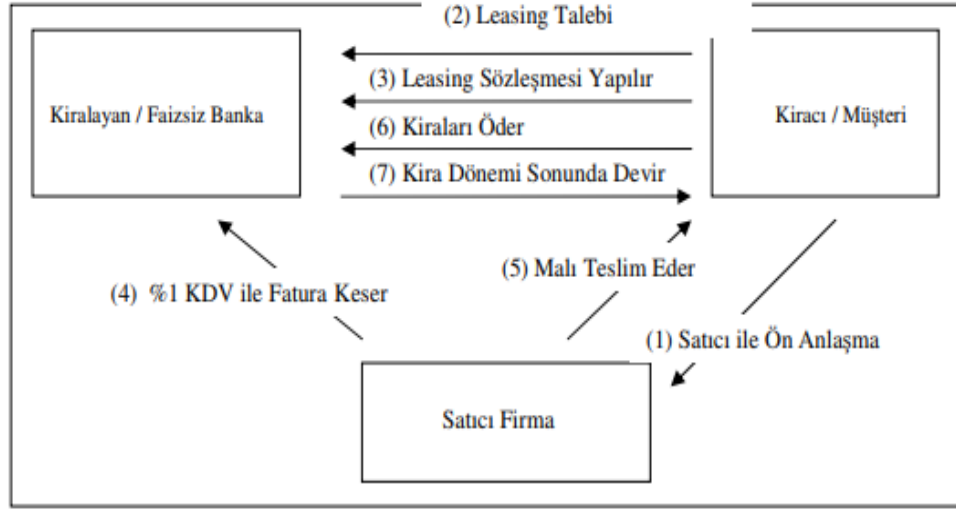
Kiracı ile kiralayan arasında oluşturulan leasing sözleşmesinin iptal edilemeyen dönemi içindeki kira bedelleri toplamının, kiralanacak malın kiralayana maliyetini karşılayamadığı türüdür.

3.6.6.10. Satış ve Yeniden Kiralama

Firmalar sahip oldukları makine ve donanımı leasing firmasına satmaktadır. Satılmak istenen makineler, yeni makineler de olabilmesine karşın çoğunlukla kanuni yıpranma payı sürelerini doldurmuş, fakat halen ekonomik ömrü devam eden mallardır. Firma satmak istediği malların bedelini piyasa değerinden leasing firmasından alır. Bu şekilde firma da mülkiyet riskinden kurtulur. Firmaların bu metodu kullanma sebebi, işletme sermayesini yükseltme imkânı vermesidir. Satışın ardından oluşturulan sözleşmeye göre leasing firmasına kira ödemeye başlar. Bu uygulama sayesinde yatırımcı firma, bir taraftan fon elde ederken diğer taraftan kira bedellerini gider şeklinde gösterip vergiden düşebilmektedir. Aynı zamanda bu yöntem ile eğer kiralamaya konu olan malı, firma kısa süreli bir borç ile almış ise borcunu uzun vadeli bir duruma dönüştürme imkânı da kazanmaktadır (Babuşçu ve Hazar, 2017: 191).

Katılım Bankaları'nın leasing yöntemine ilişkin Türkiye'deki faaliyetleri incelenecek olursa uygulama şu şekilde özetlenebilir:

Türkiye'de hizmet veren Katılım Bankaları Finansal Kiralama Kanunu kapsamında, bir kurumun üretim ve hizmetleri için gerekli sabit kıymetlerin Finansal Kiralama Kanunu'na uygun şekilde mülkiyetinin bankada kalması kaydıyla yatırımcılara kiralanmaktadır (Güngören, 2013: 97). Şekil 3'de leasing işleminin nasıl uygulandığı gösterilmektedir.

Şekil 3 Leasing İşlemi uygulaması

Finansal Kiralama sistemimde genellikle hukuki işlem yapmak amacıyla yetkili birey ve kuruluş kiracı olabilir. Bu durum neticesinde her türlü şahıs firmaları, tüm ortaklıklar, serbest meslek sahipleri, kiracı konumunda olabilmektedirler. Finansal Kiralama faaliyetleri, ancak anonim şirket şeklinde kurulmuş olan Finansal Kiralama şirketleri ve Kalkınma ve Yatırım Bankaları'ndan izin almış olanlar ile Katılım Bankaları aracılığıyla yapılabilmektedir. Finansal Kiralama bedeli ile ödeme zamanları, kiracı ya da kiralayan tarafından koşulsuz belirlenebilmektedir. Kiralar Yeni Türk Lirası ve TCMB tarafından alımı ve satımı yapılan döviz cinsinden ödenebilmektedir. Sözleşme içerisinde aksi bir hüküm yer almadığı sürece malın bakım ve onarım giderleri, kiracı aracılığıyla karşılanmaktadır (Yozgat, 2010: 45).

3.6.7. Selem ve İstisna (İleriye Dönük Satın Alma ve Siparişe Dayalı Satın Alma)

Selem, para peşin, mal veresiye şeklinde oluşturulan sözleşme şeklidir. Banka, peşin ödeme karşılığında gelecekte üretimi yapılacak malı satın alır. Çoğunlukla bir sene vadeli olan bu yöntemde banka malın mülkiyetini eline geçmeden önce satılığa çıkaramaz ve malın fiyatı piyasa fiyatından fazla olamaz. İstisna sözleşmesi ile selem

arasındaki tek fark ise selemde müşteri malı vadeli parayı peşin verir. İstisnada ise mal da para da vadelidir (Terzi, 2013: 64).

3.6.8. Karz-ı hasen (Karşılıksız Borç Verme)

Bankaların, öğrencilere, müşterilerine veya birtakım projelerde bulunan bireylere sağladığı finansmanda anaparanın geri alınmasının haricinde hiçbir şeyin istenmediği yardım niyetinde verilen finansmanlardır. Karz-ı hasen sağlanabilmesindeki şart, bireyin gerçekten muhtaç olup olmadığıdır. Finansmanın geri alınması durumunu garanti altına almak amacıyla, şahıstan maddi ya da kefil karşılığı teminata bağlanır. Borcun kısa vadede ödenmesi istenir (Aktepe, 2012: 109).

3.6.9. Tavarruk (Uluslararası Murabaha)

Tavarruk, başka bir ismiyle uluslararası murabaha, güncel ticari gereksinimlerin meydana getirdiği bir alım-satım yöntemidir. Bazı katılım bankalarının nadiren kullandığı bir yöntemdir. Tavarruk uygulamasına sebep olan iki önemli gerekçe bulunmaktadır:

İlki katılım bankalarının kısa süreli likiditelerini değerlendirme ihtiyacı, diğeri de mevcut fon kullandırma yöntemlerine uymayan müşteri taleplerinin giderilebilmesidir (Altıntaş, 2016: 125). Bunlardan ilk yöntemin işleyişi şu şekildedir:

- Katılım bankası, farklı bir bankaya belirli bir miktarda bir parayı yatırır ve o bankaya kendi nam ve hesabına mal satın alınmasını sipariş eder.
- İkinci banka bahsi geçen malı, müşterisi olan katılım bankası hesabına ve ismine satın alır. Malın satın alındığı pazar çoğunlukla uluslararası mal piyasaları (genellikle Londra Metal Borsası)'dır.

- Malı vekâleten satın alan banka, hizmet sunduğu katılım bankasından bu malın belirli bir kâr payı eklenmesi ile ve vadeli şekilde kendisine satılmasını ister.
- Katılım bankası milletlerarası mal piyasasından kendi ismine peşin ödeme ile satın alınan bu malı vadeli şekilde karşı bankaya ya da onun tarafından üçüncü şahıslara satar.
- Sözleşme uyarınca, katılım bankası belirli bir vadede anapara ile beraber bu faaliyetten ortaya çıkan kâr payını muhatap aldığı bankadan toplar.

Vade ile faaliyete uygulanacak kâr oranı her iki banka aracılığıyla beraber tespit edilir. Böylelikle katılım bankası kısa dönemli likidite fazlasını değerlendirmiş olur. Bu işlemler çoğunlukla çok kısa süreli olmakla birlikte, katılım bankasının normal fon kullandırma yöntemleriyle kısa sürede değerlendiremeyeceği fonlar için uyguladığı bir üründür (Altıntaş, 2016: 125).

Katılım bankacılığının genellikle atıl fonları değerlendirme amacıyla başvurduğu finansman şeklidir. Katılım bankaları, bu yöntemle göre atıl fonlarının değerlendirilebilmesi için aşağıdaki yolları takip etmektedir:

- Katılım bankacılığı hizmeti veren bir banka, faizli veya faizsiz şekilde hizmet veren başka bir bankaya, ikisi arasında gerçekleştirilen sözleşme gereğince, belirli bir tutar hesabında mevduat depo eder.
- Katılım bankası, müşterisi ismine organize olmuş bir borsadan mal alımını düşük fiyatla yapar.
- Diğer banka, müşterisinin ismine tuttuğu malın kendisine vadeli ve kâr paylı satılmasını ister.
- Diğer banka mülkiyeti altına aldığı malı isterse kendi gözetimi altında tutar veya isterse de ikinci el piyasasında satabilir. Bu şekilde bankalar arasında mal ticaretinin izi kalmaz. İzi kalan yalnızca vadeli yatırım ilişkisi olur.

- Vade sonunda katılım bankası diğer bankaya olan borcunu öder. Yatırım ilişkisi bitmiş olur (Canbaz, 2013: 48).

Paraya muhtaç olan fakat ihtiyaç duyduğu parayı da faiz ödemedi sağlayamayan kişi, piyasada on lira değerindeki bir malı vadeli şekilde on iki liraya satın alır. Bunu pazarda on liraya satarak ihtiyaç duyduğu parayı temin eder. On iki lira değerini taşıyan çek sahibi, çekin vadesinin uzun olması sebebiyle, çekini bankaya daha ucuz bir biçimde satar.

Tavarruk, finansal değeri bulunan bir kâğıdı, belirtilen değerine göre daha düşük bir fiyattan satın almaktır (Canbaz, 2013: 49). Katılım bankalarının genellikle atıl fonlarını değerlendirmek amacıyla başvurduğu bir finansman şeklidir.

Tavarruk yönteminin başka bir uygulama alanı ise kredi müşterilerinin gereksinimlerini gidermektir. Müşterilere likidite sağlamaya yöneliktir. İşlemlerin sırası yukarıda bahsedildiği gibidir, ancak bu kez katılım bankası, malı piyasadandan sağlar. Tavarruk yönteminin uygulanış biçimi aşağıda sıralanmıştır;

- Likiditeye gereksinim duyan müşteri, katılım bankasına başvurur ve kendisinin piyasadandan mal satın alması istenir.
- Katılım bankası piyasadandan sağladığı malı kâr eklenmiş bir fiyattan müşterisine vadeli şekilde satar.
- Bu noktaya gelinceye dek kadar murabahaya benzeyen süreç, bu andan itibaren farklı bir biçim kazanır.
- Müşteri bu yöntem ile ediniş temin ettiği malı direkt olarak kendisi satabileceği gibi bankayı vekil tayin ederek peşin fiyatla satılmasını da arzu edebilir.
- Vadeli alım peşin satış işleminden sağlanan nakdi müşteri kullanır.
- Bu uygulamadan ortaya çıkan anapara ve kâr payı borcunu ise belirtilen vadede tekrar katılım bankasına öder.

Tavarruk yöntemi açısından farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden çoğunluğu yapı işlemin özü sebebiyle alışveriş olmadığı, fakat yalnızca şekli bir dolanma olduğu yönündedir. Başka bir görüş ise, işlemde sonuç olarak ticari bir mal bulunduğu ve İslami ilkelere uygun olduğu görüşüdür.

3.6.10 Kira sertifikası (sukuk)

3.6.10.1 Tanımı

Sukuk Arapçada vesika belge anlamına gelen sakk kelimesinin çoğul hali olduğu söylenebilir. Sukukun tam manası ise geçerli ve resmi sözleşme olarak söylenebilir. Eşit değerleri temsil eden yapılan yatırım türüne göre duran varlıklar ve benzerleri üzerindeki haklar ve payların temsil edildiği bir proje ya da özel bir yatırım faaliyetinde ortaklık hakkı veren sertifikalar olarak tanımlanabilir. Sukuk, serbestçe alım satımı yapılabilen, onaylı varlıklar üzerindeki sahiplik ve ticaret temelindeki İslami katılım sertifikalar olarak da tanımlanabilir. Sukuk hem fon toplamada hem de fon kullandırma da kullanılır (Dikkaya ve Kutval,2014: 65).

Tanımlardanda anlaşılacağı üzere sukuk ticari faaliyet sonucu oluşan kar ve zararın paylaşılması esasına dayanan bir yöntemdir. Kesin getiri taahhüdü yoktur, kar da zarar da ortaklık durumuna göre paylaşılmaktadır.

3.6.10.2 Tarihçesi

İslami bankacılık sisteminde yaşanan gelişmeler finansal piyasalardaki gelişmeleri de tetiklemiştir. Sukuk ürünü de bu gelişmeler sonucu piyasada varlığını göstermesi, ilk olarak Malezya’da 1983 yılında yapılan ihraçla görülmüştür (Kundan, 2016: 37). Yalnız bu ihracın ikincil piyasalarda işlem görmesine izin verilmemiştir.

1983 yılında yapılan bu ihraç her ne kadar ilk sukuk ihracı olarak söylene de mevcut düzenlemelerin o dönemde var olmamasında dolayı ilk sukuk ihracı olarak kayıtlara geçmemiştir (Alvı, 2008:4). Yasal ve teknik konuların eksikliği 1977 yılında cidde merkezli kurulan İslami Fıkıh Akademisi tarafından 1988 yılının Şubat ayında gerekli düzenlemeler yapılmış sukuk kavramı her anlamda meşru bir zemine oturturulmuştur (Hartoka, 2012:72).

Bu gelişmelerden sonra ilk sukuk ihracı sayılan işlem 1990 yılında ilk şirket sukuku olarak da gösterilen Shell firması tarafından Malezya'da gerçekleştirilen 33 milyon dolarlık ihraçtır. Malezya'nın ilk sukuku ise 1996 yılında gerçekleşmiştir. Toplam ihraç değeri 49,2 milyon dolardır. İlk uluslararası sukuk ise Bahreyn hükümeti tarafından gerçekleştirilmiştir. Toplam ihraç değeri 100 milyon dolardır. Endonezya 2002 yılında 18 milyon dolar ve Katar 2003 yılından 700 milyon dolar değerinde ilk sukuk ihraçlarını yapmışlardır. 2004 yılında Birleşik Arap Emirlikleri 100 milyon dolar 2005 yılında İngiltere 26 milyon dolar ve Pakistan'da 600 milyon dolar olarak ilk sukuk ihraçlarını yapmışlardır. 2006 yılında Amerika'da ilk sukuk ihracı 165,7 milyon dolar ve 2007 yılında Sudan'da 130 milyon dolar sukuk ihracı yapılmıştır. Türkiye de ki ilk ihraç 2010 yılında 100 milyon dolar olarak KT Turkey sukuk LTD tarafından yapılmıştır. Türkiye hazinesinin ilk ilk ihracı ise 2012 yılında 1.5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (Öztürk, 2013 :50)

3.6.10.3 Özellikleri

Büyük bir hızla gelişme gösteren katılım bankacılığı sayesinde kendine büyük bir yer bulan sukuk ürünü yine de İslami esaslara uygunluğu konusunda eleştiriler almaktadır. Yalnız aşağıda sıralanacak olan özelliklerde bu durumun böyle olmadığı her ne kadar faizli enstrüman olan tahvile benzese de esasında farklılıkların olduğu görülecektir.

- 1) İslam dininde faiz gelirinin kesin olarak yasaklanmasından dolayı sukuk ürünü kar ve kira gelirleri sağlamaktadır.
- 2) İhraç eden adına düzenlenmiş sertifikalardır.
- 3) Hem mülkiyet hakkı hem de tasarruf hakkı sağlayan bir sertifikadır.
- 4) Birincil piyasa haricinde de işlem görebilirler.
- 5) Nama veya hamiline şeklinde düzenlenebilen senetlerdir.
- 6) Kar garantisi verilmez, belirlenmiş kesin bir kar payı olmaz
- 7) İslami esaslar dikkate alınarak sukuk işlemlerinde belirsizlik oranı kabul edilemeyecek kadar fazla olan işlemlerden uzak durulmaktadır.
- 8) Kar dağıtım işlemleri, belirlenen paylaşım oranlarına göre zarar ise ortaklık durumuna göre belirlenir.

3.6.10.4 Kira sertifikası(sukuk) türleri

3.6.10.4.1 Endeks türlerine göre

3.6.10.4.1.1 Proje endeksli sukuk

Özel amaçlı projelere kaynak bulmak amacıyla kullanılan sukuk yöntemidir. İlk örneği 2003 yılında Katar da görülmüştür. Katar hükümeti Hamad Sağlık Merkezinin inşaatı için kaynak sağlamak amacıyla sınırlı sorumluluğu sahip özel amaçlı SPV şirketi kurmuş ve bu şirket sağlık merkezi adına kayıtlı araziye devralmıştır ve vadesi 2010 yılı olan 700 milyon dolarlık sukuk ihracı yapılmıştır. Böylelikle sağlık merkezinin yapımı için gerekli kaynak sağlanmıştır.

Genellikle yüksek miktarda kaynak gerektiren altyapı geliştirme, kamu hizmetlerinin geliştirilmesi ve sanayinin geliştirilmesi gibi projelerde bu yöntem kullanılmaktadır (Bayındır, 2007: 99-100).

3.6.10.4.1.2 Varlık endeksli sukuk

Varlıkların kazanç haklarının yatırımcılara satılması ile oluşan sukuklardır. Yani bir varlığın menkul kıymetleştirilmesi sürecidir. Varlığa dayalı sukukun gerçekleştirilmesi için ortada bir varlığın olması gerekmektedir (Sarı, 2014:100). Bu duruma ilk örnek ise 2002 yılında Malezya hükümetine ait arazilerin mülkiyet hakkının özel amaçlı bir şirket(SPV) kurularak satılması, bu şirketin de yine bu hakları yatırımcılara satarak sukuk ihraç etmesi olarak gösterebiliriz. Bu ihraç, 5 yıllığına yapılmış ve 600 milyon USD kaynak toplanmıştır.

Bir diğer örnek ise Bahreyn de olmuştur. Bahreyn hava limanı genişletme işleminin finansmanı için yapılmıştır. Burada ise hava limanının arazisi SPV şirketine satılıyor ve şirket kendine geçen bu hakkı 5 yıllığına 250 milyon USD karşılığında sukuk ihraç ederek kaynak finansmanı sağlamada kullanarak havalimanının genişletilmesi işleminde kullanılıyor. Burada dayanak varlık SPV şirketine satılan arazidir.

3.6.10.4.1.3 Bilanço endeksli sukuk

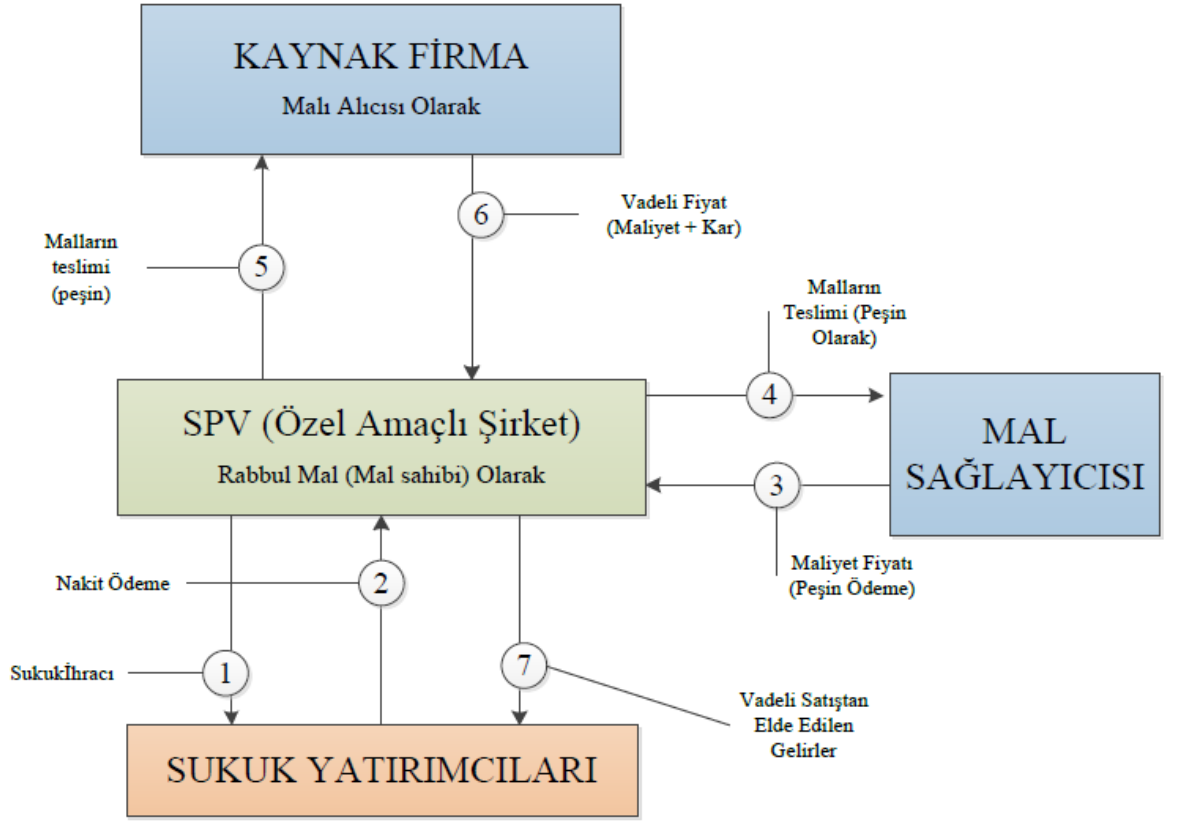
İşletmelerin bilançoları esas alınarak yapılır. Şirket bilançosuna kayıtlı özvarlıkları dayanak göstererek varlık kiralama şirketleri aracılığıyla bu sukuk çeşidi gerçekleştirmiş olur (Özcan, 2015:40).Birden fazla projenin finansmanını gerçekleştirilmesi için çıkarılan sukuklardır. Bu sukuk çeşidinin ilk örneğini ise İslam Kalkınma bankası gerçekleştirmiştir. İslam Kalkınma Bankası 2003 yılında 5 yıl vadeli 400 milyon USD sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. Bu ihracı banka üye ülkelerin çeşitli projelerini finanse etmek amacıyla yapmıştır.

3.6.10.4.2 Finansman modellerine göre sukuk çeşitleri

3.6.10.4.2.1 Murabaha sukuk

Murabaha, Arapça bir kelimedir ve kar veya kazanç anlamına gelir. Murabaha bir malın peşin alınıp üzerine kar eklenerek satılmasıdır. Murabaha sukukunda ise sertifika ihraç eden taraf Emtia murabaha satıcısı, murabaha alan emtianın alıcısı ve fon da emtianın satın alma maliyetidir.

Murabaha sukukunun geçerli olabilmesi için sadece birincil piyasada satılması gerekmektedir. Sadece birincil piyasada satılmasının nedeni murabaha sukuku alıcılarının borcunu temsil ettiğinden ikincil piyasada vadeli alınıp satılması faize neden olacaktır. Bundan dolayı murabaha sukuku ikincil piyasalarda alınıp satılmaz. Şekik 4' de Murabaha sukukunun işleyişi gösterilmiştir.

Şekil 4 Murabaha Sukukunun İşleyişi

Kaynak: Hakan Aslan, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012

Örnek 1:

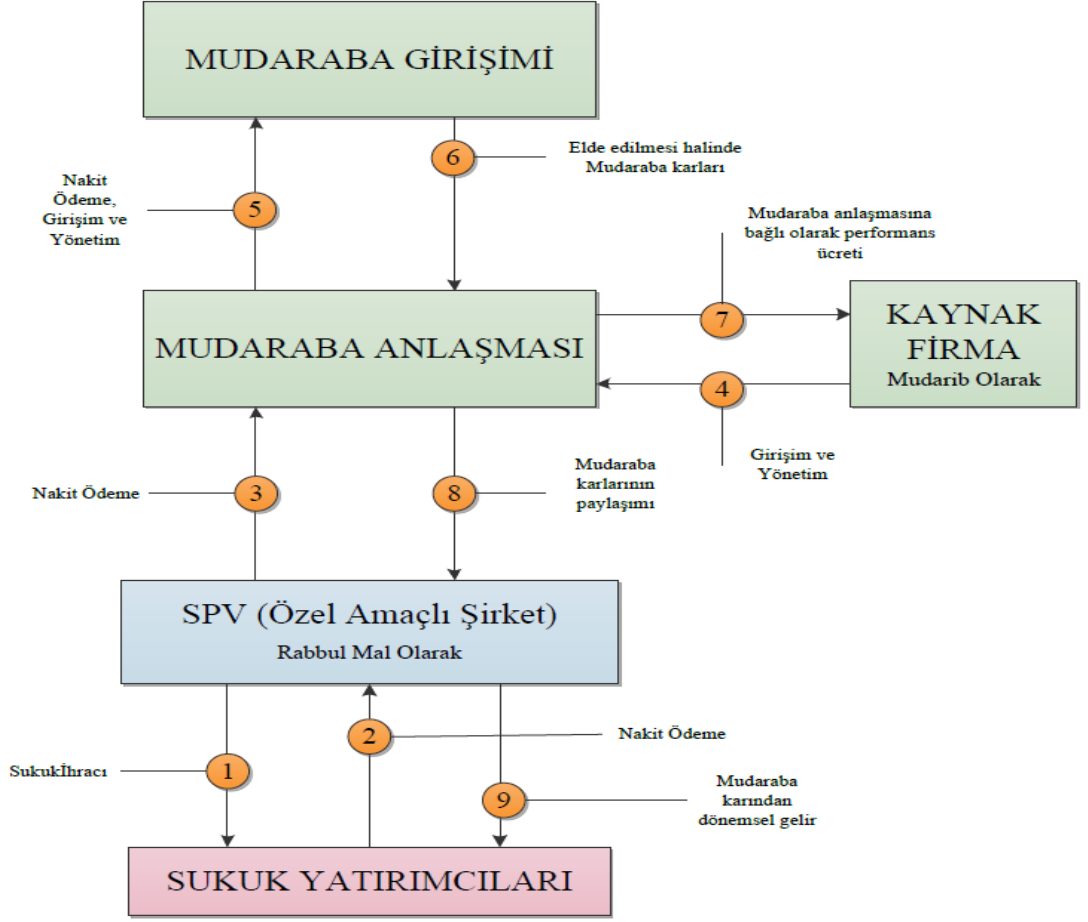
X şirketi 1.000.000 TL değerindeki bir makineyi almak için özel amaçlı şirket (SPV) ile bir sözleşme yapar. SPV, söz konusu makinenin alımı için her biri 100 TL değerinde 10.000 adet sukuk ihraç eder ve ihraçtan elde edilen fonlarla makineyi satın

alır. Alığı makinenin bedeline 250.000 TL kâr payı ilave ederek X şirketine 20 ay vade ile satar. X Şirketi 20 ay boyunca her ay $(1.250.000/20)$ 62.500 TL taksiti SPV'ye öder. SPV de taksitlerle sukuk yatırımcılarına anapara ve kâr paylarını geri öder. Böylece X Şirketi makinenin finansmanını sağlarken, sukuk yatırımcıları da bu süre içerisinde 250.000 liralık gelir elde etmiş olurlar (Yılmaz,2014:91).

3.6.10.4.2 Mudaraba sukuk

Bu yöntem, emek sermaye ortaklığı olarak da bilinmektedir. Bazı kaynaklarda bu yöntem için “Muameke” terimi de kullanılmıştır (Döndüren, 1993:429).

Mudarebe bir ticari faaliyetin gerçekleşebilmesi için sermaye sahibi ile emek sahibinin bir araya gelmesiyle gerçekleşen bir yöntemdir. Taraflardan biri emeğini diğeri ise sermayesini ortaya koyar. Buradan yola çıkarak mudaraba sukukunun emek sermaye ortaklığına dayanan bir sukuk biçimi olduğu ifade edilebilir. Mudaraba sukukunda mudarıp sukuku ihraç eden tarafı oluştururken sukuku alanlar ise fon sağlayan tarafı oluşturmaktadırlar. Elde edilen fonlar projelerin yada faaliyetlerin finanse edilmesinde kullanılır. Mudaraba sukuku sonucunda oluşan kar, işin başında anlaşılan oranda paylaşılır kesin bir gelir belirlenemez. Mudaraba sukuku genellikle büyük yatırım projelerinde kullanılır. Şekil 5’de mudarebe sukukunun işleyişi gösterilmiştir.

Şekil 5 Mudaraba Sukukunun İşleyişi

Kaynak: Hakan Aslan, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012

Örnek 2;

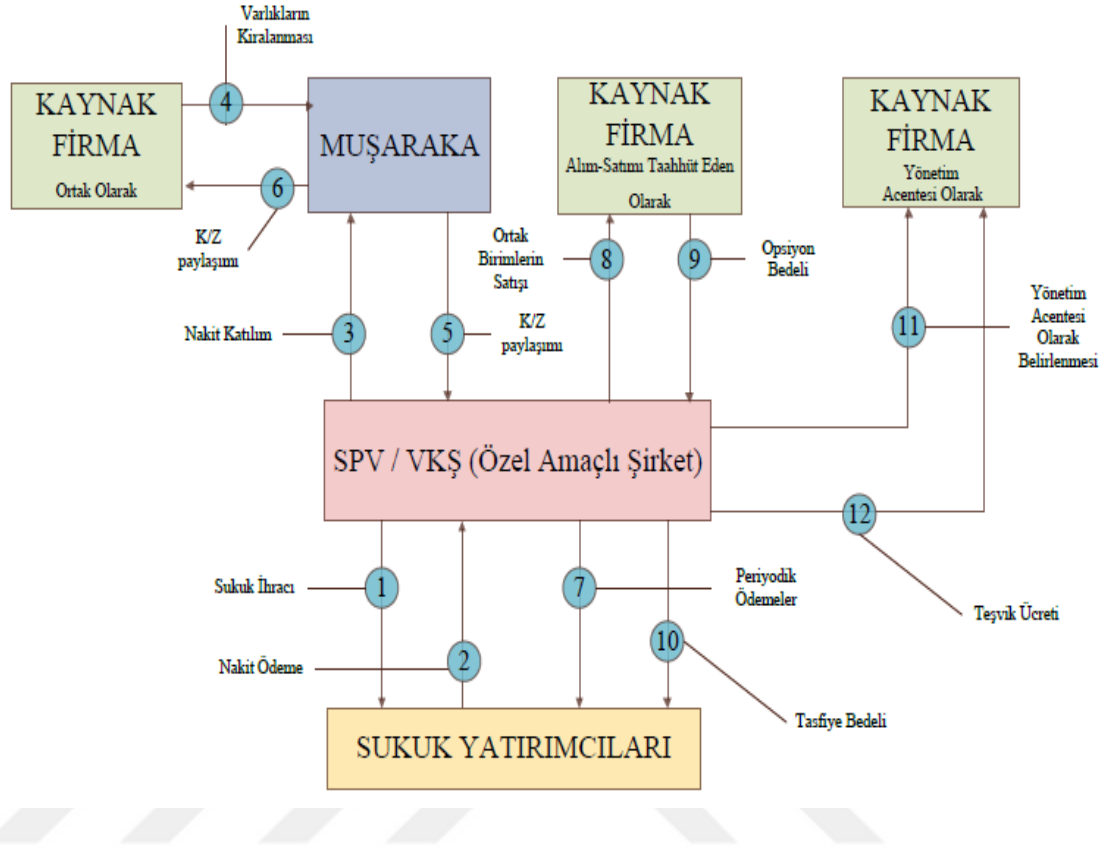
X Şirketi, bir yıl sonra teslim etmek üzere 10.000.000 TL'lik bir devre mülk inşaat ihalesini almıştır. Ayrıca projenin zamanında bitirilmemesi halinde, gecikilen her ay için %5 oranında eksik ödeme yapılması öngörülmüştür. Projenin maliyeti 7.000.000 TL olarak tahmin edilmiş ve bu projenin finansmanında kullanılmak üzere 7.000.000 TL'lik sukuk ihracı yapılmıştır. Buna göre projenin kârı olan 3.000.000 TL,

sermaye sahibi olan sukuk sertifikası sahipleri ile inşaat firması (kaynak kuruluş, mudarip) arasında paylaşılacaktır. Eğer proje zamanında bitirilirse, 3.000.000 TL'lik gelirin yarısı sukuk yatırımcıları, diğer yarısı inşaat şirketi arasında bölüşülecektir. Ancak iki aylık bir gecikme söz konusu olursa, toplam 1.000.000 TL eksik tahsilat yapılacak ve toplamda 2.000.000 TL gelir tahsil edilerek paylaşılacaktır. Projenin 8 ay gecikmeli olarak teslim edilmesi halinde ise 4.000.000 liralık eksik tahsilâtla toplam 6.000.000 TL tahsil edilecektir. Dolayısıyla projeden 1.000.000 TL zarar edilmiş olacak ve bu zarar sermaye sahibi olan sukuk yatırımcısı tarafından karşılanacaktır (Yılmaz, 2014:89).

3.6.10.4.2.3 Muşaraka sukuk

Muşaraka sermaye ortaklığı anlamına gelmektedir. Muşaraka sukuku ise tarafların belli oranlarda sermaye vererek kurdukları ortaklık biçimidir (Çebi, 2018:41)

Bu sukuk türün bir bir projenin başlatılması ve geliştirilme için ihraç edilen sukuklardır. Muşaraka sukuk ile ihraç edilen sukukları alanlar ve bu sukukları ihraç edenler arasında bir nevi proje ortaklığı kurulmuş olmaktadır. Mudaraba sukuk ile muşaraka sukuk birbirine benzemektedir. Bu iki sukuk türünü ayıran yön ise mudaraba sukukunda mal tamamen bir taraftan olurken muşaraka sukukunda sukuk ihraç edilmekte ve sukuk alıcılarının bir ortağı olmaktadır (Tok, 2009:18). İhraç edilen sukukları ellerinde bulunduran yatırımcılar, hisseleri oranında projenin ortağı olmaktadır. Şekil 6'da Muşaraka sukukunun işleyişi gösterilmiştir.

Şekil 6 Muşaraka Sukukunun İşleyişi

Kaynak: Hakan Aslan, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012

Örnek 3;

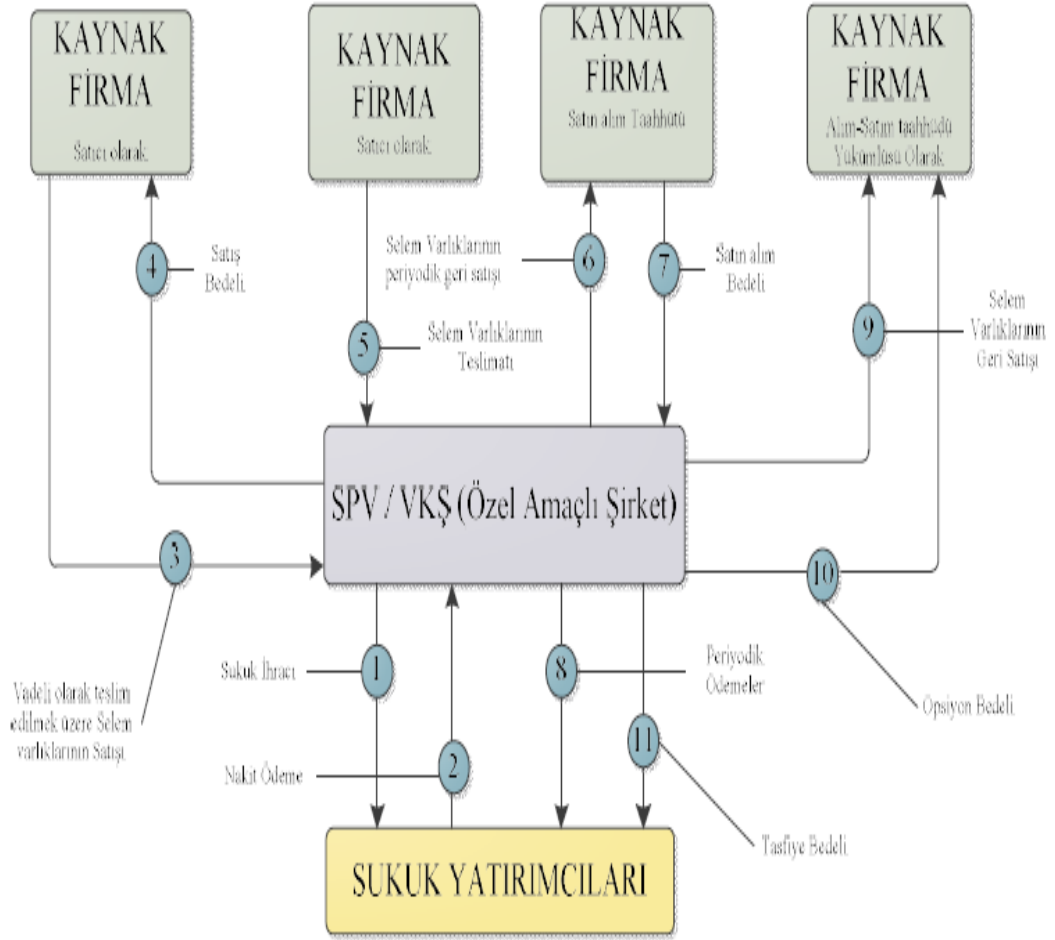
X Şirketi, 10.000.000 TL’lik bir devre mülk inşaat ihalesini bir yıl sonra teslim etmek üzere almıştır. Ayrıca projenin zamanında bitirilmemesi halinde, gecikilen her ay için %5 oranında eksik ödeme yapılması öngörülmüştür. Projenin maliyeti 7.000.000 TL olarak tahmin edilmiştir. Örnek 1’den farklı olarak; X Şirketi, projenin maliyetininin 3.500.000 liralık kısmını özkaynakları ile, kalan kısmı için 3.500.000 liralık muşaraka sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. Buna göre sukuk yatırımcıları projeye finansman desteğinde bulunurken aynı zamanda %50 oranında projenin de sahibi

olmaktadır. Dolayısıyla Projenin sonunda elde edilen gelir inşaat şirketi ve sukuk sahipleri arasında mudaraba sukukta olduğu gibi paylaşılacaktır. Ancak projenin sonunda zarar olması durumunda zarar, mudaraba sukuktan farklı olarak, sukuk yatırımcısı ile X şirketi arasında sermayeleri oranında paylaşılacaktır (Yılmaz, 2014:90).

3.6.10.4.2.4 Selem sukuk

Selem ileriye dönük satın alma işlemidir. Selem fon ihtiyacını karşılamak isteyen gerçek ya da tüzel kişinin henüz üretilmemiş, fakat ileride üretililecek bir malı şimdiden satma işlemidir. Bu işlemlerin sertifikalar aracılığıyla yapılması da selem sukuk işlemidir (Dikkaya ve Kutval, 2014:69). Bu yönüyle selem sukuk, forwad işlemine benzemektedir. İki ürünün birbirinden ayrılması ise ise selem sukuk işleminde kabul edilemeyecek kadar belirlirsizlik olamamasıdır. Selem sukuk işlemlerinde genellikle hububat, un, demir, kağıt, petrol gibi ölçülmesi mümkün standart ürünler kullanılır. Sukunun işleyişin anlaşılabilirliğinin zor olması ve ortada olmayan bir ürünün satışının yapılmasından dolayı anlaşmazlıkların oluşabilmesinden dolayı selem sukuk işlemlerinde fıkıh danışmanları ile çalışılması tavsiye edilmektedir.

2000 yılında Bahreyn hükümeti tarafından selem sukuk ihraç edilmiştir. Selem sukukun dayanak varlığı ise alüminyum olmuştur (Yılmaz, 2014:91).Şekil 7’de selem sukukunun işleyişi gösterilmiştir.

Şekil 7 Selem Sukukunun İşleyişi

Kaynak: Hakan Aslan, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012

Örnek 4:

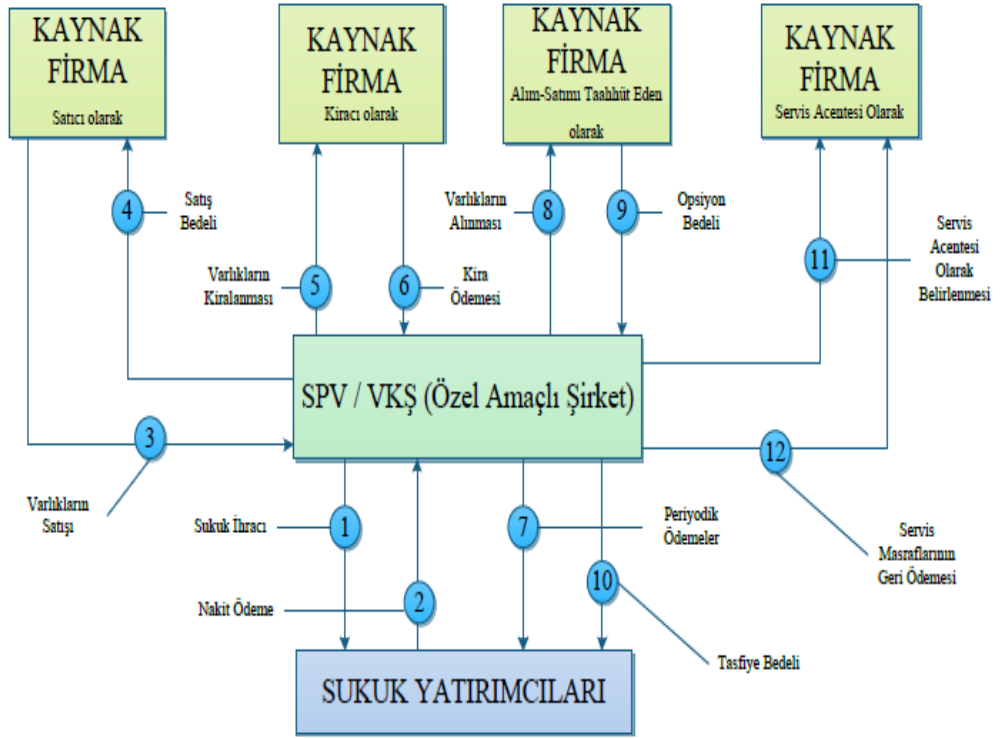
Bir şirket, bir aletin alımını finanse etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla, SPV ile ana sözleşmesine imza atmaktadır. SPV yatırımcıların fonlarına karşı sukuk vermektedir. Sukuk getirileri ileriki bir tarihte malları alınacak olan bir firmaya

verilmektedir. Firma, SPV'ye anlaşılan bir tarihte malı teslim etmektedir. SPV, malı kârla satmakta ve elde edilen gelirleri selem sukukunun alıcılarına dağıtmaktadır (Kahf, 1997:83).

3.6.10.4.2.5 İcara sukuk

İcara sukuku en yaygın olarak kullanılan sukuk çeşididir. İcara, kiralamak anlamında kullanılmaktadır. İcara sukuku bir gerçek varlığın mülkiyet ve intifa hakkını sağlayan sertifikalardır. Sukuk yatırımcısı kara, ortaya çıkması halinde zarara ve masraflara katlanmak zorundadır (Odabaşı ve Aktape ,2012).

İcare sukuku ikinci el piyasalarda işlem görebilmektedir. Yalnız ikinci el piyasada satışlar kira süresini aşmaması gerekmektedir. Aksi durumlarda 2 yıllık kullanım hakkına sahip olunan bir yer, ikinci el piyasada 3 yıllığına işlem görürse haksızlıklar doğar ve islam finansa uygun işlem görmüş olmaz. Şekil 8'de icara sukunun işleyişi gösterilmiştir.

Şekil 8 İcra Sukukunun İşleyişi

Kaynak: Hakan Aslan, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012

Örnek 5;

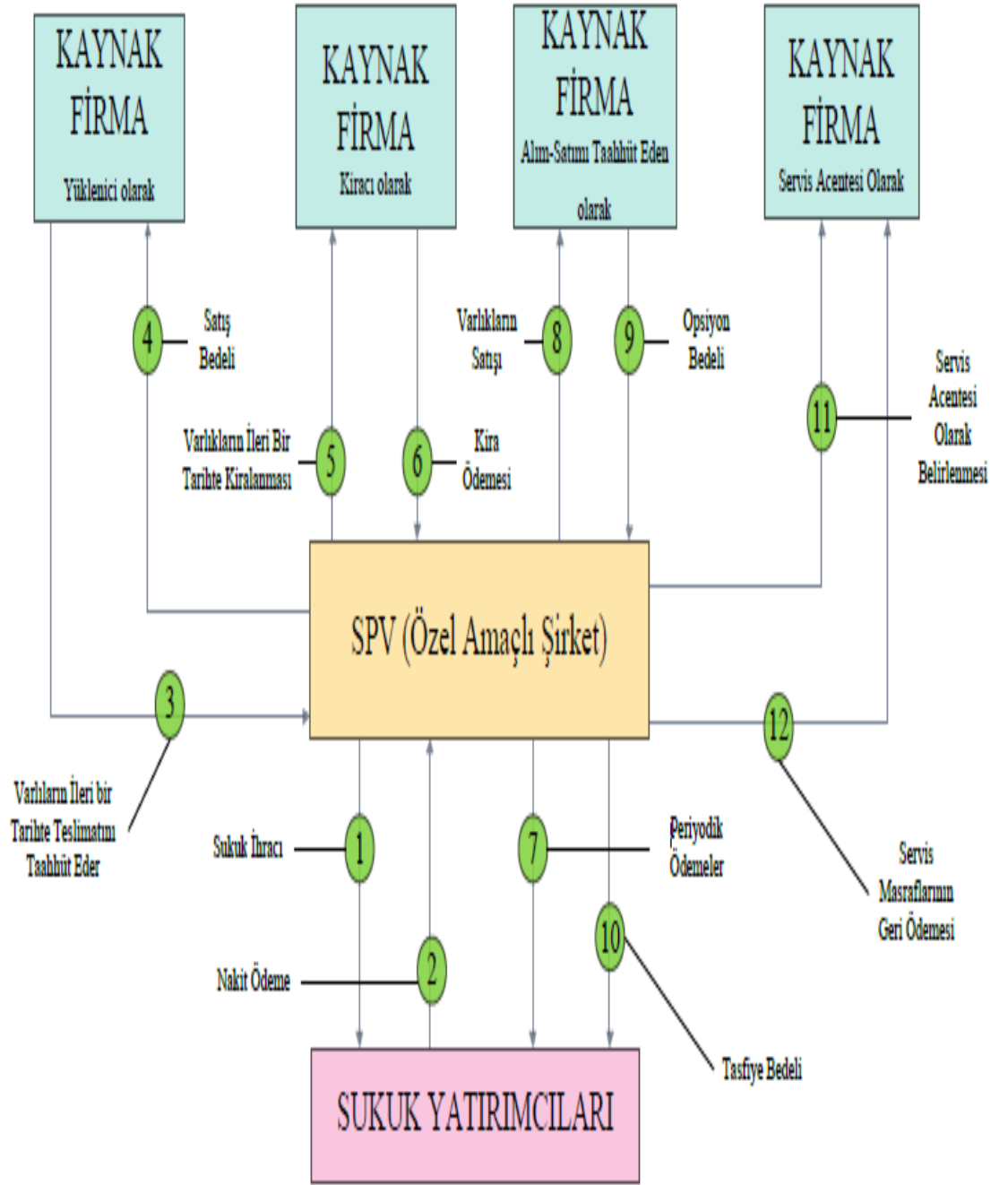
Bir şirket sukuk ihraç ederek bir bina alımını finanse etmek istemektedir .Bu şirket, bir özel amaçlı şirket (SPV) kurmaktadır. SPV, icara sukukunu ihraç ettikten sonra yatırımcılardan binanın satın alma değerini toplamaktadır. Sukuk gelirleri, bu binanın değerini ödemekte ve mülkiyetini SPV'ye devretmektedir. SPV binayı, şirkete kiralamaktadır. Bununla birlikte şirket, belirli fiyatla SPV'den binayı tekrar satın almaya söz vermektedir. SPV, şirketten periyodik bir kira tahsi letmekte ve sukuk alıcılarına tahvil etmektedir. Şirket, SPV'den anlaşılın fiyatla tekrar satın alma sözünü

yerine getirmektedir. SPV, binanın değerini sukuk sahiplerine ödemekte ve binanın mülkiyeti finansman sağlayan şirkete geçmektedir (Safıyye, 2009:10).

3.6.10.4.2.6 İstisna sukuk

İstisna, Arapçada “ yapmak ve üretmek” anlamında kullanılan bir kelimedir. Bir malın üretilmesi ile ilgili yapılan sözleşmeler istisna sözleşmeleri olarak adlandırılmaktadır. İstisna sukuku ise ihraç edilen sukuk ile elde edilen fonu kullanarak sözleşmede belirtilen malın üretimini sağlama işlemidir(Odabaşı ve Aktepe, 2012).

İstisna sukuku selem sukukuna benzemektedir. Bu iki sukuk türünü ayıran yön ise selem sukukta para peşin olarak verilir ve malın teslim edileceği ileri tarih kesin olarak bellidir. İstisna sukukta ise paranın peşin olarak verilme şartı yoktur ve malın teslim edileceği tarih kesin olarak belli değildir. İstisna sukuk sayesinde ürünü alacak müşteri ilerde ihtiyacı olacak ürünün siparişini vermiş oluyor, imalatçı ise ilerde üreteceği mal için kaynak sağlamış oluyor. İstisna sukuk ikinci el piyasada işlem görmemektedir. Genellikle büyük altyapı projelerinin finansmanında kullanılmaktadır. İhraç edilen sukuklardan elde edilen fonlar ile projeler tamamlanır ve bunun ardından anapara ödemeleri yapılarak süreç tamamlanmış olur (Kömürcü, 2018 :47).Şekil 9’da istisna sukunun işleyişi gösterilmiştir.

Kaynak: Hakan Aslan, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012

Şekil 9 İstisna Sukukunun İşleyişi

3.6.11. Gayri Nakit Fon Kullandırma Yöntemleri

3.6.11.1. Referans Mektubu

Çoğunlukla inşaat ve taahhüt konularıyla ilgilenen müşterilerle alakalı düzenlemeler gerçekleştirilen bir yöntemdir. Referans Mektuplarının Banka tarafından düzenlenmesi yapılarak kurum istemi üzerine alakalı şahıslara teslim edilmektedir. Bu mektuplar Türk Lirası ya da yabancı para şeklinde düzenlenebilmektedir (Aras, Öztürk, 2011: 168).

3.6.11.2. Harici Garanti Mektubu

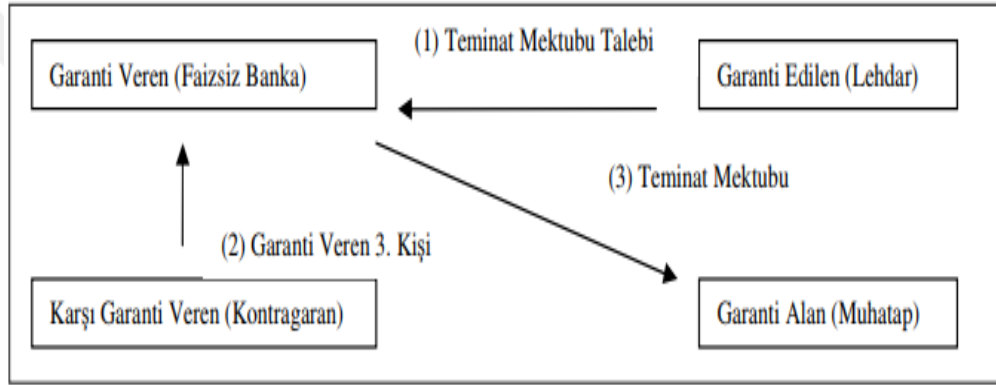
Yurtdışı kaynaklı ticari işlerde, yurtdışındaki şahsa karşı olan taahhütlerin gerçekleştirileceği konusunda gerekli düzenlemeler içeren mektuptur. Taahhüdün, müddeti çerçevesinde ve taraflar arasında sözleşme kapsamına uygun bir şekilde gerçekleştirilmemesi halinde istenilen bedel şahsa ödenmektedir (Bulut ve Er, 2012: 392).

3.6.11.3. Teminat Mektubu

Gayrinakdi kredi çeşitlerinden biri olan bu mektuplar, Katılım Bankaları'nın yurt sınırları içinde ve dışındaki gerçek/tüzel kişiler lehine, ürünün teslimi, işin gerçekleştirilmesi ya da herhangi bir borcun ödenmesi gibi mevzularda karşı taraftaki kuruma verdikleri ve mevzubahis yüklenimin lehtarca gerçekleştirilmemesi halinde mektupta yazan tutarın şartsız bir şekilde ödenmesini kapsayan garanti belgeleridir.

Teminat mektubunda, bankalardan herhangi bir nakit çıkışı gerçekleşmemekte, fakat tehlikenin gerçekleşmesi durumunda şahsa mektupta yazan tutarın ödenmesi gerekmektedir. Bu yüzden bankalar mektup karşılığında ortaya koydukları hizmet için komisyon talep etmektedirler. Türkiye uygulamasında da bunun gibi ayda bir, üç ayda

bir, yılda bir vb. hizmet komisyonları talep edilmektedir. Gelecek zamanda mektupta geçen yüklenimde aksi bir durum olması ve yüklenimin gerçekleşmemesi halinde bir para borcu mevzubahis olacağı için, bu mektubun verilmesi bir kredi kullandıran prosedürdür. Böyle bir mevzuda banka, bu mektup tutarını şahsa nakit şeklinde ödemekte ve bu tutar karşılığını lehtardan geri almaktadır (Doğan ve ark., 2017: 178). Şekil 4'te Teminat mektubu uygulaması gösterilmiştir.

Şekil 10 Teminat Mektubu Uygulaması

Teminat Mektubu Çeşitleri ;

Vade Açısından Teminat Mektupları:

Vadeli olma ya da olmama durumuna göre, vadesiz olan teminat mektupları ve vadeli olan teminat mektupları şeklinde iki gruba ayrılmaktadır.

Vadesiz Teminat Mektupları: Mektup üzerinde herhangi bir vade ya da geçerli olma süresi belirtilmeyen mektuplar vadesiz mektuplardır. Bu mektuplar süresiz bir şekilde yürürlükte kalmaktadır.

Vadeli Teminat Mektupları: Bu mektupların vadeli bir şekilde de düzenlenmesi yapılabilir. Fakat vade bitiminde bahsi geçen bu mektup hükümsüz olmayıp, tehlikenin vade kapsamında gerçekleşmesi şartıyla vade sonundan, zaman aşımına dek (10 sene) bankanın mesuliyeti sürmektedir (Aras ve Öztürk, 2011: 170).

Limit Bakımından Teminat Mektupları:

Teminat mektupları limit yönünden iki farklı gruba ayrılmaktadır. Bunlar; limit içi teminat mektupları ve limit dışı teminat mektuplarıdır.

Limit İçi Teminat Mektubu: 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'nun 1. Maddesinde ifade edilmekte olan kamuya ait kurumlara, verilen teminat mektupları limit içi olarak gruplandırığımız teminat mektuplarıdır. Banka ve özel kurumları toplam sınırı, ihtiyat fonunu ve kurumlar itibariyle dağılışını belirten bir cetveli Hazine Müsteşarlığı'na gönderirler. İhtiyat fonundan, kurumlara ayrılan sınırların yetersiz kalması ya da yeni bir şube kurulması durumlarında yararlanmak için mektup limitinin Genel Müdürlük buyruğunda bulundurulmuş bölümünü ifade eder. Bankalar bahsi geçen bu limiti istedikleri şekilde kullanabilirler (Bulut ve Er, 2012: 394).

Limit Dışı Teminat Mektupları: Resmî kurumlara 2886 sayılı Kanuna bağlı olmayan işlerde kullanılması için tahsis edilen teminat mektupları, gerçek/tüzel şahıslara verilen mektuplar ve yabancı bankalar vb. kredi kurumlarının kontrgarantileri bedelinde verilmekte olan mektuplar şeklinde ifade edilebilmektedir.

Şekil Bakımından Teminat Mektupları:

Kamunun gerçekleştirdiği ihalelerde kullanılmakta olan mektuplar kısa vadeli, kesin ve avans mektupları olarak biçim açısından standart hale getirilmiş olup, metinleri Maliye Bakanlığı tarafından 95/1 sıra no'lu Devlet İhaleleri Genelgesi ile yayınlanmıştır. Bahsi geçen metinler farklı işlerde de geçerli olabileceği gibi, Hukuk

Müşavirliğinin de izni alınarak mektup serbest bir şekilde de oluşturulabilir (Doğan ve ark. 2017: 185).

Geçici Teminat Mektupları: Geçici teminat mektupları herhangi bir ihaleye katılım gerçekleştirmek üzere makama hitaben verilmektedir. Kamu ihalelerinde yararlanılan geçici teminat mektupları özel durumlar için gerçek/tüzel şahıslara da tahsis edilebilmektedir. Bu mektuplar ihalelerin, lehtarda kalması durumunda, lehtar tarafından sözleşmeyi imzalayacağı güvencesi verilmektedir. Bu mektupları aşağı yukarı ihalede geçen bedelin %3'ü kadar verilmekte ve ihalelerin gerçekleşme ve netleme süresi de göz önünde bulundurularak, 30 gün sonra banka tarafından verilen mektupların vaziyetleri soruşturulmaktadır (Günel, 2007: 527).

Kesin Teminat Mektupları: Devlet İhale Kanunu'nda ifade edilene göre, "taahhüdün, sözleşme kararlarına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi maksadıyla, sözleşme aşamasından önce müşteriden ihalenin karşılığı üzerinden hesap ederek %6 oranında teminat tahsis edilmektedir." Bu teminatın alınmasındaki esas maksat, bahsi geçen işin sözleşme kararlarına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi, iş bazı yönlerden ya da bütünüyle ve icap ettiği gibi gerçekleştirilmez ise, işin gerçekleştirilmemesinden ve bu yüzden başkasına yaptırılmasından oluşabilecek zararın karşılanmasıdır.

Avans Teminat Mektupları: Yüklenicilere tahsis edilecek avansların geriye dönük ödenmesinin bankalarca güvence altına alınması ile alakalıdır. Üstelik büyük çaplı ihalelerde hazırlık evresinde yüklenicinin imkanlarının üstünde olabilecek finansman miktarı göz önünde bulundurularak ihale bedelinin bir kısmının avans olarak verilmesi mevzubahis olabilir. Muhatap için ödenecek avans mektubun tutarı sözleşmede ifade edilen ve lehtar kuruma verilecek olan avans miktarı kadar olacaktır (Günel, 2007: 527).

3.7.Türkiye’de Katılım Bankacılık Performansına İlişkin Görüşler

Türkiye’de etkinlik göstermekte olan katılım bankalarının, hedeflenen başarıya istenildiği düzeyde ulaşılamamasının nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Özulucan ve Özdemir, 2010):

- Kurumların yasa yerine kararnameye dayalı olması, kişilerde bir korku meydana getirmemiştir.
- Katılım bankalarının yapılarını klasik bankacılık sistemine yönlendirmesi.
- Artırımların mevduata dönüşme miktarının gerekenden daha düşük olması.
- Mevcut ekonomik durum ve siyasi belirsizler yüzünden tasarrufların sistem dışında kalıyor olması.

Faiz problemi; bu bankalar dini duyarlılığı olan şahıslara yönelik olduğu için gerçekleştirdiği her etkinliği dini kaynaklardan yararlanarak kesinleştirmelidir. Gerçekleşen bir etkinlik, bulanık bir şekilde ise katılım bankası müşterilerinden bazılarını kaybedebilir.

Tam manasıyla hedeflenen başarıyı sağlayamayan katılım bankacılığı esasında büyük getiriler meydana getirmektedir. Bununla birlikte sağlanan getirileri sürdüreceği ve amaçlanan başarıya ulaşabileceğini ortaya koyan unsurlar şu şekildedir:

- İşlemlerin şeffaf ve açık bir şekilde gerçekleştirilmesinin dışında, müşteriye büyük bir sorumluluğun yüklenmemesi.

- Dünya çapında faizli işlemlerin esas sebep olduğu krizlerin insan ve toplumlarda negatif yönlü etkisi ve insanların buna farklı seçenek araması.
- Ücretlerin daha az olması veya tamamen yok olması; mesela vade ve para aktarım ücretlerinin hiç olmaması.
- Karşılıksız toplumsal projelerin fazlalığı; bahsedilen bu projeler aslında katılım bankasına maddi yük olmaktan ziyade reklam niteliği taşımakta ve halka karşı doğru bir referans sağlamaktadır.
- Müslüman ülkelerinin büyük kısmının petrolden aracılığıyla zenginleşmesi ve din duyarlılıklarını dikkate alarak sermayelerini çekme isteğidir (Özulucan ve Özdemir, 2010).

3.8. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Geleceği

Gerçekleştirilen anket çalışmalarında da anlaşıldığı üzere katılım bankalarının müşterilerle karşılıklı ilişkilere önem verdikleri için bunun karşılığını da almaktadırlar. Ancak katılım bankalarının müşterilerinin şubeye uğramalarının giderek azalarak çoğunlukla teknolojik araçları seçmeleri sebebiyle, bankanın müşterilerle kurmuş olduğu ilişkinin gelecek dönemlerde bankanın başarımına günümüzdeki kadar büyük bir etkisi olmayacaktır. Bu yüzden teknoloji alanında gerçekleşen gelişmelerle doğru orantılı olarak katılım bankalarının hizmet imkanlarının hızlı, daha sıkıntısız bir şekilde ulaşılabilir ve teknolojik olarak da gelişmesi gerekmektedir (Özulucan ve Deran, 2009).

2014 senesinde Deloitte’nin gerçekleştirdiği araştırmaya göre, katılım bankaları ile ilgili ortaya konulan Türkiye’de katılım bankalarının tercih edilme nedenleri, “çalışanlar ile sıkı ilişkiler” en önemli neden seçilmiştir. İkinci sırada gelen en önemli neden “Dini duyarlılığın yönlendirilmesi” üçüncüsü “Kişiye olan saygı” olmuş, “Hayırsever çalışan” ve “Bilgili ve Yetenekli Personel” ise dördüncü ve beşinci nedenler olarak sıralanmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre müşterilerin banka seçimlerinde önemli olan unsurlar; masraf, faiz oranlarının durumu ve komisyon, para transferi hizmetlerinin aktifliği ve son olarak da kurumlara iletişim ve ulaşım olanakları şeklinde sıralanmıştır.

Yeni kuşağın sembolü olan kişi ve kurumlar ilişkiden, seri ve sade hizmetleri isteyecek olmaları sebebiyle, orta ve uzun vadede güçlü bağ yönetimine ilave olarak müşteriye değer verecek, teknolojinin ilk sıralarda olduğu hizmetlerin takdim edilmesi halinde bankacılık sektöründe büyük ölçüde üstünlük kazanacaklardır. Bu durumu gerçekleştirebilmek için, yararlı bir teknoloji altyapısı haricinde, müşterinin durumunu anlayan, yorumlayabilen ve onu doğru olarak yönlendiren sisteme gereksinim bulunmaktadır. Katılım bankalarının gelecek zamanlarda üzerinde durması gereken başka konu ise müşteri portföylerinin %30 kadarının katılım bankalarının dışında farklı faizli bankaların da müşteri portföylerinde olmalarıdır. Müşterilerin çoğunluğunun yalnızca katılım bankalarıyla birlikte çalışmaları, faizli bankaların yapısının büyüklüğü ve müşterilerin ekonomik yönlü taleplerinin rekabette önemli bir unsur olduğu dikkat çekmekte ve katılım bankalarının bu konularda gerçekleştirecekleri girişimlerle daha büyük insan kesimine yönelebilecek olmaları bir fırsat şeklinde dikkat çekmektedir (Polat, 2015: 146).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. Kira Sertifikası (Sukuk) Ve Tahvil Karşılaştırması

Kiralama Belgeleri, edinilen veya kiralanan varlıkları finanse etmek için Hazine Müsteşarlığı Varlık Kiralama Şirketi (UTALC) tarafından verilen menkul kıymetlerdir. Bu sertifikalar sahiplerine bu varlıklardan elde ettikleri gelirleri payları ile orantılı olarak verir. Kira sertifikaları; Varlık Kiralama Şirketi veya Hazine Müsteşarlığı tarafından satın alınan veya kiralanan varlıkların ödenmesi veya çıkarılması için sahiplerinin lehine finanse edilmesi amacıyla ihraç edilen menkul kıymetlerdir. Bu sertifikalar, bu varlıklardan elde edilen gelirlere dayanarak hissedarlarına, paylarına eşit olarak temettü sağlar (Yakar, Kandır ve Önal,2013:72).

Kira Sertifikasına Yatırım biçimleri aşağıdaki gibidir:

Orta / Uzun Vadeli Sabit Gelir Yatırım Potansiyeli: Kira sertifikası, sahibine hem orta hem de uzun vadede sabit getiri garantisi vermektedir.

Kupon Ödemesi: Kira Sertifikaları, kiralanan varlıklardan kaynaklanan periyodik sabit kira kazançlarını sahiplerine tahsil etme hakkını verir.

Varlıklara Dayalı: İhraç edilen tüm sertifikaların temeli, gerçek bir ticari ilişkiden ve görünür bir maddi durumdan oluşmalıdır.

Likidite Potansiyeli: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'na kote olduğu için, ikinci el piyasa işlemleriyle likidite mümkündür. Yatırımcılar, isterlerse, vadeleri dolmadan önce kiralama belgelerini tamamen veya kısmen nakit olarak alabilirler.

Sınırlı ve tamamen sorumlu gerçek kişilerin yanı sıra, Kira Belgesi alım-satımından kaynaklanan vakıf ve dernekler gibi tüzel kişilerin gelirlerine % 10'luk

vergi uygulanır. % 10'luk stopaj, gerçek kişiler için nihai vergidir yıllık beyanname dahilinde değildir (Yardımcıoğlu, Ayırçay ve Sabuncu, 2015:199).

Kira Sertifikası alım-satım ve kira ödemelerinden kaynaklanan gelirler, anonim, sınırlı ve sınırlı ortaklık şirketleri, yatırım fonları ve Sermaye Piyasası Kurulu'na (SPK) tabi yatırım ortaklıkları, bunlara benzeyen ortaklıklar ve bunlara benzer ortaklıklar için % 0 oranında gelir vergisine tabidir.

Bunların dışında kalanlar % 10 oranında stopaja tabidir ve ödenen stopaj, hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilir. Bankacılık ve Sigortacılık İşlem Vergisi'ne (BITT) tabi olan kurumlar, Kira Sertifikası alım-satım gelirleri üzerinden % 1, BITT olarak ise kira ödemesi üzerinden % 5 ödemek zorundadır.

En basit haliyle tahviller, borç yükümlülüklerini temsil eder ve bu nedenle bir borçlanma şeklidir. Bir şirket tahvil ihraç ederse, karşılığında aldıkları para bir borçtur ve zaman içinde geri ödenmesi gerekir. Tıpkı bir ev üzerindeki ipotek veya bir kredi kartı ödemesi gibi, kredinin geri ödenmesi de borç verenlere ödenecek düzenli faiz gerektirir. Bu nedenle tahvillerin alıcıları, esasen borç verenlerdir (Koy, 2014:65).

Hükümetler (her seviyede) ve şirketler, borç para almak için genellikle tahviller kullanırlar. Hükümetlerin yollar, okullar, barajlar veya diğer altyapıları finanse etmesi gerekiyor. Bir savaşın ani gideri de fon toplama ihtiyacını gerektirebilir. Benzer şekilde, şirketler genellikle işlerini büyötmek, mülk ve ekipman satın almak, kârlı projeler yürötmek, araştırma ve geliştirme için veya çalışanları işe almak için borç alırlar. Büyük kuruluşların karşılaştığı sorun, ortalama bir bankanın sağlayabileceğinden çok daha fazla paraya ihtiyaç duymalarıdır. Tahviller, birçok bireysel yatırımcının borç verenin rolünü üstlenmesini sağlayarak bir çözüm sunar. Nitekim kamu borcu piyasaları, binlerce yatırımcının her birinin ihtiyaç duyulan sermayenin bir kısmını ödünç vermesine izin vermektedir.

Tahvil ihraççı, yatırımcıya parasını kullanma imtiyazı için fazladan bir şey ödemek zorundadır. Bu "ekstra" , önceden belirlenmiş bir oranda ve programda yapılan faiz ödemeleri şeklinde gelir . İhraç edenin ödünç aldığı miktarı geri ödemesi gereken tarihe (gerçek değer olarak bilinen bir miktar) vade tarihi denir. Bir tahville ilişkilendirilen faiz oranı genellikle tahvilin verimi veya kuponu olarak adlandırılır.

Tahvil, bir yatırımcının bir borçluya vermiş olduğu bir krediyi (tipik olarak kurumsal veya devlet) temsil eden sabit gelirli bir araçtır . Tahvil, borç verenin ve borç alan arasında kredinin ayrıntılarını ve ödemelerini içeren bir girdi-çıkıtı olarak düşünülebilir. Bir tahvil kredinin anapara tahvil sahibine ödenmesi gerektiği ve genellikle borç alan tarafından yapılacak değişken faizli veya sabit faiz ödemeleri koşullarını içeren bir tahvilin bitiş tarihi vardır. Tahviller; şirketler, belediyeler, eyaletler ve egemen hükümetler tarafından proje ve operasyonları finanse etmek için kullanılmaktadır. Tahvil sahipleri, ihraççının borcu veya alacaklılarıdır.

Tahviller genel olarak sabit gelirli menkul kıymetler olarak adlandırılır ve bireysel yatırımcıların genellikle hisse senetleri (hisse senetleri) ve nakit benzeri değerlere aşına oldukları üç varlık sınıfından biridir. Birçok şirket ve devlet tahvili halka açıktır; diğerleri ise yalnızca tezgahın üstünde (OTC) veya özel olarak borç alan ile borç veren arasında işlem görür.

Şirketler veya diğer kuruluşlar yeni projeleri finanse etmek, devam eden işlemleri sürdürmek veya mevcut borçları yeniden finanse etmek için para toplamak zorunda kaldıklarında, doğrudan yatırımcılara tahvil ihraç edebilirler. Borçlu (veren), kredi koşullarını, yapılacak faiz ödemelerini ve borç verilen fonların (tahvil anaparasının) geri ödenmesi gereken süreyi (vade tarihi) içeren bir tahvil ihraç eder. Faiz ödemesi (kupon), tahvil sahiplerinin fonlarını ihraççıya borç vermek için kazandıkları getirinin bir parçasıdır. Ödemeyi belirleyen faiz oranı kupon oranı olarak adlandırılır (Şenkesen, 2018).

Tahvillerin çoğu ilk tahvil sahibi tarafından ihraç edildikten sonra diğer yatırımcılara satılabilir. Başka bir deyişle, bir tahvil yatırımcısı vade sonuna kadar bir tahvil tutmak zorunda değildir. Ayrıca, faiz oranları düşerse veya borçlunun kredibilitesi düzeldiyse, borçlunun geri alması sık karşılaşılan bir durumdur ve yeni tahvilleri daha düşük bir maliyetle yeniden tahsis edebilir. Tahvil ve kira sertifikası birçok açıdan birbirinden ayrılmaktadır. Bu ayrışmalar Tablo 8’de verilmiştir.

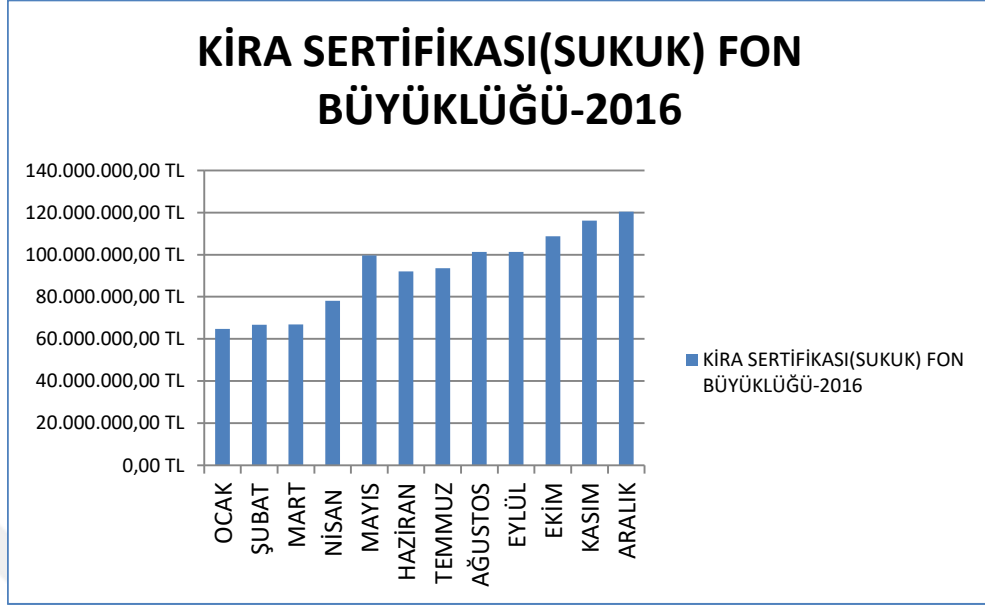
Tablo 8 Sukuk-Tahvil Arasındaki Farklar

	Kira Sertifikası	Tahvil
Özü	Borç değildir, belirli varlık/proje/ hizmetlerde yatırımcıların bölünmez hisselerini ve haklarını temsil eder.	İhraç edenin borcudur.
Dayanak *	Minimum %51 maddi varlıklara dayanır. Proje, dayanak varlık veya bir hak/hizmet üzerinde yatırımcıya mülkiyet hakkı tesis eder.	Gerekli değildir. Genelde dayanak varlık olmadığı için teminata bağlanmamıştır. Alacaklılar alacaklarını doğrudan borçludan talep ederler.
Teminat	Yapılandırılmış ek teminatların yanı sıra temel varlıklarda veya projelerde sahiplik hakları ile teminatlandırılmıştır.	Genellikle teminatsız senetlerdir.
Anapara ve Gelir	İhraç eden tarafından garanti edilmez.	İhraç eden tarafından garanti edilir.
Amaç/ Prensip	Faizsiz Bankacılık Prensiplerine uygun amaçlar prensipler dahilinde ihraç edilirler.	Herhangi bir amaç için ihraç edilebilirler.
Sertifika sahiplerinin riskleri	Sertifika sahipleri temel varlıkların/projelerin performansından payları oranında etkilenirler. Ayrıca borçlunun performansı da sukuk ödemelerini etkileyebilir.	Bono sahipleri dayanak varlık söz konusu olmadığı için dayanak varlığın performansından değil sadece Borçlunun finansal durumundan etkilenirler.

	Kira Sertifikası	Tahvil
İhraççı	sermaye şirketi veya tacir niteliğini haiz gerçek veya tüzel kişilerin bir araya gelerek ve malvarlıklarını birleştirmek suretiyle yazılı bir sözleşmeye istinaden oluşturdukları adi ortaklık	kamu ve özel hukuk tüzel kişileri.

4.2 Kira Sertifikası (Sukuk) İle Tahvil Ürünlerinin Fon Büyüklüğü Ve Yatırımcı Sayıları Açısından Karşılaştırılması

Aşağıda ki grafiklerde kira sertifikası(sukuk) ve tahvil ürünlerine ait fon büyüklüğü ve yatırımcı sayılarına ilgili bilgiler verilmiştir. Grafik 4’de 2016 yılına ait kira sertifikası(sukuk) fon büyüklüğü gösterilmiştir.

Grafik 4 Kira Sertifikası (Sukuk) Fon Büyüklüğü (2016)

Kaynak: SPK,<http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/AylikIstatistikBulten>

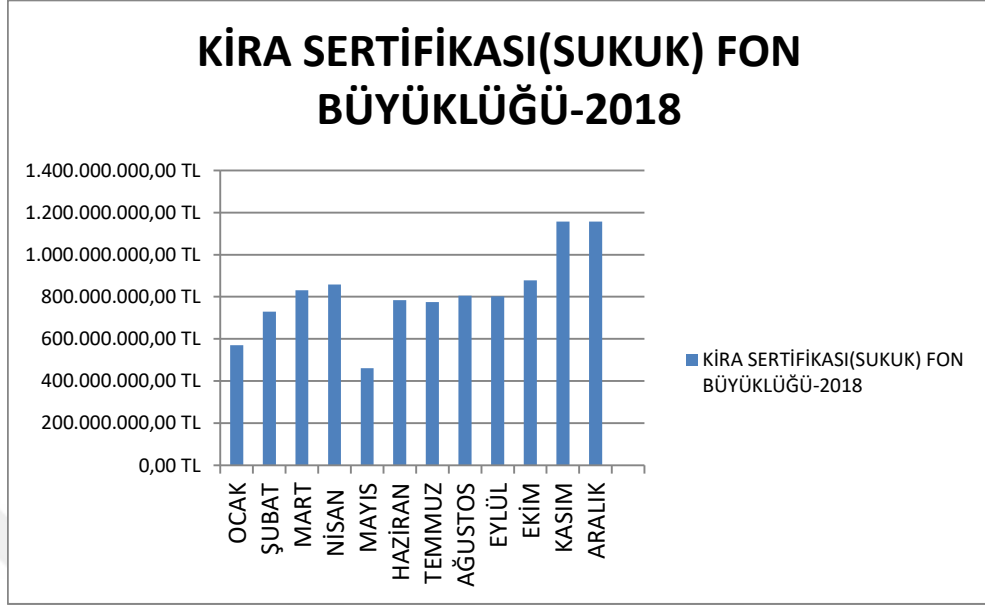
2016 yılına ait kira sertifikasının aylar itibariyle fon büyüklüğünü gösteren Grafik 4 incelendiğinde altmış milyon seviyelerinde olan büyüklük yıl sonuna gelindiğinde 120 milyon seviyelerine ulaşmış gözükmektedir. Bu artışın birçok nedeni olsa da kamu sermayeli katılım bankalarının varlığı önemli bir etkiye sahip olduğunu söylenebilir. Kamu sermayeli bankaların kurulması, hem kira sertifikasının bilinirliğini hem de bu yönteme olan güveni artırmıştır. Ayrıca piyasaya giren bu bankalar sayesinde, kira sertifikası ihracı arttığından fon büyüklüğü de artmıştır. . Grafik 5’de 2017 yılına ait kira sertifikası(sukuk) fon büyüklüğü gösterilmiştir

Grafik 5 Kira Sertifikası (Sukuk) Fon Büyüklüğü (2017)

Kaynak: SPK, <http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/AylikIstatistikBulten>

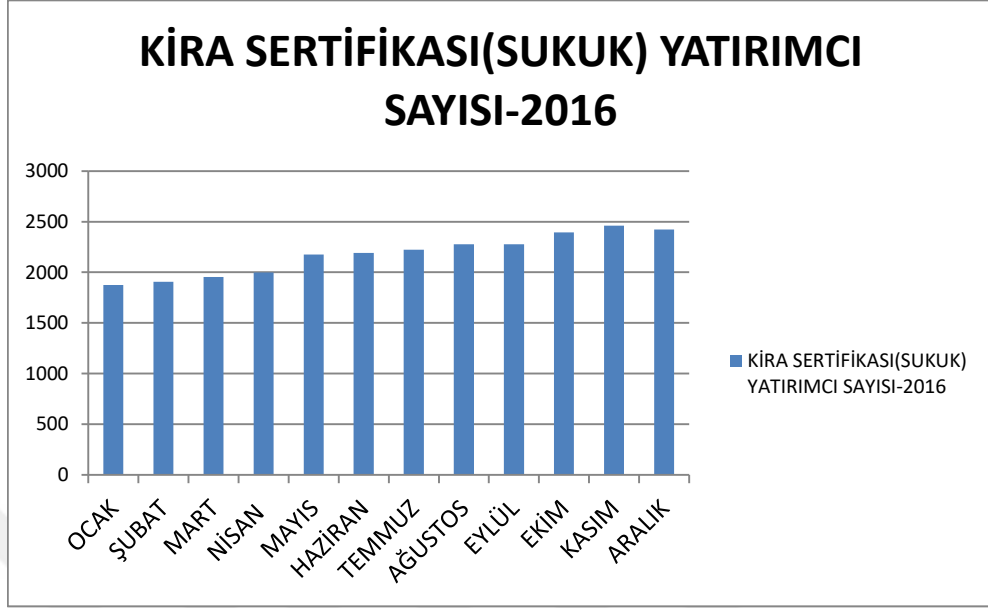
2017 yılına ait kira sertifikasının aylar itibariyle fon büyüklüğünü gösteren Grafik 5 incelendiğinde ocak ayında 100 milyonu aşan bir büyükle yıla başlanmış, yıl sonunda ise 500 yüz milyonu aşan bir büyüklükle yıl tamamlanmıştır. Yine 2017 yılında da bu önemli artışın olmasında insanların katılım bankacılığı alanında bilinçlenmesi, bu alanda var olan ürünlere yönelmesi ve kamu sermayeli katılım bankalarının varlığının güçlenerek devam etmesi gösterilebilir. . Grafik 6’de 2018 yılına ait kira sertifikası(sukuk) fon büyüklüğü gösterilmiştir.

Grafik 6 Kira Sertifikası (Sukuk) Fon Büyükölüğü (2018)

Kaynak: SPK, <http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/AylikIstatistikBulten>

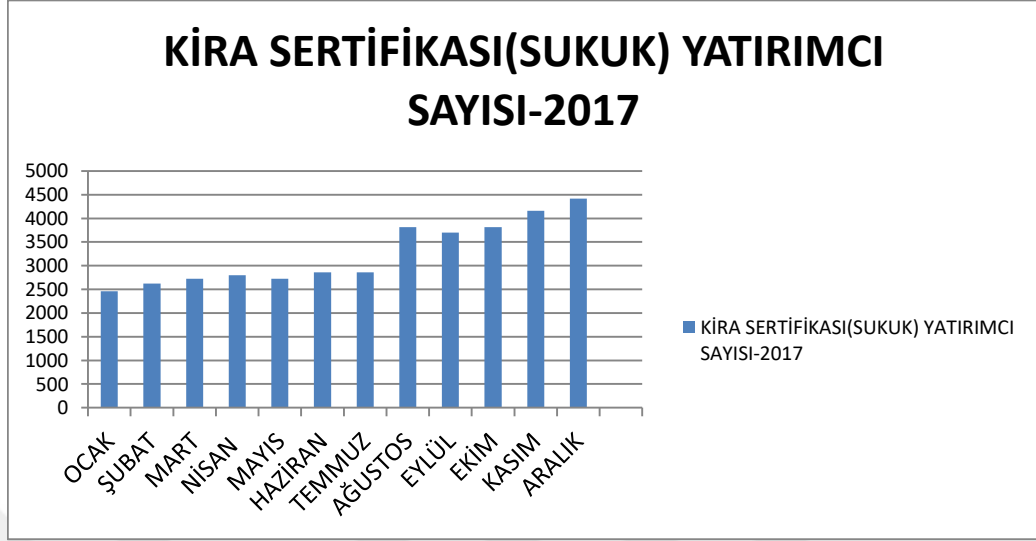
2018 yılına ait kira sertifikasının aylar itibariyle fon büyükölüğünü gösteren Grafik 6 incelendiğinde 570 milyon büyükölüğe yılın ilk ayında ulaşılmıştır. Mayıs ayında ise büyük bir düşüşle dört yüz altmış milyon seviyesine kadar inmiştir. Yıl sonunda ise 1 milyar yüz 150 milyon seviyesini aşarak 2018 yılı tamamlanmıştır. Mayıs ayındaki düşüşün birçok nedeni olsa da, en büyük nedenlerinden biri, yaşanan ekonomik daralma olarak gösterilmektedir. Grafik 7’de 2016 yılına ait kira sertifikası(sukuk) tahvil yatırımcı sayısı gösterilmiştir.

Grafik 7 Kira sertifikası (Sukuk) Yatımcı Sayısı (2016)

Kaynak: SPK, <http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/AylikIstatistikBulten>

Kira sertifikası fon büyüklüğü incelendikten sonra kira sertifikası yatırımcı sayısını gösteren Grafik 7 'de 2016 yılında 1900 kişi seviyelerinde başlamış, 2400 kişi seviyelerinde kapatmıştır. Kira sertifikası fon büyüklüğünün artmasının nedenlerini arasında yatırımcı sayısının artması söylenebilir. Kamu sermayeli bankaların katılım bankalarının kurulması bu sayede insanların bu yöntemlere olan güveninin artması ve insanların katılım bankacılığı alanında daha bilinçlenmesi ve bu alandaki enstrümanlara yönelmesi olarak söylenebilir. Grafik 8'de 2017 yılına ait kira sertifikası(sukuk) tahvil yatırımcı sayısı gösterilmiştir.

Grafik 8 Kira sertifikası (Sukuk) Yatımcı Sayısı(2017)

Kaynak: SPK, <http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/AylikIstatistikBulten>

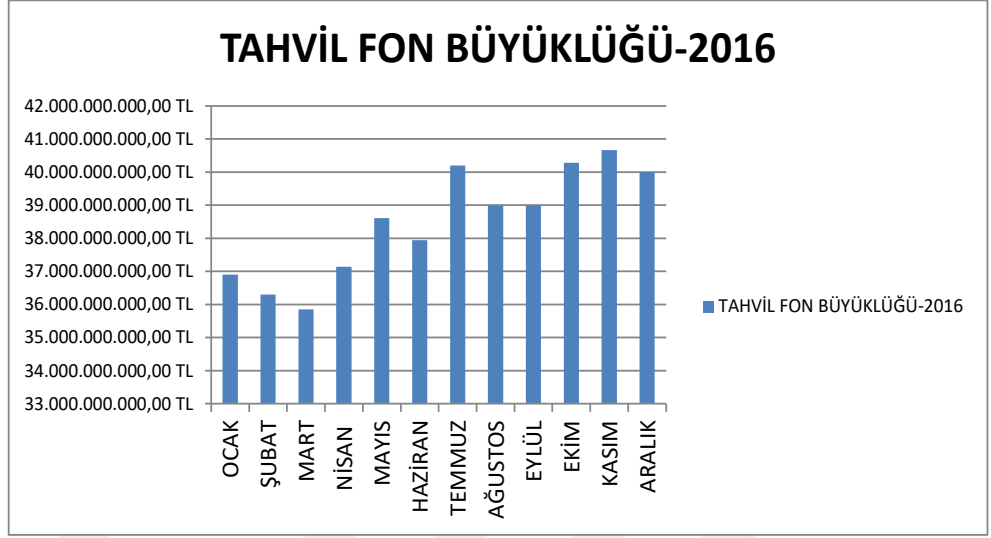
Grafik 8’de 2017 yılına ait kira sertifikası yatırımcı sayısı incelendiğinde ise 2500 yatırımcı seviyelerinde başlamış 4500 yatırımcı seviyelerine yılı kapatmıştır. Grafik 8’de görülen kira sertifikası yatırımcı sayısının artışının nedenleri yine Grafik 7’ de var olan artış nedenleri ile paralellik göstermektedir. Kamu sermayeli katılım bankalarının varlığı, finansal okuryazarlık oranının artması, sisteme olan güvenin artması gibi nedenler sıralanabilir. Grafik 9’de 2018 yılına ait kira sertifikası(sukuk) tahvil yatırımcı sayısı gösterilmiştir.

Grafik 9 Kira sertifikası (Sukuk) Yatımcı Sayısı(2018)

Kaynak: SPK,<http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/AylikIstatistikBulten>

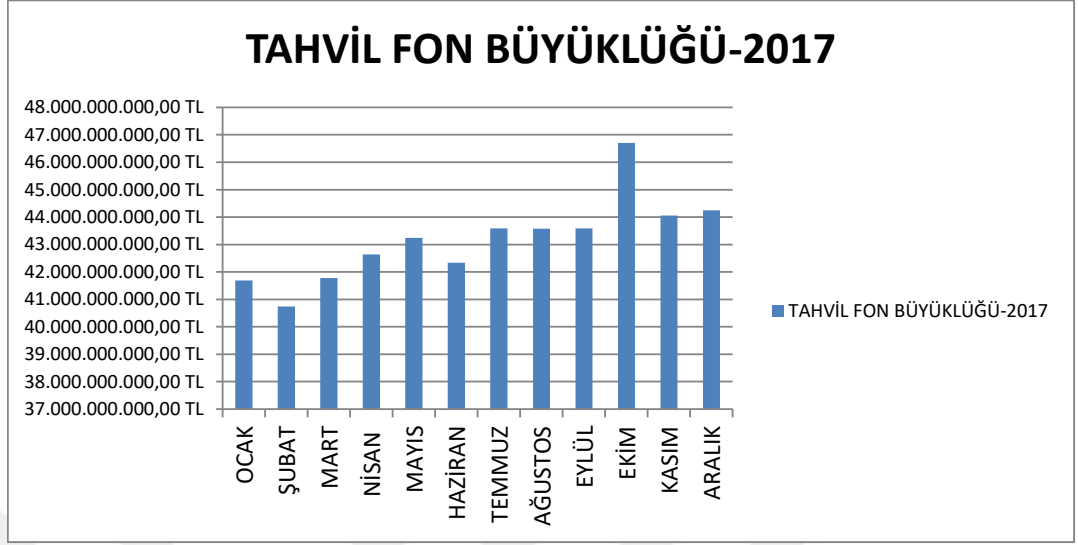
2018 yılı kira sertifikası yatırımcı sayısını gösteren Grafik 9 incelendiğinde ise 5700 yatırımcı seviyesinde yıla başlanmış artarak devam etmiş 11500 yatırımcı seviyesine kadar ulaşılmış haziran ayında ise düşüş göstererek 6900 yatırımcı seviyesine kadar düşmüştür. Kasım ayında en üst seviyesine ulaşmış ve yılı düşüşle yılı 34 000 yatırımcı seviyesinde kapatmıştır. Grafik 7’de görüldüğü gibi 2016 yılı başında 2000 civarlarında başlayan yatırımcı sayısı Grafik 10’da görüldüğü gibi 2018 yılının sonuna gelindiğinde 34 bin yatırımcı sayısına ulaşarak yılı kapatmıştır. Bu artış grafik 7. ,8. ve 9.’ da belirttiğimiz gibi katılım bankacılığına ve ürünlerine olan güvenin ve bilginin artması kam sermayeli katılım bankaların kurulması ve bu bankaların bu alanlarda işlem yapması gösterilebilir. Grafik 10’da 2016 yılına ait tahvil fon büyüklüğü gösterilmiştir.

Grafik 10 Tahvil Fon Büyüklüğü(2016)

Kaynak: SPK,<http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/AylikIstatistikBulten>

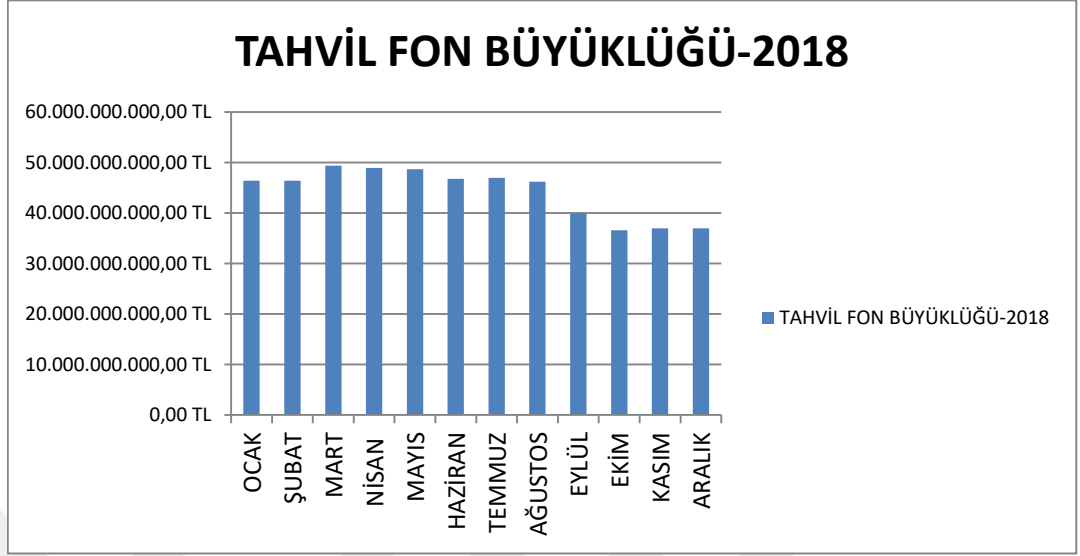
2016 yılına ait tahvil fon büyüklüğü gösteren Grafik 10 incelendiğinde ocak ayında 37 yedi milyar seviyesinde olduğu görülmektedir. 2016 yılının içinde dalgalanmalar gösterip yılı 40 milyar seviyelerinde tamamlamıştır. Grafik 11’de 2017 yılına ait tahvil fon büyüklüğü gösterilmiştir.

Grafik 11 Tahvil Fon Büyüklüğü(2017)

Kaynak: SPK,<http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/AylikIstatistikBulten>

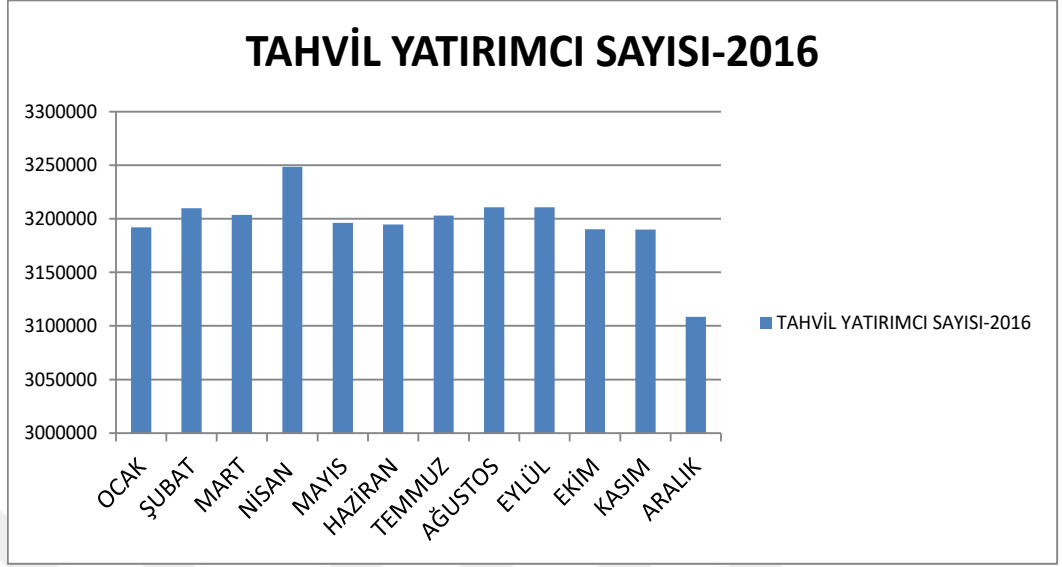
2016 yılına ait tahvil fon büyüklüğü gösteren Grafik 11 incelendiğinde ise 41 milyar aşan bir büyüklük kaydedilmiştir. Yıl içinde en yüksek seviyeye eylül ayında 46 milyar seviyesini aşarak ulaşmıştır. Yılsonunu ise 44 milyar seviyelerinde kapatmıştır. Grafik 12’de 2018 yılına ait tahvil fon büyüklüğü gösterilmiştir.

Grafik 12 Tahvil Fon Büyüklüğü(2018)

Kaynak: SPK,<http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/AylikIstatistikBulten>

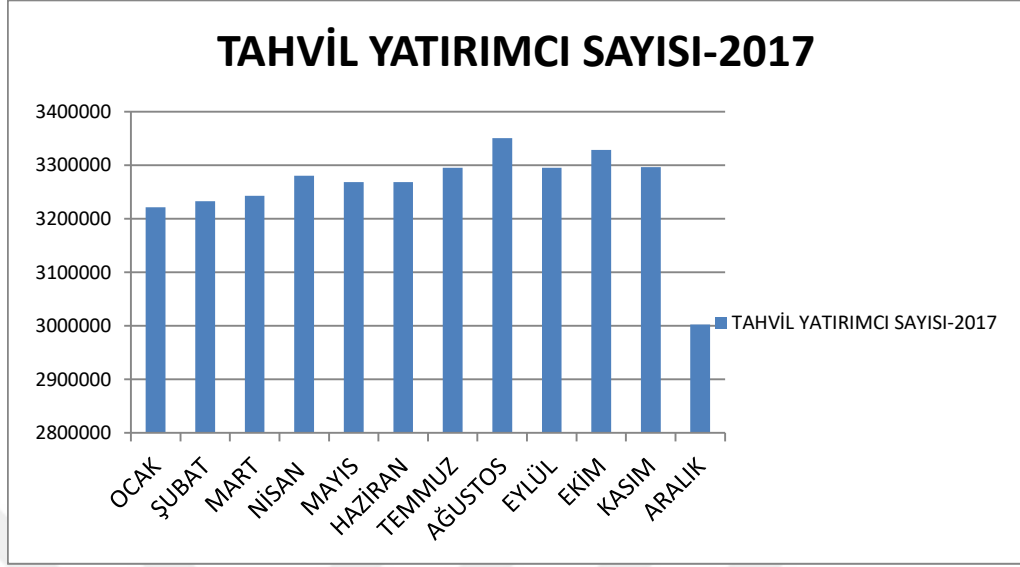
2018 yılı tahvil fon büyüklüğüne ait 12 numaralı Grafik incelendiğinde 46 milyar seviyelerinde yıla başlayan fon hacmi 36 milyar seviyelerinde yılı kapatmıştır. Grafik 13’de 2016 yılına ait tahvil yatırımcı sayısı gösterilmiştir.

Grafik 13 Tahvil Yatırımcı Sayısı(2016)

Kaynak: SPK, <http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/AylikIstatistikBulten>

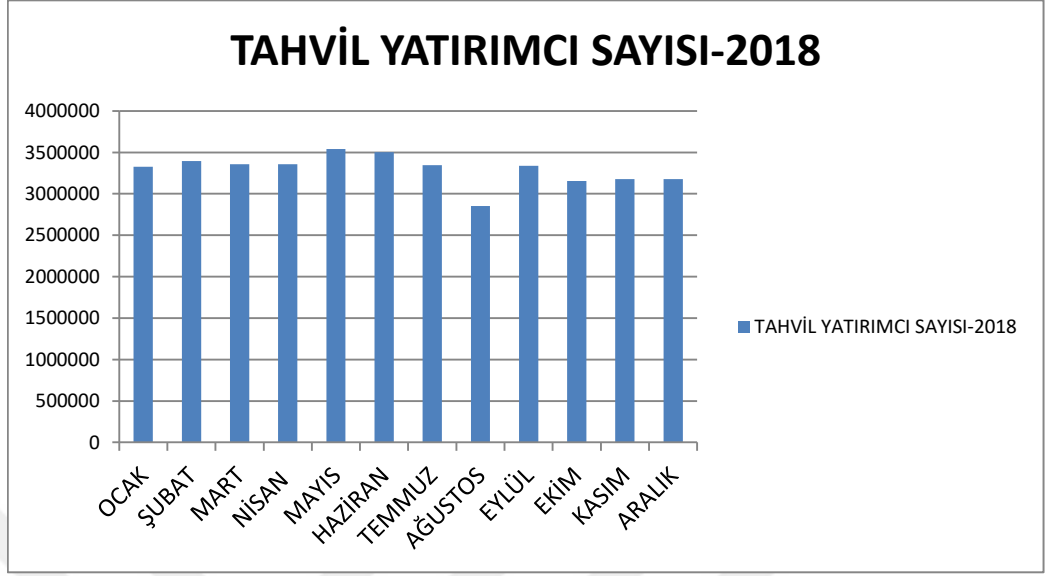
2016 yılına ait tahvil yatırımcı sayısını gösteren grafik 13 incelendiğinde 3 milyon 2 yüz bin seviyelerinde yıla başlayıp nisan ayına 3 milyon 250 bin seviyelerine ulaşmış ve yılın sonuna 3 milyon 100 bin seviyelerinde kapatmıştır. Grafik 14’de 2017 yılına ait tahvil yatırımcı sayısı gösterilmiştir.

Grafik 14 Tahvil Yatırımcı Sayısı(2017)

Kaynak: SPK, <http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/AylikIstatistikBulten>

2017 yılına ait tahvil yatırımcı sayısı sayısını gösteren Grafik 14 incelendiğinde 32 milyon seviyelerinde yılı başlayıp yıl içinde dalgalanma göstererek yılı 30 milyon yatırımcı seviyesinde bitirmiştir. Grafik 15’de 2018 yılına ait tahvil yatırımcı sayısı gösterilmiştir.

Grafik 15 Tahvil Yatırımcı Sayısı(2018)

Kaynak: SPK,<http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/AylikIstatistikBulten>

2018 yılı tahvil yatırımcı sayısını gösteren Grafik 15 incelendiğinde ise 32 milyon yatırımcı sayısı ile başlayıp yıl içinde dalgalanma gösterip yılı yine yaklaşık 32 milyon yatırımcı sayısı ile kapatmıştır. Yıllar itibariyle tahvil ve kira sertifikası yatırımcı sayıları Tablo 9’de verilmiştir.

Tablo 9 Tahvil ve Kira Sertifikası Yatırımcı Sayılarının Karşılaştırılması

	KİRA SERTİFİKASI (SUKUK) YATIRIMCI SAYISI	TAHVİL YATIRIMCI SAYISI
2016	26158	38357988
2017	40083	39083248
2018	225920	39532110

Kaynak: SPK, <http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/AylikIstatistikBulten>

Tablo 9 incelendiğinde sukuk yatırımcı sayısı 2016 yılı sonunda toplam 26 bin kişi seviyesinde iken 2018 yılı sonunda toplam 225 bin seviyesine ulaşarak büyük bir artış göstermiştir.Yıllar itibariyle tahvil ve kira sertifikası fon büyüklüğü Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10 Tahvil ve Kira Sertifikası Fon Büyüklüklerinin Karşılaştırılması

	KİRA SERTİFİKASI(SUKUK) FON BÜYÜKLÜĞÜ	TAHVİL FON BÜYÜKLÜĞÜ
2016	1.109.503.939,00 TL	461.871.661.940,00 TL
2017	3.215.054.182,00 TL	518.203.319.016,00 TL
2018	9.809.316.394,00 TL	529.950.269.479,00 TL

Kaynak: SPK,<http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/AylikIstatistikBulten>

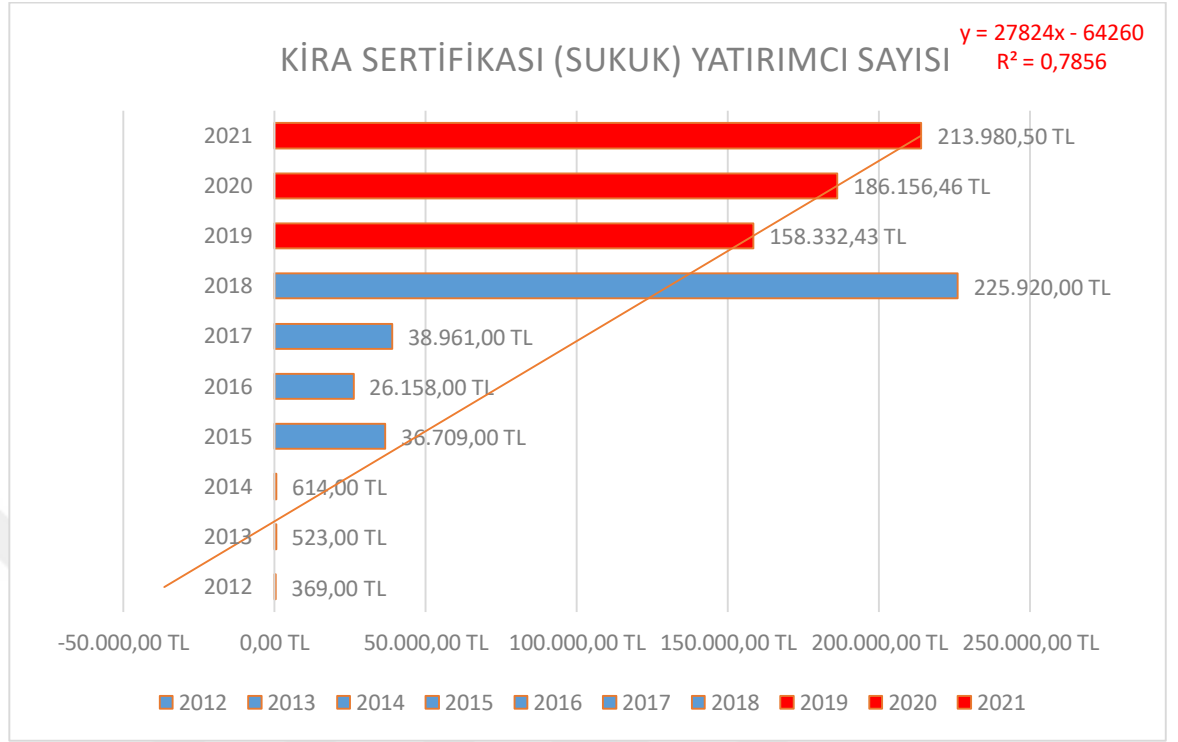
Tablo 10 incelendiğinde sukuk fon büyüklüğünün 2016 yılı toplamının 1 milyar seviyesini aştığını 2018 yılı toplamının ise 9 milyar 800 milyon seviyelerinde olduğunu söyleyebiliriz. Kira sertifikası fon büyüklüğünün toplam fon büyüklüğü içinde ki oranına baktığımız da ise 2016 için 0,03 , 2017 için 0,07 ve 2018 yılı için 0,43’tür.

Tahvil ile Kira sertifikası fon büyüklüğünü ve yatırımcı sayılarını gösteren grafik ve tablolar incelendiğinde kira sertifikası yatırımcı sayısının ve fon büyüklüğünün yıllar itibariyle bir artış gösterdiği gözlenmektedir. Bu artışı sağlayan birçok nedeni olmasına karşın kamu sermayeli katılım bankalarının kurulması ve kamu sermayeli bankaların kira sertifikası ihraçları, insanların katılım bankacılığı alanında bilinçlenip bu alanda var olan ürünlerden biri olan kira sertifikası ürününe yönelmesi bu nedenden

birkaçıdır. Tahvil fonlarının yatırımcı sayısı ve fon büyüklüğü incelendiğinde yatırımcı sayısının sürekli 3 milyonlar seviyelerinde seyrettiği, fon büyüklüğünün ise bu üç yıl içerisinde 36 milyar TL büyüklükten 50 milyar TL büyüklüğe ulaştığı 2018 yılında yaşanan ekonomik daralmadan dolayı tekrar 38 milyar TL büyüklükle 2018 yılını kapattığı görülmektedir.. Bu karşılaştırmada daha çok rakamsal veriler üzerinden gidilmiş artış azalışlar üzerine çok fazla yorum yapılmamıştır. Artış azalışlar ile çok daha ayrıntılı ve spesifik bir çalışma gerekmektedir.

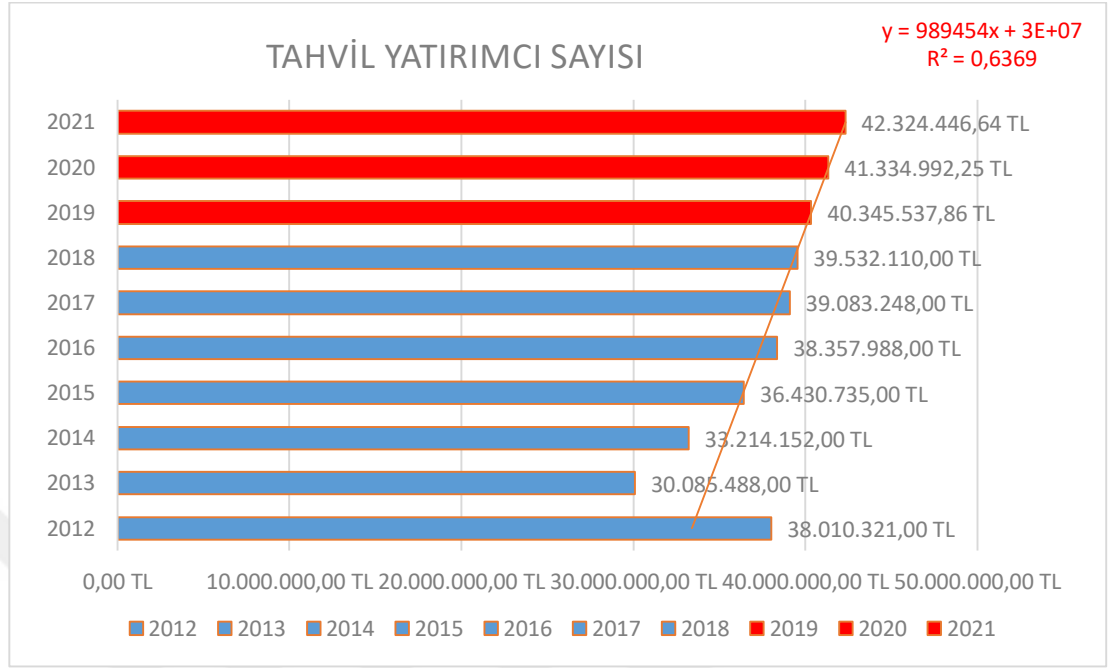
4.3 Kira Sertifikası(Sukuk) Tahvil Ürünlerinin Fon Büyüklüğü Ve Yatırımcı Sayısı Açısından Trend Analizi İle İncelenmesi

Bu başlık altında tahvil ve kira sertifikası(sukuk) ürünlerinin yatırımcı sayıları ve fon büyüklükleri trend analizi ile incelenmiş ve gelecek yıllara ait tahminler elde edilmiştir. Grafik 16'da kira sertifikası(sukuk) yatırımcı sayısının trend analizi ile incelenmesi ve gelecek yıllara ait tahmin değerleri gösterilmiştir.

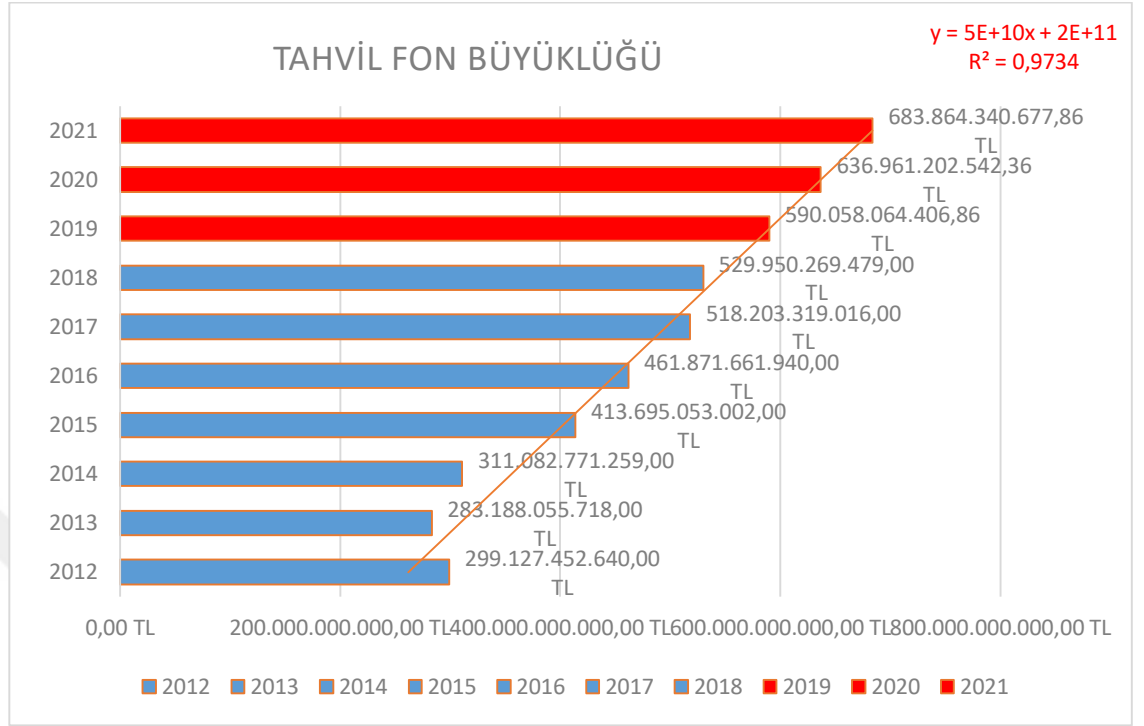
Grafik 16 Kira Sertifikası(Sukuk) Yatırımcı Sayısı Trend Analizi

Grafik 16’da 2012-2018 yılları arasında kira sertifikası(sukuk) yatırımcı sayısı gösterilmektedir. Sözkonusu veriler için trend doğrusu modeli $y = 27824x - 64260$ ve belirlilik katsayısı $R^2 = 0,7856$ olarak bulunmaktadır. Bu trend çizginin de gerçek verilerle örtüşme oranı yüzde 0,7856’dır. 2019, 2020 ve 2021 yılları için bu trend analizi sonucu tahmin verileri yer almaktadır. Tahmin değerleri göre 2019 yılında yaklaşık yüz elli sekiz bin yatırımcı 2020 yılında yaklaşık yüz seksen altı bin yatırımcı ve 2021 yılında yine yaklaşık iki yüz on dört bin yatırımcı olması beklenmektedir. Tahmin değerleri trend analizinin gösterdiği değişimlere uygun olarak oluşturulmuş olup yaklaşık olarak gelecek yıllardaki oluşacak kira sertifikası(sukuk) yatırımcı sayısını göstermektedir. Grafik 17’de tahvil yatırımcı sayısının trend analizi ile incelenmesi ve gelecek yıllara ait tahmin verileri gösterilmiştir.

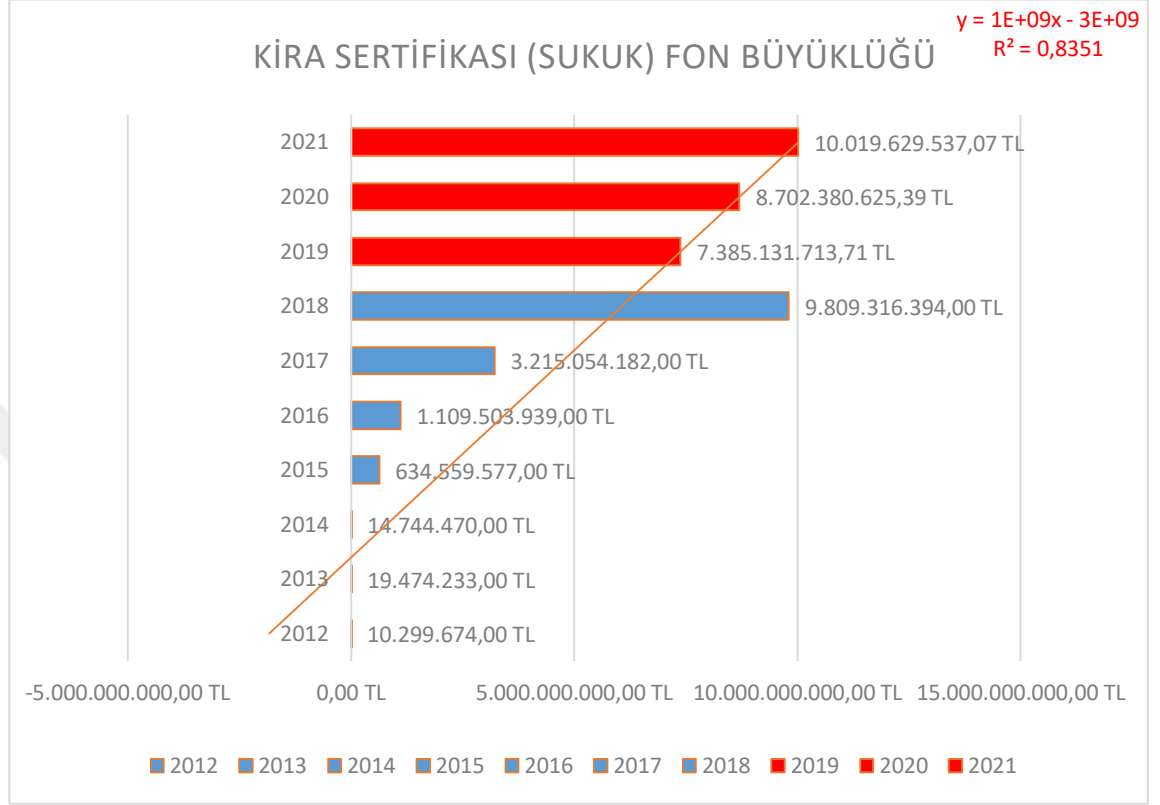
Grafik 17 Tahvil Yatırımcı Sayısı Trend Analizi

Grafik 17’de 2012-2018 yılları arasında tahvil yatırımcı sayısı gösterilmektedir. Sözkonusu veriler için tren doğrusu modeli $y = 989454,3929x - 32429902,71$ ve belirlilik katsayısı $R^2 = 0,6369$ olarak bulunmaktadır. Bu trend çizginin de gerçek verilerle örtüşme oranı yüzde 0,6369’dur. 2019, 2020 ve 2021 yılları içinde bu trend analizi sonucu tahmin değerleri yer almaktadır. Tahmin değerlerine göre 2019 yılında yaklaşık kırk milyon üç yüz kırk beş bin beş yüz otuz yedi yatırımcı 2020 yılında yaklaşık kırk bir milyon üç yüz otuz dört bin dokuz yüz doksan iki yatırımcı ve 2021 yılında yine yaklaşık kırk iki milyon üç yüz yirmi dört bin dört yüz kırk altı yatırımcı olması beklenmektedir. Tahmin değerleri trend analizinin gösterdiği değişimlere uygun olarak oluşturulmuş olup yaklaşık olarak gelecek yıllarda ki oluşacak kira sertifikası(sukuk) yatırımcı sayısını göstermektedir. Grafik 18’da tahvil fon büyüklüğünün trend analizi ile incelenmesi ve gelecek yıllara ait tahmin verileri gösterilmiştir

Grafik 18 Tahvil Fon Büyüklüğü Trend Analizi

Grafik18’de 2012-2018 yılları arasında tahvil fon büyüklüğünü göstermektedir. Sözkonusu veriler için trend doğrusu modeli $y = 46903138136x + 2,14833E+11$ ve belirlilik katsayısı $R^2 = 0,9734$ olarak ortaya çıkmaktadır. Bu trend çizginin de gerçek verilerle örtüşme oranı yüzde 0,9734’dur. 2019, 2020 ve 2021 yılları içinde bu trend analizi sonucu tahmin verileri yer almaktadır. Tahmin verilerine göre 2019 yılında yaklaşık beş yüz doksan milyar elli sekiz milyon altmış dört bin dört yüz altı TL 2020 yılında altı yüz otuz altı milyar dokuz yüz altmış bir milyon iki yüz iki bin beş yüz kırk iki TL ve 2021 yılında yaklaşık altı yüz seksen üç milyar sekiz yüz altmış dört milyon üç yüz kırk bin altı yüz yetmiş yedi TL ve olması beklenmektedir. Tahmin verileri trend analizinin gösterdiği değişimlere uygun olarak oluşturulmuş olup yaklaşık olarak gelecek yıllardaki oluşacak kira sertifikası(sukuk) yatırımcı sayısını göstermektedir. Grafik 19’da kira sertifikası(sukuk) fon büyüklüğünün trend analizi ile incelenmesi ve gelecek yıllara ait tahmin verileri gösterilmiştir

Grafik 19 Kira Sertifikası (Sukuk) Fon Büyüklüğü Trend Analizi

Grafik 19’da 2012-2018 yılları arasında tahvil fon büyüklüğünü göstermektedir. Sözkonusu veriler için trend doğrusu modeli $y = 1317248912x - 3152859580$ ve belirlilik katsayısı $R^2 = 0,8351$ olarak ortaya çıkmaktadır. Bu trend çizginin de gerçek verilerle örtüşme oranı yüzde 0,8351’dir. 2019, 2020 ve 2021 yılları içinde bu trend analizi sonucu tahmin verileri yer almaktadır. Tahmin verilerine göre 2019 yılında yaklaşık yedi milyar üç yüz seksen beş milyon yüz otuz bir bin yedi yüz on üç TL 2020 yılında yaklaşık sekiz milyar yedi yüz iki milyon üç yüz seksen bin altı yüz yirmi beş TL ve 2021 yılında yaklaşık on milyar on dokuz milyon altı yüz yirmi dokuz bin beş yüz otuz yedi TL ve olması beklenmektedir. Tahmin verileri trend analizinin

gösterdiği değişimlere uygun olarak oluşturulmuş olup yaklaşık olarak gelecek yıllarda ki oluşacak kira sertifikası(sukuk) yatırımcı sayısını göstermektedir.

SONUÇ

Banka topladığı mevduatları talep eden kişi ya da kurumlara uzun veya kısa vadeli olarak kredi veren kurumlardır. Bankacılık tarihi M.Ö 3500 yıllarına kadar dayanmaktadır. Modern anlamda kurulan ilk banka ise 15 yy. kurulmuştur. Bankacılık o günden bu yana gelişerek gelmiştir. 1940'lı yıllara gelindiğinde ise modern anlamda katılım bankacılığı fikri ortaya atılmıştır. Katılım bankacılığının asıl vücut bulduğu tarih ise 1963 yılında kurulan Mit Ghamr Tasarruf Bankası'dır. Ama bu ilk denemenin ömrü fazla sürmemiş 1967 yılında banka kapanmıştır. Yine 1971 yılında Mısır'da faizsiz olarak faaliyet gösteren Nasır Sosyal Bankası kurulmuştur İlk İslami bankalar içinde yer almaktadır. Bunu takiben 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası da kurulmuştur. Türkiye'de ise katılım bankacılığı 1985 yılında "Özel Finans Kurumları" adı altında faaliyetlerine başlamışlardır.2006 yılında ise çıkarılan yasa ile "Katılım Bankaları" ismini almışlardır. Katılım bankacılığı fikrinin ortaya çıkmasında birçok etken vardır. Bu etkenlerin başında geleneksel bankacılık sisteminin dinen uygun olmaması ve insanlık fitratına aykırı olması gelmektedir. Ayrıca faizin haram olarak kesimin tasarrufları atıl olarak kalmakta ekonomiye kazandırılmamaktaydı. Tüm bu nedenlerden dolayı katılım bankacılığı fikri orta çıkmıştır. Ama ülkemizde ve dünya da katılım bankacılığı halen istenilen düzeyde değildir.Katılım bankalarının Türkiye'de ki pazar payı halen % 5 civarındadır. Katılım bankalarının pazar payının artması hem reel ekonomi için hem de faizden uzak durulması için büyük önem arz etmektedir.

İslam inancında faizin haram kabul edilmesi nedeniyle elde edilen tasarrufların ekonomiye kazandırılmaması yıllarca süren bir tartışma konusu haline gelmiştir. Bu sorunun çözümü için tasarlanan Katılım Bankacılığı sistemi, İslami prensipleri göz önünde bulundurarak faaliyet göstermektedir. Türkiye sınırları içerisinde ilk faizsiz finans uygulaması 1985 senesinde hayata geçmiştir. Katılım bankaları, faizsiz finans kurumları, 1983 senesinde yayınlanan kararname ile 'özel finans kurumu' ismi ile sisteme girmiştir. Bu giriş yalnızca bankacılık düzeni için değil, Türkiye için de çok

önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir.Önemli bir gelişme olmasının nedeni, faiz hassasiyeti olan mudilerin mevduatlarının bu bankalar sayesinde ekonomiye kazandırılması ve atıl olarak kalmasının önüne geçilmesidir.

Faizsiz bankacılık çalışmaları, Müslüman ülkeler için olduğu kadar insanlık için de önemli çalışmalardır. Katılım Bankacılığı sisteminin özüne uygun bir şekilde faaliyet göstermesi ile birlikte insanlar daha adil bir ekonomik hayat süreceklerdir. Bu sistem sayesinde tüm insanlığın gözünü korkutan kapitalizmin önüne geçilebilecek bir finans sistemi ortaya çıkmıştır.Faizsiz sistemler, finans sistemleri arasında bulunmadığı takdirde Müslümanların elde ettiği tasarruflar ekonomiye kazandırılmamaktadır. Katılım Bankacılığı sayesinde kazanılan tasarruflar ekonomiye kazandırılırken aynı zamanda birçok kişinin ihtiyaçlarının karşılanmasına da imkân sunulmaktadır. Katılım bankacılığında kullanılan yöntemler aslında ekonomik sistem için de insanlık için de en uygun olan yöntemlerdir. Bu yöntemler eğer kullanılırsa zaten ekonomik sistemin işleyişi kendine doğal bir yol çizmiş ve bu yol sayesinde düzene girmiş olacaktır. Bu yöntemlerin kullanılması sayesinde herkes sisteme katılmış olur ve zengin ve fakir kesim arasında uçurum iyice açılmamış oluyor ve herkes üretime katıldığından dolayı bir değer oluşturmaktadır. Yaşanan ekonomik krizlerin önlenmesi veya yaşanan krizlerin en az hasarla çıkabilmek içinde katılım bankacılığı prensiplerine uyan yöntemlerin kullanılması faiz gibi hem ahlaki hem dini hem de ekonomik yönden insanlara zarar veren durumlardan uzak durulmalıdır. Çalışmada anlatılan yöntemlerden en fazla uygulanana yöntem murabaha yöntemidir. Anlatılan diğer yöntemler de uygulanarak katılım bankacılığı sistemi içerisinde yapılan işlemler çeşitlendirilmeli, geliştirilmeli ve katılım bankacılığı sistemi büyütülmelidir. Sistem güçlenirse hem faizden uzak durulmuş hem de insanlık fitratına uygun ekonomik modeller geliştirilmiş ve uygulanmış olacaktır. Çalışmanın son kısmında ise 2012-2018 yılları arasında kira sertifikası ve tahvil ürünlerinin fon büyüklükleri ve yatırımcı sayıları açısından karşılaştırılmış ve ilerleyen üç yılda trend analizinden faydalanarak gösterecekleri gelişmeler ortaya koyulmuştur. 2021 yılında tahvil fon büyüklüğünün altı yüz seksen dört milyar TL seviyelerinde olacağı kira

sertifikası fon büyüklüğünün ise on milyar TL seviyelerini geçeceği trend analizi sonucu tahmin değeri olarak bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- ABDURRAHMAN, Y; (2015) “İslamda Bankacılık ve Finansman”. *Çev. S. Tuğ ve MA Tuğ. İstanbul, İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi.*
- ADIGÜZEL, A; (2014) “İnsanlık Onurunu Koruma ve Kıрма Arasında Hayırseverlik Anlayışı”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (1)
- AKALIN, K. H; (2013) “Ortaçağ Avrupası’nın İktisat Tarihinde Faiz Yasağının Kökenler”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(2)
- AKALIN, K. H; (2012) “Paranın Değersizliğine Dayanan Tefecilik Yasağına Karşı Kazançtan Ayrılan Pay Olarak Faizin Yasallığı”. Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 3. Sayı: 3
- AKBULAK, Y. ve AKBULAK, S; (2005) “Türkiye’de Reel ve Mali Sektör”, Beta Yayınevi, İstanbul.
- AKDİŞ, M; (2011) “Para Teorisi ve Politikası”, Gazi Kitabevi 2. Baskı, Ankara.
- AKGÜÇ Ö; (1989). 100 soruda Türkiye’de Bankacılık, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- AKIN C; (1986). Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma, İstanbul Kayıhan Yayınları.
- AKIN F, CANBAZ M., ve DOĞAN E; (2015). Bankacılık Giriş ve İlkeleri, 4.b., İstanbul: Beta basım Yayım, Kasım.
- AKIN, C; (1986). Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma, Kayıhan Yayınları, İstanbul.
- AKTEPE, İ. E; (2010). *İslâm hukuku çerçevesinde finansman ve bankacılık*. Yedirenk.

- AKTEN Ç, S; (2013). İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi*.
- AKYÜZ, O; (2002) "Faydalı Hizmetler Sunacağımıza İnanıyorum", Dünyada ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık, Özel Finans Kurumları Birliği, İstanbul.
- ALBAYRAK S.,A; (2018). Düünden bugüne Türkiye'de İslam bankacılığı. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri. Erzurum.
- ALTAY, N. O; (2014). Banka İktisadı ve İşletmeciliği. Ankara: Detay Yayıncılık.
- ALTINKAŞ, E; (2013) "Tarih ve İktisat: Hakim Sınıfın Meşrulaştırıcıları". *TurkishStudies, International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic*, 8(11).
- ALTINTAŞ, K. M; (2016). Katılım Bankacılığı Çerçevesinde Alternatif Bir Sigorta Sistemi: Tekafül Sigorta Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 115-142.
- ARAS, O. N.,& ÖZTÜRK, M; (2011). Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi (Analysis of AllocatedFunds of ParticipationBanks in Terms of Contributionto Real Economy). *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2).
- ARSLAN, E. C;(2017); *Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Katkıları*. WorkingPaper Series: Tartışma Metni, İTÜ Dış Ticaret Enstitüsü, İstanbul.
- ASLAN. H; "Alternatif Bir Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

AYDIN, N; (2006) Bankacılık Uygulamaları. Anadolu Üniversitesi Yayınları,13-30.

BABUŞCU, Ş., HAZAR, A; (2016) ‘Genel Bankacılık Bilgileri’, Bankacılık Akademisi Yayınları.

BAFRA, E; (2015) *Katılım bankacılığı uygulamasında İslami bankacılık sözleşmelerinin temelleri*. Seçkin Yayıncılık.

BAKKAL, A; (2016) Katılım Bankalarında Murabaha Dışı Gelir Kaynaklarının Arttırılması. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36(36), 7-29.

BAL, F; (2014) ‘Çölün Ekonomisi: İslam Öncesi Arap Yarımadasında Ticaret, Ortaklık, Para ve Kredi’, *Akademik Orta Doğu Dergisi*, 9(1)

BAYINDIR, A; (2007). Ticaret ve Faiz, Süleymaniye. İstanbul: Vakfi Yayınları.

BAYKARA, H.V; (2012) ‘Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi’, Gaziosman Paşa Üniversitesi, Doktora Tezi, Tokat.

BEYHAKİ, E;(1990) ‘Es-Sünenü’l Kübra’, Şuabü’l-İman, Beyrut.

BİLGİLİ, F.,& DEMİRKAPI, E; (2016). *Borçlar hukuku*. Dora Basım-Yayımları, Bursa.

BİRLİĞİ, Ö. F. K; (2003). Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık. *ÖFK Birliği Yayınları*.

BULUT, H. İ. ve ER, B; (2012). ‘Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi’, TKBB Yayınları, İstanbul.

- CANBAZ, M; (2016). Katılım Bankacılığı, 1. Baskı. İstanbul. Beta Yayınları.
- CANBAZ, S; (2014). Türkiye’de Elektronik Ticaret Uygulamasında Karşılaşılan Muhasebe Sorunları (Master'sthesis).
- CANTİLLON, R; (2010) “An Essay on Economic Theory (An English translation of Richard Cantillon’s Essai sur la Nature du Commerce en Général Translated by Chantal Saucier Edited by Mark Thornton)”, Ludwig von Mises Institute 518 West Magnolia Avenue Auburn. Alabama.
- ÇAĞATAY, N; (1971) “Osmanlı İmparatorluğunda Riba- Faiz Konusu Para Vakıfları ve Bankacılık”, Vakıflar Dergisi. Sayı: 9
- ÇEBİ, A; (2018) “Finansman Modeli Olarak Sukuk, Türkiye’de ki İşleyişi ve Muhasebeleştirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- ÇELİK, T. Kaplan, M., & Şahin, F; (2015). Efficiency, Concentration and Competition in the Turkish Banking Sector. *Iktisat İşletme ve Finans*, 30(346), 81-104.
- ÇOBANKAYA, F. T; (2014). “Katılım Bankalarının Türkiye’deki Farkındalık Düzeyinin Tespiti: Batı Akdeniz Bölgesinde Bir Araştırma”, (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta.
- ÇOLAK, A; (2003) “İslâm’ın İktisâdi Prensipleri”, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 3(4).
- Deniz, H; (1997) “Ekonomik Doktrinler Tarihi”, (Cilt: I-II), (Çev: Atila Tokatlı), Sosyal Yayınlar 3. Baskı, İstanbul.
- DİKKAYA, M., & KUTVAL, Y; (2014). ‘Katılım Bankacılığı. Savaş Yayınevi.

DİNLER, Z., (2002) “Mikro Ekonomi”, Ekin Yayınevi, Bursa.

DOĞAN, M; (2013). Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği. Muhasebe ve Finansman Dergisi. Sayı: 58, 175-188.

DOĞAN, S; (2008). Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.*

DÖNDÜREN, H; (2008). Osmanlı Tarihinde Bazı Faizsiz Kredi Uygulamaları ve Modern Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Tecrübesi. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17(1), 1-24.

EN-NECCÂR, A.; (1985) “el-Asâleve’l-muâsıra fi menhecitenmiyeti’şşâmile; Bünûkbilâfevâidkadiyyetübünûki’l-iddihâri’l-mahalliyye”, Cidde.

ERDEM, H; (1990) ”Dini Ahlak Ve İlâhi Dinlerden Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlıktaki Bazı Ahlaki Meselelere Mukayeseli Bir Yaklaşım”, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3(3)

ERDEM, M. B;(2012) “İktisadi Düşünceler Tarihi” T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2617, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 1585, Eskişehir.

ERDOĞAN, D;(2011). Katılım bankacılığı ve Türk ekonomisine katkıları. *Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Projesi.*

ERGİN, F; (1975) “Para Politikası”, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

EROĞLU, Ö; (2004). Para Teorisi ve Politikası Ders Notları, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Yayın No. 50, 94.

EROĞLU, Ö; (2004) “Para Teorisi ve Politikası”, SDÜ Yayınları, Isparta.

ESKİCİ M; (2007) “Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankaları’nın Müşteri Özellikleri”, Süleyman Demirel Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

ESKİCİOĞLU, O; (1999) “İslam ve Ekonomi”, Anadolu Yayınları.

GALBRAİTH, J. K. (2010) “İktisat Tarihi” (Çevirem: Müfit Günay), Dost Kitabevi İkinci Baskı, Ankara.

GAZETE, R. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Sayı: Mükerrer 25983, Tarih: 01.11.2005.

GERRARD, P.,&BARTONCUNNINGHAM, J. (1997). Islamicbanking: a study in Singapore. *International Journal of Bank Marketing*, 15(6), 204-216.

GÜNAL, M; (2007). Para Banka ve Finansal Sistem, Yeni Dönem Yayınları, 2. Baskı, Ankara.

GÜNAL, M; (2007). “Para Banka ve Finansal Sistem”, Yeni Dönem Yayınları, 2. Baskı, Ankara.

GÜNEY, A; (2009). “Banka İşlemleri”, Beta Yayınevi, İstanbul.

GÜNEY, A; (2014). “Banka İşlemleri”, (8. Baskı) İstanbul: Beta Basım Yayım.

- GÜNGÖREN, M. (2013). *Bir finansal enstrüman olarak sukuk katılım bankalarına uyum modellemesi*. İstanbul Ticaret Odası.
- HAZAR, A.,&BABUŞÇU, Ş. (2017). Temel Banka Muhasebesi Şube İşlemleri. *Bankacılık Akademisi Yayınları, Ankara*.
- HARTOKA, O; (2012)“İmtiyazlı Yap-İşlet-Devret Projeleri ve Sukuk Finansman Yöntemi” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- HAZIROĞLU, T. ve Özcan, M. E. (2006) “Katılım bankacılığı tarihçesi”, Bereket Dergisi, Albaraka Türk Kültür Yayınları, Sayı: 20
- KALAYCI, İ; (2013) “Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek?”, Uluslar arası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 9(19)
- KALE S; (2017). Türk Bankacılık Sektörünün Aracılık Fonksiyonu. Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. Yıl : 2017 Cilt : 2 Sayı :3. ISSN : 2602-2486.
- KARAKAYA, A.,& KARAMUSTAFA, O; (2004). Bankalarda teknoloji yoğun finansal ürünlerin kullanılmasında müşteri özelliklerinin rolü. *The Role of Customer Features on the use of Technology Intensive Financial Products in Banks*, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, 38, 1-6.
- KARLUK, R; (2014). Türkiye Ekonomisi Cumhuriyet’in İlanından Günümüze Yapısal Dönüşüm. *Beta Yayınları, İstanbul*.
- KAHF, M; (1997) To Use Of Assets Ijara Bonds For Bridging The Budget Gaps Jeddah : Islamic Development Bank
- KEYDER, N; (2002). Para, Teori, Politika, Uygulama, Seçkin Yayıncılık ve Dağıtım, Ankara.

- KHAN, M. S; (1986) “IslamicInterest-freeBanking: A Theoretical Analysis. StaffPapers”, 33(1).
- KILINÇ, Ö. F; (2014). *Türkiye’de katılım bankacılığı ve müşteri tercih kriterleri üzerine bir uygulama: Isparta ili örneği* (Doctoraldissertation, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- KOMİSYON (2014) “Faiz”, (Çeviren Yakup Kumak), el- Mustafa Yayınları Birinci Baskı, İstanbul.
- KOY, A; (2014). Kredi temerrüt swapları ve tahvil primleri üzerine ampirik bir çalışma
- KUNDAN, C; (2016) “ Sermaye Piyasası Araçlarından Sukuk ve Türkiye Uygulamaları” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- LÖK, H;(2018) “Türkiye’de Katılım Bankacılığının Finans Sektöründeki Yeri ve Ekonomiye Katkıları”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 76
- MANNAN, M. A; (1980). İslâm Ekonomisi. *Teori ve Pratik*,(Çev. B. Zengin), İstanbul: Fikir Yayınları.
- MARANGOZ, M; (2012). Girişimcilik, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- MEENAI, S. A; (1989) “TheIslamic Development Bank: A Case Study of IslamicCo-operation. Routledge”.
- MEVDUDİ, E. A; (1985) “Faiz”, Bir Yayıncılık, İstanbul.
- OĞUZ, A. B; (2016). “Türkiye Kamu, Özel Sermayeli Mevduat ve Katılım Bankalarının 2005 2013 Arasındaki Bazı Bilanço Kalemlerinin

- Karşılaştırılması”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 12 (29), ss. 225-241.
- ORMAN, S; (1987) “Para, Faiz ve İslâm”, İslâmi İlimler Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul.
- OTAR, İ; (1999) “Osmanlı Devleti’nde Faiz”. Yönetim Dergisi, Sayı:33
- ÖNAL, R; (2000), Türkiye’de Özel Finans Kurumlarının Dünü, Bugünü ve Yarını Sempozyumu Konuşması [Past, Present and Tomorrow of Special Financial Institutions in Turkey], İstanbul: Albarakatürk Yayınları.
- ÖRTEN, R., KAVAL, H., & KARAPINAR, A;(2013). *Türkiye muhasebe-finansal raporlama standartları (TMS-TFRS): Uygulama ve yorumları*. Gazi Kitabevi.
- ÖZCAN, S; (2015) “Finansman Aracı Olarak Sukuk Muhasebe Sistematiği” Yüksek Lisans Tezi, Yalova
- ÖZCAN, M. E., & HAZIROĞLU, T; (2000). Bankacılıkta Yeni Bir Boyut: Katılım Bankacılığı. *Bereket Dergisi, Yıl, 3*.
- ÖZKAN, H; (2012) “Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi.
- ÖZSOY, Ş; (2012). Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş. *Bilnet Matabacılık, İstanbul*.
- ÖZTÜRK, F; (2013) “Yeni Bir Sermaye Aracı Sukuk”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- ÖZTÜRK, N. (2011). *Para banka kredi*. Ekin Yayınları, Bursa.

- ÖZULUCAN, A.,& ÖZDEMİR, F. S; (2010). Katılım Bankacılığı Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar & Bağımsız Denetim. *İstanbul: Türkmen Kitabevi.*
- ÖZULUCAN, A.,&DERAN, A; (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması/The Comparison of Participation Banking and Traditional Banking on the Perspective of Banking Services and Accounting Applications. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(11).*
- ÖZULUCAN, A, ÖZDEMİR, F.S; (2010). Katılım Bankacılığı; Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar, Bağımsız Denetim. Birinci Baskı. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- PARASIZ, M.İ;(2003). Para Politikası, Ezgi Kitapevi, Bursa.
- PARASIZ, M. İ; (2007). Modern Bankacılık Teori ve Uygulama, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- PARLAKKAYA, R.& ÇÜRÜK, S. A; (2011). Finansal rasyoların katılım bankaları ve geleneksel bankalar arasında bir tasnif aracı olarak kullanımı: Türkiye örneği. *Ege Akademik Bakış Dergisi, 11(3), 397-405.*
- PEHLİVAN, P; (2016) “Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi”, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, (31)
- PIKETTY, T; (2014) “Kapital” (Çeviren: Hande Koçak), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Birinci Baskı, İstanbul.

- POLAT, S; (2015). Katılım Bankaları Sigorta Uygulamalarında Tekafülün Yeri ve Geleceği. *Yüksek Lisans Bitirme Projesi. Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sigortacılık Anabilim Dalı.*
- RUBİN, J; (2011) “Institutions, the Rise of Commerce and the Persistence of Laws: Interest Restrictions in İslam and Christianity”, *The Economic Journal*, 121(557)
- SAEED, A; (1996) “Islamic Banking and Interest: A Study of the Prohibition of Riba and Its Contemporary Interpretation”, (Vol. 2), Brill.
- SARI, B; (2010). Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Sektöründe Müşteri Memnuniyeti Ve Banka Tercihleri Üzerine Bir Uygulama. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Uluslararası İşletme Yüksek Lisans Programı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- SARI, S. S; (2014) “ Alternatif Bir Finansman Aracı: Sukuk” Yüksek Lisans Tezi, Erzincan
- SARİPUDİN, K. N., MOHAMAD, S., RAZİF, N. F. M., ABDULLAH, L. H., & RAHMAN, N. N. A; (2012). Case study on sukuk musharakah issued in Malaysia. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 12(2), 168-175.
- SAVAŞ, V; (2007) “İktisatın Tarihi”, Siyasal Kitabevi 5. Baskı, Ankara.
- SERPAM (Sermaye Piyasası Araştırma ve Uygulama Merkez) (2013), İslâmî Finans, Araştırma Notları 1, İslâmî Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği.
- SÜMER, G. ve ONAN, F; (2015). “Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye’deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel

Bankacılıktan Farkları”. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 17 (3): 296-308.

ŞAKAR, B, (2014). Banka Kredileri ve Yönetimi. İstanbul: Beta Yayıncılık.

ŞENKESEN, E, (2018). Davranışsal finans ve yatırımcı duyarlılığının tahvil verimi üzerindeki etkisi: İMKB tahvil ve bono piyasasında bir uygulama.

TAKAN, M; (2001). Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim, Nobel Yayınları, İstanbul.

TCMB, (2011). Düünden Bugüne Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayınları, Ankara.

TEKELİ, S. ve PAŞAOĞLU D; (2012), “Türkiye’de Banka Çalışanlarının Performansını Etkileyen Faktörler: Eskişehir İli Kamu ve Özel Banka Örneği”, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt. 4, Sayı. 2: 177-189

TERZİ, A; (2013). Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı?. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9).

TKBB: (2007), Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık.

TOK, A; (2009). İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler. *Sermaye Piyasası Kurulu Hukuk İşleri Dairesi Yeterlik Etüdü*.

TÖRENEK, M; (2018) “Katılım Bankacılığı Tercihinin, Müşterilerin Bazı Demografik Özellikleri Açısından İncelenmesi”, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (KAÜİİBFD), Cilt: 9, Sayı: 18

- TUNÇ, H; (2010). Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması. Birinci Baskı. İstanbul: Nesil Yayınları, 10.
- TUNÇ, H; (2013). Katılım bankacılığı: felsefesi, teorisi ve Türkiye uygulaması, Nesil Yayınları, İstanbul.
- TKBB; “Türkiye’de Özel Finans Kurumları”, TKBB yayınları, İstanbul, 2005.
- UNAY, C; (2001) “Makro Ekonomi”, Vipaş 8. Baskı, Bursa.
- ÜLKEN, Y; (1993) “Fiyat Teorisi”, Filiz Kitabevi, (Cilt:II Faktör Piyasası), İstanbul.
- GREUNING, H., &Iqbal, Z; (2007). *Risk analysisforIslamicbanks*. The world bank.
- WILSON, R; (1989) “TheIslamic Development Bank’s Role as an AidAgencyforMoslemCountries”, Journal of International Development, 1(4)
- YAHŞI, F; (2014). Katılım Bankalarında Risk Odaklı İç Denetim Ve Bir Model Önerisi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.*
- YAKAR, S., Kandır, S. Y., & ÖNAL, Y. B; (2013). Yeni Bir Finansman Aracı Olarak “Sukuk-Kira Sertifikası” ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi. *Bankacılar Dergisi, 84, 72-94.*
- YANPAR, A; (2014) “İslami Finans, İlkeler, Araçlar ve Kurumlar”, Scala Yayıncılık, İstanbul.
- YANPAR, A; (2015). İslami finans-ilkeler, araçlar ve kurumlar [Islamicfinance-principles, toolsandinstitutions]. *İstanbul, Turkey: Scala Yayıncılık.*

- YARDIMCIOĞLU M., BÜYÜKŞALVARCI, A; (1993). Bankacılık Sektörü Pratiğinde Faaliyet Tabanlı Maliyet Sistemi, Maliye Dergisi Yayınları, S. 153. İstanbul.
- YAZICI, M; (2015). “Bankacılığa Giriş”, Beta Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- YETİZ F; (2016). Bankacılığın Doğuşu Ve Türk Bankacılık Sistemi. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Nisan 2016; 9(2)
- YILDIRIM, O; (2004). Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler. Dış Ticaret Dergisi, Dış Ticaret Müsteşarlığı, 36.
- YILMAZ, H; (2006) “İşletme Finansı Düşüncesinin Felsefi Kökenleri”. Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 30
- YILMAZ, O. N; (2018) “Katılım Bankacılığı Krizlere Karşı Neden Dayanıklıdır?”, Katılım Finans Dergisi, 2(5)
- YOZGAT, F; (2010). Faizsiz Ekonomi Sosyo-Ekonomik Yaklaşım. *Ankara: Araştırma Yayınları.*

İNTERNET KAYNAKLARI

[;http://www.ifsb.org/docs/IFSB%20Islamic%20Financial%20Services%20Industry%20Stability%20Report%202015_final.pdf](http://www.ifsb.org/docs/IFSB%20Islamic%20Financial%20Services%20Industry%20Stability%20Report%202015_final.pdf)

<http://www.tkbb.org.tr>,

http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB_2017_TR-Final.pdf,

<http://www.ziraatkatilim.com.tr>,

<https://www.albaraka.com.tr>,

<https://www.turkiyefinans.com.tr>,

<https://www.vakifkatilim.com.tr>,

<http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/AylikIstatistikBultenleri>

http://www.flandersinvestmentandtrade.com/export/sites/trade/files/news/342150121095027/342150121095027_1.pdf

<http://www.tml.web.tr/download/sermaye-piyasasi-araclari.pdf>

<http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/#>

<http://www.tkbb.org.tr>

<http://www.kfh.com/pdf/Islamic%20Fin%201Q14%20Perform%20Review%20En.pdf>

http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_2015_TR_final.pdf,

<http://www.tkbb.org.tr/Documents/YillikSektorRaporlari/2004-KITAP.pdf>

